Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

. . . . Se, dette er Jord.
Dette er vort. Her er det, vi bor,
længes og ængstes, hugger i Tømmen.

Her er det vi bor ~

Nogle træk
fra Lemvig og omegn
udsendt i anledning af
A/S Nordvestbanks
100-års jubilæum

INDHOLD

Forord. Af A. Platz *7*
Da Lemvig fik toldstedret. Af Finn H. Lauridsen *9*
Købstaden og dens opland. Af Knud Bidstrup *22*
Et pionerfiskeri fra Lemvig havn. Af Ellen Damgaard *50*
Thyborøns befolkning i dag. Af Mogens Walther *71*
Da Lemvig Bank blev til. Af M. Svarrer *82*
Lemvig Folkebank. Af Aa. Eriksen *92*
Æ gammel bank. Af E. Schiøtt Hansen *101*
Livets gang i Lidenlund. Af Gantriis *104*
Lemvigegnens undervisningscenter i Nr. Nissum. Af J. Hejbøl *106*
Thøger Larsen. Af Chr. N. Brodersen *116*
Nogle kunstnere på Lemvigegnen. Af Jonna Sejg *131*

Kan nogen forestille sig en højere organisme uden hjerte, blodårer og vener? Det samme kan man spørge om, når det gælder et samfundssystem. Indenfor vort samfund i denne by og på denne egn fungerer A/S Nordvestbank som et hjerte. Som en central del af samfundsorganismen bidrager banken til at holde systemet i gang. Derfor skal A/S Nordvestbanks betydningsfulde funktion stadig plejes og styrkes, så den kan virke som en sund og agtpågivende formidler af den økonomi, som er nødvendig for opretholdelsen af livsvigtige erhverv og andre initiativer. Herigennem fremmes trivslen for den enkelte borger samt for mange andre sider af samfundslivet, som ikke er af materiel art, men hvis vækst også er vigtig for menneskers lykke.

A. Platz

Da Lemvig fik toldstedret

FINN H. LAURIDSEN

Katastrofen

„Kanalen ved Vester Agger er skaberens værk, og, som det synes, et af hans fuldendte, der kun efter hans uransagelige vilje er forgængelig som al andet jordisk; thi stormens sønderknusende magt, det alt med sig tagende hav, vinde fra alle hjørner, den snart bølgende, snart stille Limfjord, den der ud og ind med flere miles fart løbende strøm og flere vedvarende dages skønt sommervejr har i et halvt år ikke bevirket nogen skadelig eller mærkelig forandring ved kanalens besejling". Således skrev blandt meget andet de Nykøbing-købmænd i en ansøgning til Frederik VI af 15. september 1835 – en ansøgning, der skulle skaffe byen toldstedret „formedelst den åbnede fri sejlads gennem kanalen ved Vester Agger, Thisted amt"[1].

Skaberens værk – et af hans fuldendte! Det første var det måske nok, det sidste næppe. Men hvis Aggerkanalen var en Guds gave til den vestlige Limfjord, så var den i al fald blevet til i hans vrede. Det skete i en kæmpeorkan i begyndelsen af februar 1825. Datidens små aviser er fulde af rædselsskildringer af begivenhederne. Fra Rotterdam hed det 5. februar, at stormen havde raset i 48 timer og sat en trediedel af byen under vand. „Aldrig har man oplevet en sådan oversvømmelse". Fra Hamborg 7. februar: „En mængde mennesker, kvæg og bygninger er blevet bølgernes rov i landskaberne Kehdingen, Hadeln, Wursten o. s. v., og de nærmeste beretninger kan kun imødeses med angst og gru". O. s. v.'et var velanbragt efter de tre landskaber, for udviklingen kan følges med ensartede detaljer op langs den jyske kyst. Fra Ringkøbing skrev man 8. februar, at havet havde overskyllet landet og taget mange bygninger og en „utallig mængde" kreaturer med sig. Store strækninger af kysten var forandret, og Nymindegab var lukket. Kystboerne mindedes ikke „sådan overordentlig naturbegivenhed", og mange havde måttet forlade hus og hjem[2].

Mens Nymindegab altså var blevet lukket, var det modsatte – som i øvrigt flere gange tidligere – sket på den smalle Aggertange. Det

varede et par uger, inden nyheden blev almindelig kendt. Men ved midten af måneden kunne rejsende, som havde været derude, fortælle, at havet natten mellem den 3. og 4. februar havde gennembrudt tangen nord for Harboør, „en højst mærkværdig naturbegivenhed, der for beboerne af Thy vil have de vigtigste følger". Den kanal, der blev stående, da alt var faldet til ro, havde en bredde af ca. 30 og en dybde af 7-8 alen[3]. Først en måned efter kom der detaljer. De fortalte, at havet var skyllet over allerede tidligt om morgenen den 3. I løbet af dagen, aftenen og natten havde situationen udviklet sig med stadig stigende gru. Vandet stod højt i huse og gårde, det slog over til Flade og Ørum søer, og alt løsliggende, redskaber, materialer og kvæg, som man ikke fik fat på, forsvandt i fråden. Af husenes bindingsværk blev lervæggene skyllet ud, og de nøgne træskeletter stod tilbage. Syd for Pæledige, grænsen mellem Ålborg og Ribe stift, åbnedes kanalen, der i detailskildringen var 100 alen bred og 10 dyb.

For de fattige havsogne var der tale om en katastrofe, der for altid ændrede deres vilkår. Da vinden lagde sig, og havet på ny trak sig tilbage, måtte de først konstatere, at deres fjord nu var blevet til et sund. Man kunne ikke mere passere tørskoet fra Thy til Hardsyssel. Dernæst, og det var naturligvis det værste, at deres ejendomme var ødelagt. Hvor de før havde pløjet og haft kreaturer på græs, lå der nu en alen vand og havgrus. De velbeplantede klitter var skyllet ud til en jævn flade, og 200 alen af forstranden var borte, så at de nu ikke havde meget at stå imod med, når en ny storm rejste sig[4]. Skaberens værk var det nok alt sammen. Det erkendte også hans mindste; men med forståelsen for det fuldendte har det nok knebet.

Morgenluft – vesten for Ålborg

Som nævnt ovenfor, hed det i en avis om gennembruddet, at det kunne få de vigtigste følger for beboerne på Thy. Det var godt set, for det var naturligvis gunstige følger, der tænktes på. I november 1825 kom en ny stormflod, og i den formedes endeligt det løb, der blev til Aggerkanalen. Men det var ikke alene for Thy, at det skete kunne få betydning. I alle vestlige Limfjordsbyer var man klar over, hvilke muligheder kanalen ville åbne for dem, og det var derfor vigtigt, at den blev vedligeholdt. Erfaringen sagde, at den med tiden ville sande til igen, og der rejste sig derfor røster for, at man fra statens side skulle komme naturen til hjælp: dels ved opmudring gøre den sejlbar, dels

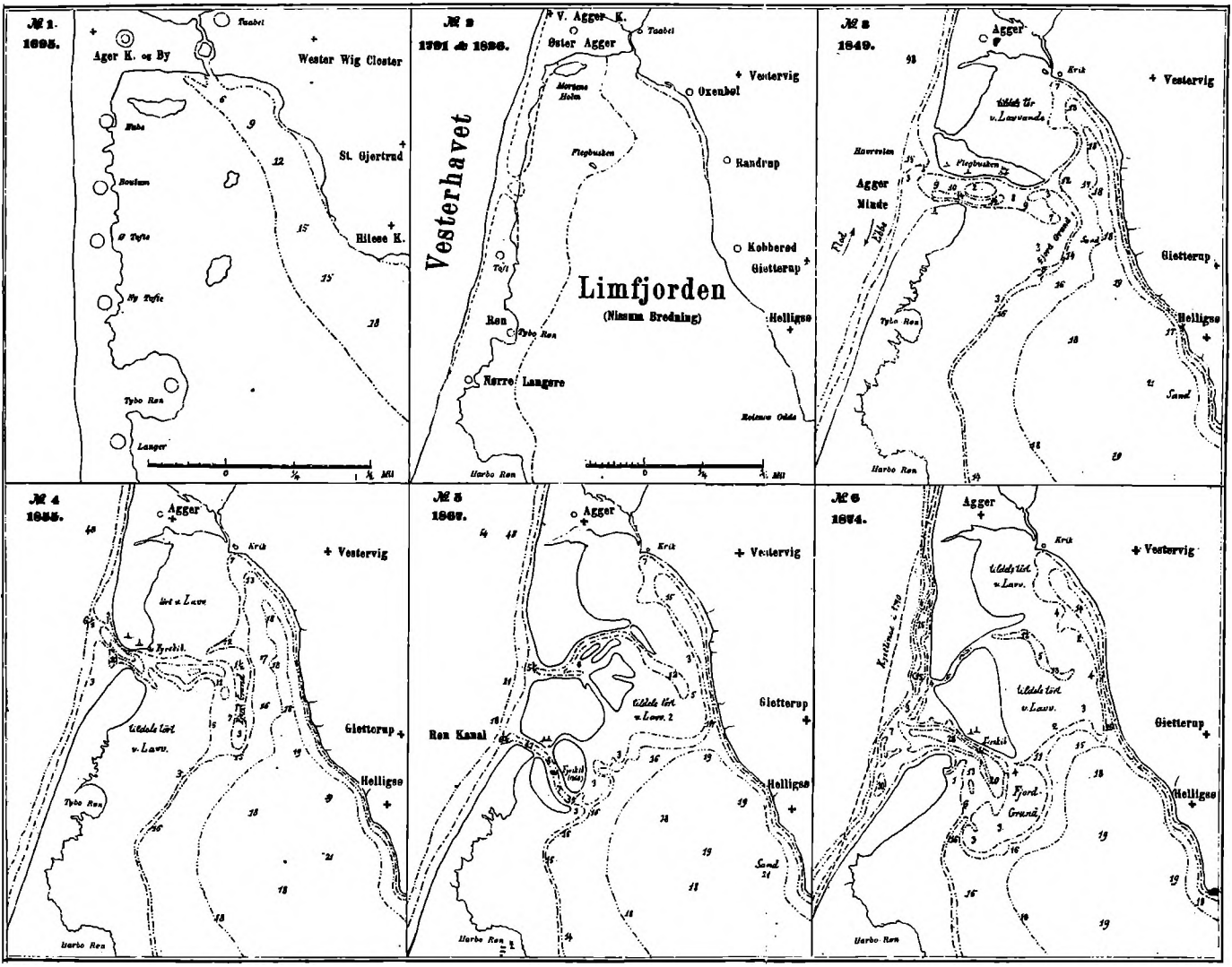

Aggertangen i seks stadier. Først fra 1600-tallet har man skriftlige beviser for, at tangen har lidt overlast. I 1671 havde Agger sogn 50 td. hartkorn og 28 plove, i 1683 var der hverken plov eller harve, og i 1688 kunne sognet ikke sættes i matrikel. Kort nr. 1 er en kopi af en opmåling fra 1694-95. Man ser her på selve tangen byerne Nabe, Boulum, Ny og Øst Tofte. Ved midten af 1700-tallet var af Nabe kun et enkelt sted tilbage, og Boulum var forsvundet. Tangen var flere steder så smal, at fiskerne kunne trække deres både frem og tilbage mellem hav og fjord. Kort nr. 2 er en kopi efter Videnskabernes Selskabs fra 1791. Endnu var der en klitrække til værn mod havet, og mod fjorden var der rester af rige græsgange. Med stiplede linier er indtegnet resultatet af katastrofen i 1825. Stranden var presset ca. 500 alen mod øst; Agger kirke var kommet helt ud til kysten, og man så kister og knogler rage ud af klitten. Kort nr. 3 og 4 viser kanalens forandringer i 1840'erne og 50'erne, mens nr. 5 viser situationen efter gennembruddet ved Thyborøn 1862. Kanalen her blev lidt efter lidt dybere og bredere, og da den tilmed var kortere og lettere at besejle, blev den i 1868 åbnet for skibsfarten. På kort nr. 6 ses, at Aggerkanalen endnu var der; men den var lang, smal og lav og kunne ikke mere bruges. Den stiplede streg mod vest viser kystlinien i 1791. I 1875 var den gamle kanal – efter 50 års levetid – helt tilsandet. En epoke var forbi – og dog: Den nye kanal sørgede for, at udviklingen ikke standsede.
(Geografisk Tidsskrift 1877).

ved sikringsanlæg forhindre en ny lukning. De nærmest følgende år efter 1825 viste en bestandig udvidelse, og der var således skellig grund til at regne med, at Limfjorden var ophørt med at være en fjord[5].

At man allerede i 1820'erne med mindre både forsøgte at besejle Aggerkanalen, derom vidner bl. a. en ansøgning om toldstedret fra Viborg fra 1828[6]; men først fra midten af 30'erne fik farten et sådant omfang, at man lagde mærke til den. At det blev Ålborg, der skred ind, kan ikke undre. I århundreder havde den været fjordens dominerende by, begunstiget af den uhyre sandbanke, der ved indgangen til Løgstør Bredning spærrede for fortsat sejlads. Her måtte skibene enten losse deres varer i lægtere og lade sig slæbe tomme over, eller også måtte ladningen simpelt hen overføres til mindre fartøjer. Fænomenet betød, at alle varer, der skulle vest for Løgstør Grunde, både blev ind- og udklareret ved Ålborg toldsted. De øvrige Limfjordsbyer havde gang på gang ved forslag om gennemgravning og kanalanlæg søgt at komme ud af spændetrøjen; men intet havde hjulpet, Ålborg havde kvalt alt – også et, alvorligt ment, forslag om en kanal fra Hjarbæk til Randers![7]

Det var et enkelt skib, smakken Johanne Elisabeth, der blev Ålborgtoldernes anledning til at tage sagen op. En gang, formentlig i juni 1835, løb det gennem kanalen med kreaturben til England. Smakken var indklareret i Ålborg, men ikke udklareret, og da det sidste sikkert havde fundet sted i Thisted, „kunne vi ikke lade sagen upåtalt", hed det, „ej alene fordi vi og øvrige underordnede embedsmænd og betjente her ved toldstedet lider tab i vore lovlige indkomster, men især formedelst den konfusion og uorden, der vil fremkomme, når slig uregelmæssig ekspeditionsmåde fremdeles skulle vedblive". Selv om det lyder som dårligt maskeret hykleri, lå der dog visse ubehagelige realiteter bag. En del af toldernes lønninger var nemlig procenter af omsætningen, og de ville selvfølgelig gå tilbage, hvis man angreb Ålborgs ret til at behandle alle skibe til og fra Limfjorden. Henvisningen til konfusionen var i og for sig lige så reel, for man ville i bøgerne bestandig komme til at mangle en modpostering til indklareringen, når man ikke vidste, hvor visse skibe blev af. Thisteds toldstedret kunne man ikke anfægte; men man havde en, vel nok hjemmestrikket, opfattelse af dens begrænsninger, nemlig at den kun gjaldt for nordstrands-, d. v. s. skudehandelen samt i strandingstilfælde.

I den ret omfattende argumentation fremførte man også, at Thisted lå for langt fra „den såkaldte kanal" (Ålborgs holdning til den nye

udvikling viser sig alene i en sådan formulering), og at der, så vidt man vidste, ikke var noget opsyn på stedet. Skibe kunne da frit sejle frem og tilbage og kunne, hvis de blev standset, påberåbe sig, at de havde til hensigt at gå til Thisted for at klarere. Hvad Ålborg ønskede, var vel, at man på en eller anden måde igen lukkede åbningen i Aggertangen. Det sagde man ikke direkte; men man bad kollegiet drage omsorg for, at Thisted afgav de penge, man havde fået ind for „Johanne Elisabeth", og at toldstedet fik besked på at afholde sig fra at udklarere fartøjer, der var indklareret andetsteds[8].

Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet reagerede hurtigt, men ikke efter de ålborgensiske synspunkter. En underbetjent fra Thisted blev stationeret i Kobberød på Thys vestlige Limfjordskyst næsten lige over for kanalen. Betjenten skulle kontrollere antallet af ind- og udgåede skibe og opnotere dem til fortoldning i Thisted[9]. Kontakten med skibene fandt sted ved hjælp af en lille norsk pram, der, typisk for forholdene, var toldforvalterens private. Den var gammel og utæt. Ved den mindste blæst sivede vandet ind mellem plankerne[10], så det har nok mange gange været så som så med arbejdsglæden, når underbetjenten skulle gøre sin pligt. Spænding har han så til gengæld haft nok af.

Synspunkter fra de gamle toldsteder

For de øvrige vestlige Limfjordsbyer var det nye arrangement en forbedring; men det var ikke nok. I 1837 fik de Viborg stænderforsamling til at indgå med en petition om, at der skulle gives toldstedret til Lemvig, Holstebro (ved Struer), Skive, Nykøbing og Viborg (ved Hjarbæk). Kollegiet tog forslaget op til seriøs overvejelse, men konkluderede, at det af regnskabsmæssige årsager ville blive for kompliceret, hvis alle de nævnte stæder skulle have fulde rettigheder. Disse måtte stadig ligge hos Thisted, hvis mandskab til gengæld skulle have en betragtelig udvidelse. De øvrige måtte klare sig med forskellige lempelser, bl. a. oprettelse af kreditoplag, der skulle administreres af de konsumptionsforvaltninger, der i forvejen tog sig af lokaltolden (accisen). Generaltoldkammeret erkendte, at der *kunne* gøre sig særlige forhold gældende for Lemvig og Holstebro, som lå nær kanalen og længst fra Thisted. „Men efter disse byers nærværende handelstilstand", hed det, „er det næppe at formode, at nogen reel handel på dem vil finde sted i et sådant omfang, at den særskilt skulle motivere

en anden regulering af tingene end den, som for det hele måtte findes passende, og skulle sådant også i tiden indtræde, da ville forholdene derefter kunne ordnes"[11].

Som konsumptionssteder hørte Lemvig og Holstebro under Ringkøbing, og også herfra var man tidligt på det rene med farerne ved den øgede kanalfart. I en erklæring fra 1836 erklærede Ringkøbingtolderne, at det for dem ville være „til ikke lidet tab", hvis de to byer fik toldstedret. Man havde ikke noget imod, at toldekspeditioner for Aggerkanalen i visse tilfælde fandt sted oppe ved fjorden; men det skulle ske ved tilkaldelse af Ringkøbings inspektør eller overbetjent – der skulle have diæter og rejsepenge – og ved en særdeles indviklet regnskabsprocedure, der sikrede dem intraderne[12].

Denne holdning, dikteret af en ikke uberettiget frygt for fremtiden, var altså klarlagt for kollegiet før petitionen; men den synes ikke at have haft nogen betydning for dets overvejelser. Det havde derimod, som ovenfor set, de førtidsargumenter, Thisted havde fremført. Man var der helt klar over, at Aggerkanalen på kortere eller længere sigt ville medføre en afgørende forandring af handelsforholdene for alle købstæder i den vestlige Limfjord. Thisted toldkammer havde hidtil haft sine hovedindtægter fra Nordstrandshandelen, i hvilken Nykøbing havde haft en ikke ubetydelig andel. Denne handel ville ophøre, hvis kanalen forblev sejlbar, og spørgsmålet ville da blive, om Thisted kunne bevare sin position. Det tvivlede man umiddelbart på. Ved en øget kanalfart ville Nykøbings handel vokse på Thisteds bekostning, ikke mindst hvad angik tømmer, og da intraderne fra kanalen kun gik i stedet for dem fra nordstranden, medførte de ikke øgede indtægter. Det var derfor af særdeles vigtighed for byen at bevare sine rettigheder og indtægter[13].

Tetens og Lemvig

Overkontrollør Tetens, Århus, der langs ad hele vejen var inddraget i forhandlingerne, var generelt negativ over for alt for store ændringer. Hans synspunkt var det, som også kollegiet i første omgang antog, at byernes handel i virkeligheden var for beskeden til at bære de personaleudvidelser, som forandringerne ville kræve for toldvæsenet, og han fandt sig ikke foranlediget til at filosofere over en eventuel udvikling. Tværtimod skrev han om Nykøbing, at det vel var rimeligt at søge beviset for, hvad handelen kunne ventes at blive i det, den havde

vist sig at være, nemlig for 1835 317 rd. for fire skibe. I sin noget „blinde" argumentation gjorde Tetens dog én undtagelse: Lemvig. For denne bys vedkommende fandt han det helt rimeligt, at man oprettede et nyt toldsted – „da toldsted der, om endog al fart gennem Aggerkanalen standsede, måtte blive af vigtighed for strandtolddistriktet, som jeg forudsætter det underlagt, så vover jeg i kontinuation af min underdanigste erklæring angående organisationen af toldopsynet på vestkysten at indstille, at Lemvig må blive for den vestlige del af Limfjorden, hvad Ålborg er for den østlige: det almindelige told- og klareringssted"[14].

Denne indstilling, der var geografisk betinget, fik Lemvig foræret ganske gratis. Mens der var mange ansøgninger og meget skriveri fra Holstebro, Nykøbing og Viborg, synes spørgsmålet ikke at have interesseret Lemvig-borgerne. I al fald er der i de bevarede akter intet, der tyder derpå. Her lod man udviklingen gå sin egen gang; men den blev til gengæld gunstig på dette punkt. Tetens var klar over, at der måtte personaleudvidelser til. Han havde ingen tiltro til kanalens bestandighed; men den øjeblikkelige situation kunne man ikke af den grund lade upåagtet. Han havde heller ingen tiltro til det fungerende personales muligheder for at gå med i det nye: „Endmindre er det at håbe, at nogle til dels gamle, slet aflagte og hidtil lidet virksomme personer skulle blive i stand til at pleje flere forretninger, som bliver en følge af toldsteds oprettelse". Denne vurdering af Lemvig-konsumptionens mandskab får en yderligere spids, når han gør opmærksom på, at man ikke må være for fedtet med gagerne: „Det har sikkert ofte vist sig, at den laveste gagering ikke altid var nogen reel besparelse, og jeg tør mene, at et ufuldstændigt og slet lønnet personale er det, som i de fleste tilfælde må tilregnes, at told- og konsumptionsintraderne er langt under, hvad de burde at være"[15].

Sin endelige indstilling formulerede Tetens i et responsum i marts 1837 efter fremsættelsen af stænderforsamlingens petition. Han skrev her, at da Skive lå ¼ mil fra sin ladeplads Krabbesholm, Viborg 1½ mil fra Hjarbæk og Holstebro 2 mil fra Struer, kunne der kun være tale om at indrømme toldstedret til Lemvig og Nykøbing. At give retten til begge byer med baggrund i Aggerkanalen fandt han dog urimeligt. På den anden side måtte Thisted-distriktet deles; „thi selv nu er det utroligt, at toldvæsenet i Thisted kan overkomme opsynet på dets vidtløftige kyst, endsige når flere steders handel får fortrinligt krav på dets opmærksomhed". Han foreslog derfor, at Lemvig blev gjort til toldsted. Dets område skulle strække sig fra kanalen til Nissum

Fra Agger 1876. „Det er kun et sørgeligt skue, Jyllands kyst frembyder på de nærmeste strækninger omkring Limfjordens udmunding i Vesterhavet", skrev Illustreret Tidende i sin tekst til dette billede. Det lave land bød kun ringe modstand mod det frembrusende hav. „Underlig lunfuldt tumler det vrede element med den svage landjord; her skærer det bort, medens det samtidigt, mere nordligt, lægger til igen. Men det er kun et dårligt bytte; enge og agerland forsvinder i dets kolde favn, og hvad der gives igen, er kun sand i uendelige masser". Det, man ser til venstre i billedet, er Øster Agger med kirke fra 1838, et gæstgiveri, to købmandsforretninger, en vejrmølle og en redningsstation. Ruinen i midten og de øvrige huse og gårde er resterne af Vester Agger – „her er det ikke enkeltmand, som flytter, men hele byer". Motivet er set mod syd. I baggrunden anes Thyborønkanalen med passerende skibe, og i havstokken vrag, der vidner om kystens farlighed i storm og uvejr. (Illustreret Tidende 1875–76).

Fjord, hvorved både Thisted og Ringkøbing kom til at afgive dele af deres, og desuden skulle man forestå toldekspeditionen ved Struer. For den sidstes vedkommende skulle dog, bortset fra „letbrækkelige varer" som glas og fajance samt tømmer, undersøgelsen og klareringen foregå i Lemvig. Under Thisted skulle sortere kysten fra Tranum Bæk til kanalen, opsynet ved kanalen og ekspeditionerne ved Nykøbing, Skive og Hjarbæk. I Nykøbing kunne der, i nærværelse af embedsmænd fra Thisted, finde eftersyn og klarering sted af varer bestemt dertil og til Skive og Hjarbæk. Som et alternativ kunne man endelig med samme toldstedfordeling lade al udlosning og eftersyn ske ved den endelige destination.

Muligheden for, at kanalopsynet kunne underlægges Lemvig som det nærmeste sted, tog Tetens med. Men det så ud til, at placeringen i Lemvig ville blive små 200 rd. dyrere i årlige udgifter: 5.630 rd. mod 5.450[16]. Ikke desto mindre valgte kollegiet – og kongen – Lemvig. En plakat af 28. december 1837 bestemte, at Lemvig konsumptionssted fra 1. marts 1838 skulle være toldsted[17]. Det hed i den kongelige resolution, at der til kontrol af vareførselen gennem Aggerkanalen ved indløbet til denne skulle placeres et fartøj med en overbetjent, to underbetjente og to rorskarle, at der ved det nye toldsted skulle ansættes en inspektør og en underbetjent, den sidste „ifald fornøden gøres", at opsynet med kanalen skulle tilfalde Lemvig, og at distriktet skulle være det ovenfor nævnte. For Nykøbing, Skive, Hjarbæk og Struer skulle kontrollen føres af konsumptionsopsynet i de to købstæder samt Viborg og Holstebro – uden tilkaldelse af betjente fra respektive Thisted og Lemvig. Bekostningen ved det hele skulle udredes ekstraordinært af finanskassen, og af intraderne ved kanalfarten skulle embedsmænd og betjente have 11 %[18].

Udblik

Nordvestjylland lå langt, meget langt fra hovedstaden i hine tider. Derfor spekulerede generaltoldkammeret også på, om det nu kunne regne med at få sine penge sikkert hjem. Til den ende spurgte man i generalpostdirektionen, hvor ofte der kom pakkepost, „hvormed penge kunne forsendes fra disse steder her til staden". Svaret giver afstanden klart: Fra Holstebro gik post over Viborg hveranden lørdag morgen, fra Nykøbing hveranden onsdag eftermiddag, fra Skive hveranden torsdag morgen, fra Viborg om vinteren hver mandag formiddag, om

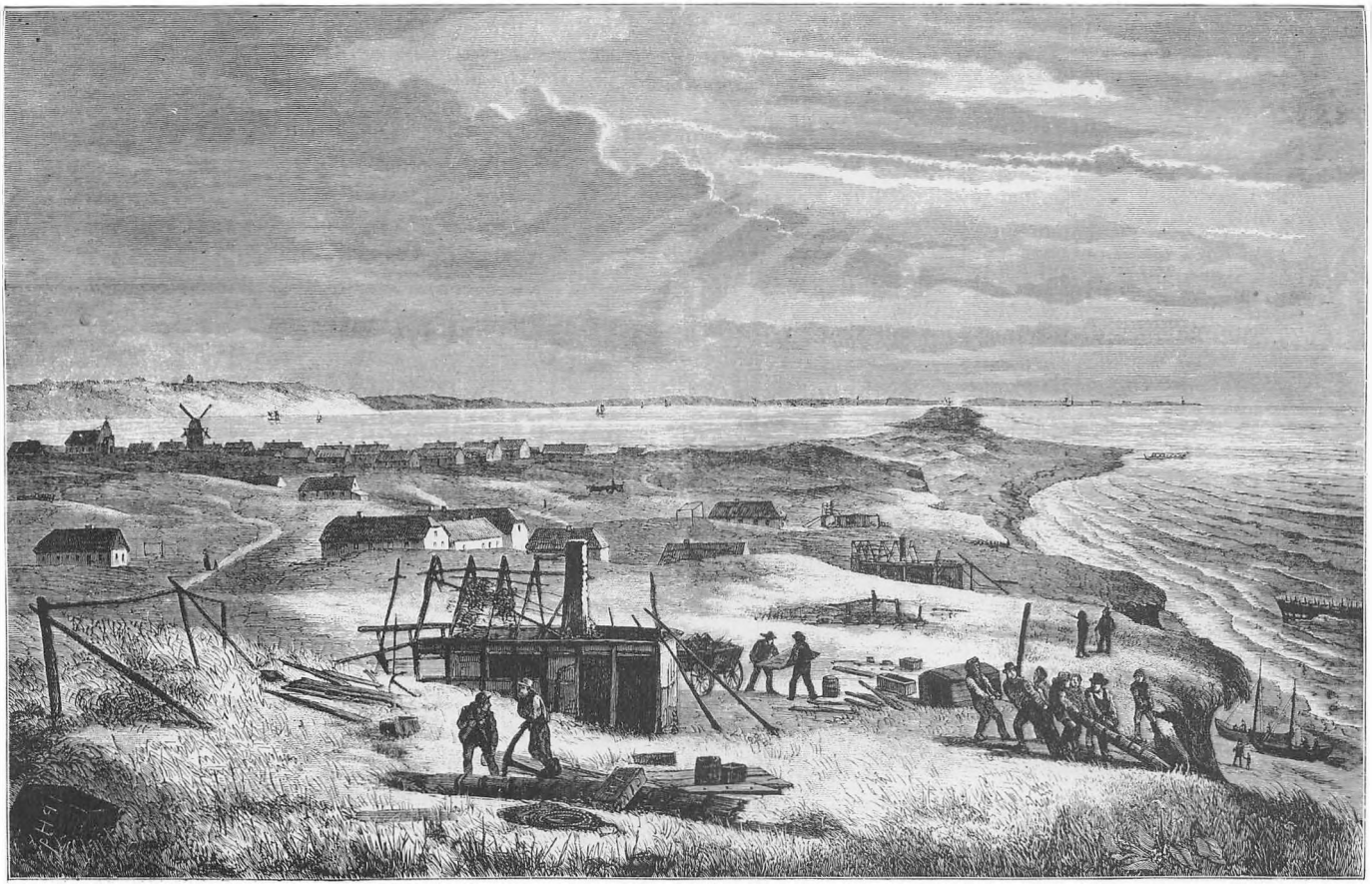

sommeren tirsdag eftermiddag og endelig fra Lemvig hveranden mandag[19]. Det var det uendeligt små i sagen, og det samme var for så vidt også de argumenter, som blev fremført mod nyordningen fra Thisted og Ringkøbing. Fra den sidste by forsøgte man sig dog med en generel klage, der profetisk forudså den kommende udvikling. Man påpegede, at toldvæsenet allerede havde lidt væsentlige tab ved nogle store handelshuses fallit (formentlig bl. a. Samuel Cohn og Lauritz Tang), og at disse tab nu blev forstærkede ved intet mindre end en regeringsforanstaltning. Lemvig var helt tabt, og Holstebro ville gå samme vej. Ingen af byerne, der lå så nær hinanden, ville mere benytte sig af kommissionærer i Ringkøbing til opkøb og fortoldning af varer fra ud-

landet. Endnu værre stillede sagen sig for den udgående told, for her ville også byens egne handlende benytte sig af de nye steder. Alle varer, der blev erhvervet nordpå, ville blive fortoldet ved nærmeste plads, mens mange hidtil var blevet ført hjem og udført over Ringkøbing. Argumenterne var mange og lange og konklusionen håndfast: Med tørre tal demonstrerede man, at Ringkøbings tab var lig med det, som kasserne i Lemvig, Holstebro og Viborg var blevet forøget med[20].

Det uendeligt store var Aggerkanalens betydning for den vestlige Limfjord og den begyndende nyorientering af den danske handel, orienteringen mod England, og bruddet med det hamborgske hegemoni, der blev forstærket ved de slesvigske krige. Det er en anden og større historie, som det nok kunne være spændende at fremdrage detaljer fra, men som må nøjes med antydningen i denne sammenhæng. Lemvig fik sin, om end beskedne, rolle i den, da byen i løbet af 1850'erne fik havn. Det er ikke klart, hvilke fordele man havde forestillet sig, at toldstedretten kunne have bragt; men det er også mindre væsentligt, for allerede tre år efter, i 1841, fik alle de andre steder plus Nibe og Løgstør samme ret[21].

Aggerkanalen blev liggende endnu et par årtier. Vandstanden vekslede mellem 5 og 8 fod, hvilket naturligvis vanskeliggjorde besejlingen, som i øvrigt også kompliceredes af to grunde, én mod havet og én mod fjorden. Selve løbet var ubestemt. Det forandredes ofte, især fra fjordsiden. Det samme gjaldt dets bredde. I 1847 var den på 800 alen, i 1849 næsten 1400, i 1856 skrumpede den ind til 650 alen for i 1859 atter at være nær de 1400[22]. I løbet af 60'erne standsede sejladsen helt, og kanalen lukkedes atter. For Limfjordshandelen fik dette kun ringe betydning, idet nemlig en ny var dannet ved Thyborøn i 1862, den som ikke siden er lukket. Det lykkedes omsider – man havde prøvet det før – at få staten til at indse, at det var nødvendigt ad kunstig vej at holde en gennemsejling åben; men tilslutningen var ikke udelt. Fjordens landmænd led store tab ved vandets bevægelser på stormdage, og diskussionen om Limfjorden som fjord eller sund fortsatte i et lille århundrede, helt til efter 2. verdenskrig. Nu er den vel i det store og hele forstummet.

Det er længe siden, de fem Lemvig-toldere lå på deres farlige og ensomme post i det lille vagtskib, der blev bygget i Ålborg i 1838[23]. Deres vilkår kan vi kun fantasere os til; men de og kanalen og toldstedretten var med til at føre Lemvig ind i en ny tid. Det hele kom gratis og ukrævet, og det varede måske lidt, inden alle forstod, hvad det betød. Men det *blev* forstået, og Lemvig kunne ved gode borgeres

formidling gå videre efter samme udviklingsmønster, som landets andre købstæder. De små byer har ofte fået skyld for Tornerosesøvn, og de har i en blomstrende turisttid ind imellem selv stimuleret en sådan opfattelse. Men arbejdet er der nu altid blevet. *Hvor* tilbagestående byen har været i anden fjerdedel af forrige århundrede, lader sig ikke konstatere uden omfattende sammenligninger. Væsentligere er det imidlertid, at man fik en chance ved den „fuldendte" Aggerkanal – og at man greb den.

NOTER OG HENVISNINGER

1. Generaltoldkammeret og Kommercekollegiets arkiv II 2: Limfjordssagen 1820–38. RA.
2. Aarhuus Stiftstidende 11. februar 1825.
3. Århus St. 19. feb. 1825.
4. Århus St. 3. marts 1825. Som naturligt var, spekulerede mange over årsagerne til den store katastrofe. I Rhin-egnene fandt man ud af, at den skyldtes, hvad man kaldte „gæringer i jorden". Man påviste, at der på en klippefuld landevej var opstået kilder og „moradspøle", hvori sten var sunket ned; et andet sted „sprudlede et springvand af næsten en fods tykkelse", og et tredie sted kløvedes et bjerg og rullede ned med skove og buskadser. Århus St. 12. feb. 1825.
5. Tidsskrift for Naturvidenskaberne 1828 274-76.
6. Kopi af et brev fra Fr. VI til Generaltoldkammeret af 6. maj 1828. Limfjordssagen.
7. Hugo Matthiessen: Limfjorden (1936) 63-64.
8. Skr. af 26. juni 1835 fra Ålborg toldkammer. Limfjordssagen.
9. Skr. af 18. juli 1835 fra Thisted toldkammer. Limfjordssagen.
10. Skr. af 19. juli 1837 fra Thisted toldsted. Limfjordssagen.
11. Koncept til skr. af 28. feb. 1837 fra kollegiet til konst. overkontrollør Tetens, Århus. Limfjordssagen.
12. Skr. af 11. juli 1836 fra Ringkøbing toldkammer. Limfjordssagen.
13. Skr. af 2. marts 1836 fra Thisted toldkammer. Limfjordssagen.
14. Skr. af 1. feb. 1836 fra Tetens. Limfjordssagen.
15. Skr. af 8. maj 1836 fra Tetens. Limfjordssagen.
16. Skr. af 23. marts 1837 fra Tetens. Limfjordssagen.
17. Original i Erhvervsarkivets samling af love og forordninger m. v.
18. Verificeret afskrift fra slutn. af nov. 1837 i Generaltoldkammeret og Kommercekollegiets arkiv II 2: Om toldstedret for steder ved Limfjorden 1822–38. RA.
19. Skr. af 6. feb. 1838 fra Generalpostdirektionens danske sekretariat. Om toldstedret o. s. v.
20. Skr. af 28. jan. 1839 fra Ringkøbing toldkammer. Om toldstedret o. s. v.
21. Plakat af 10. aug. 1841. Erhvervsarkivet.
22. Byggesagen med regnskab i Om toldstedret o. s. v.

Lemvig købstad 1854. Få år før loven om næringsfrihed, der ophævede købstædernes eneret på handel og håndværk, og kun ét år før Lemvig fik sin første egentlige havn. – I byens lave huse boede omkring 1100 mennesker. De ernærede sig ved handel med omegnens bønder, ved håndværk og småfiskeri, eller de drev landbrug med stald i bagbygninger og græsning på købstadens jorder. – Med Aggertangens gennembrud fik byen adgang til de store handelsveje, og i 1855–57 blev den hidtidige skibsbro afløst af en havn med plads til købmændenes jagter, galeaser og kuffer. Maleri af ukendt kunstner, skænket i 1854 til sognepræst J. C. F. V. Meldbye ved dennes afrejse fra Lemvig. Lemvig Museum.

KNUD BIDSTRUP

Købstaden og dens opland

Det er med byer som med mennesker – man kan nok dele dem op i grupper og typer efter en række fælles kendetegn, men det mest typiske ved dem er alligevel, at der ikke er to, som ligner hinanden helt. Enhver har sit eget ansigt, sit eget væsen.

Det har Lemvig også. Den er noget for sig blandt Danmarks byer.

Hvori dens egenart består er svært at sige i få ord, om det overhovedet kan forklares, for der er tale om et kompliceret samspil af mange naturgivne og menneskeskabte faktorer, men der kan i hvert fald peges på én ting, som mere end noget andet har bestemt dens skæbne: den ældgamle og stadig bæredygtige treenighed af handel, landbrug og fiskeri.

Lemvig er frem for noget købstaden, måske den sidste rigtige købstad der er tilbage i landet. Officielt er der ganske vist ikke noget, der hedder sådan mere. Købstadbetegnelsen faldt væk ved kommunalreformens store grænseflytning. I forvejen havde den også stort set mistet sin mening med den omkalfatring af Danmarks bymønster og de enkelte byers struktur, der tog fart under den tredie industrielle revolution.

Men Lemvig er uanfægtet forblevet en købstad i ordets egentlige betydning, stedet hvor man kommer ind og handler, og der er ikke tegn til, at den vil lægge sin stil om.

Den hviler i sig selv og sit opland, og der hersker endnu mellem by og egn et gammeldags fortrolighedsforhold, som næppe kendes andetsteds i dag.

Det kan skyldes, at folk i dette hjørne af landet holder lidt stærkere fast ved traditionerne, end de gør andre steder. Men det har også den mere prosaiske forklaring, at områdets erhvervsstruktur i nogen grad er blevet konserveret, fordi industrirevolutionen endnu kun er slået svagt igennem her.

Skal man så beklage det? Nogle gør det, og med gode begrundelser. Men det er alligevel et spørgsmål, om ikke Lemvig og Lemvigegnen i det lange løb er godt tjent med, at alle gamle mønstre ikke er blevet

slået i stykker af en hovedkuls udvikling. Efter de glade 60'ere med al deres jublende vækstbegejstring synes 70'erne at skulle blive selvbesindelsens årti i Danmark. I mange byer har man nu travlt med at slå bremserne i efter at have gjort den erfaring, at udvikling ikke uden videre er lig med fremskridt. Fremskridt på ét område skal altid betales med tilbageskridt på andre.

For lidt og for meget fordærver alt, og Lemvig har fået lidt for lidt udvikling i de sidste 10-15 år, men den er ingenlunde en hensygnende by, og det mismod, der kunne spores for år tilbage med baggrund i stor arbejdsløshed og stagnation i landbrug og fiskeri, er nu igen afløst af optimisme og tro på,at det nok skal komme altsammen.

Vil man vide, hvad Lemvig er, må man først og fremmest opleve den om fredagen, når oplandets beboere strømmer til fra øst, vest og syd og blander sig med byens egne. Ned ad alle tre bjerge triller bilerne i næsten ubrudte rækker, og hele den gamle bydel er dagen igennem én stor torveplads, myldrende fuld af mennesker.

Det er butikkernes store dag. Mange af dem sælger om fredagen lige så meget som på ugens øvrige dage tilsammen, og der er pres på lige til lukketid. Dagens travleste time er den mellem kl. 19 og 20. En overgang, da fjernsynet endnu var noget nyt og spændende, var der en tendens til, at handelen ebbede ud ved 19-tiden. Det var tydeligt, at folk skulle nå hjem til TV-avisen. Men den tid er forbi. Det levende fredagsliv i Lemvig drager alligevel mere end pseudo-oplevelserne foran fjernsynsskærmen.

Der er en ganske særlig stemning over fredagene i Lemvig. Det er ikke blot det, at der er mange mennesker i gaderne, for det kan man jo også opleve i andre byer. Det er måden, de er der på. Bybilledet er nok præget af travlhed, men ikke af forjagethed. Man mærker, at folk har sat dagen af.

Hvis det blot drejede sig om at handle, gå i banken, til læge, på biblioteket, eller hvad man nu kommer efter, kunne mange lige så godt smutte ind på et hvilket som helst andet tidspunkt i ugen og tage hjem igen med det samme. Sådan gør man andre steder i vort mobile lille land. Men på Lemvigegnen samler man ærinder sammen til om fredagen, og hvis man ikke har noget ærinde, kan man altid hitte på et.

Det er øjensynligt, at folk lige så meget er kommet ind for at se mennesker, for at være med i de tilfældige møders frydefulde lotteri, for at diskutere priser på smågrise og slagtekreaturer og spørge nyt om

Torvedag i Lemvig,
og ved juletid,
som granpynten viser.

slægtninge og venner. Og når de nu er kommet til byen og træffer sammen, skal de naturligvis også ind og have „djer kaffe". I dette lemvigske specialudtryk ligger, at der ikke er tale om en tilfældig kop kaffe, men om en menneskeret. For mange er det måske selve ærindet.

Der er stadig meget om den gamle snak, at Lemvig har 52 festdage om året. Nu er det fredagene. I gamle dage, inden verden gik af lave, var det lørdagene.

Hvis man vil have gamle lemvigere til at berette om deres barndoms verden, skal man bare sige lørdag. Så åbnes der straks for sluserne.

Lørdagen er stadig i de ældres erindring omgivet af en stråleglans, som fordunkler alt andet, naturligvis bortset fra Lemvig marked, der holdtes den sidste søndag og mandag i august, og november skiftedag. Lørdagen var selve den tap, hvorom livet roterede i den bette by, ugens absolutte højdepunkt med trængsel og alarm i og omkring de mange købmandsgårde, på torvet, hvor der handledes både med levende smågrise, kød og grøntsager, og på beværtningerne, som Lemvig havde en ukristelig masse af.

I købmandsgårdene begyndte man allerede mandag morgen at forberede sig til ugens sidste dag. Lærlingene blev sat til at veje sukker og mel af og tappe petroleum og brændevin, så ekspeditionerne kunne gå gelinde, når det store rykind kom. Gårdskarlen skulle skære hakkelse, for om lørdagen var stalden fuld af heste, hvis de da ikke måtte bindes til vognen på den overfyldte gårdsplads. Dengang som nu kunne der være parkeringsproblemer, men det var købmandens hovedpine, ikke en sag for det offentlige.

Når dagen kom, og hestekøretøjerne tordnede ind gennem porten, stod købmanden tit selv på trappen og tog imod, og det første der skete, når kunden kom ind i butikken, var, at han blev budt på en velkomstdram. Skrå og røgtobak stod også fremme til fri afbenyttelse. Var konen med, skulle hun ind i privaten og pakkes ud, og her blev der budt på kaffe med solid, hjemmebagt kage til. Eventuelle børn fik straks deres rundelige ration af brø'sukker i et nydeligt drejet kræmmerhus af lyserødt indpakningspapir. Det ragede ikke så vidt med lidt tilgift dengang.

Købmandsbutikken var en slags klublokale, hvor man hyggede sig med bekendte og ubekendte. På en lørdag var der altid stuvende fuldt, og man gav sig tid til en snak. Men ellers var forretningsgangen, at kunderne straks ved ankomsten afleverede en liste over, hvad de skulle have til ugens forbrug, og måske et lille anker, der skulle fyldes op

Premier
STEP

med brændevin, som regel 40-50 potter. Så kunne de komme efter varerne senere, når de havde ordnet deres andre ærinder i byen.

Det kunne sommetider blive meget sent, især hvis vor mor ikke var med. Lemvig var en by med mange fristelser, omend de var noget ensidige. Fra de mange små beværtninger lød aftenen igennem højrøstet parlamenteren og den karakteristiske lyd af kort, der blev tæsket i bordet, og hver gang døren gik op, bølgede en em af kaffepuncher og tobaksrøg ud i den friske luft.

Hos købmændene var der officielt åbent til klokken 11 lørdag aften, men den blev tit både 1 og 2, før man kunne dreje nøglen om. Man ventede naturligvis på den landkunde, der var blevet en smule forsinket, og han skulle også have sin afsejlerdram, før han steg til vogns, og staldkarlen rakte ham tømmen. At han måske var stærkt bedugget, når han rullede ud af byen, bekymrede hverken ham selv eller andre. Der var ikke noget kørekort, han kunne miste, og hvis han ikke kunne finde vejen hjem, kunne sikkert hestene.

Når man hører disse lørdagsberetninger, får man indtrykket af, at Lemvig formeligt pølede i brændevin i gamle dage, og sikkert er det også, at mange fik rigeligt af de våde varer. Brændevin var ikke en luksus, men en daglig forbrugsvare, som endda brugtes til at vaske hænder og pudse vinduer i. Når man bestilte kaffepuncher på en beværtning, fik man flasken på bordet. Brændevinen kunne man spæde op med ad libitum, det var kaffen, man betalte for – troede man.

Alligevel kan det kun være én side af billedet, som med årene og afstanden er kommet til at træde i forgrunden.

Netop på Lemvigegnen opstod der en stærk modbevægelse mod tidens drikkeri. Det er en kendt sag, at harboørboerne hældte brændevinen ud i sandet, da de var blevet vakt af pastor Moe, og siden ikke forsømte nogen lejlighed til at forbande den, hvis de da ikke mere stilfærdigt udtrykte sig som hin gamle missionsmand, der sagde, at „brændevinen er der ingen velsignelse ved".

Omkring første verdenskrig fik afholdsbevægelsen også en stærk position i Lemvig. Det var en overgang ligefrem mode blandt unge mennesker at gå med afholdsstjerne i knaphullet, og Afholdshjemmet blev stedet, hvor byens kulturliv udfoldede sig.

Hvad der kun delvis lykkedes ved at appellere til folks bedre jeg opnåedes ved at tale til deres pengepung. I 1918 slog Ove Rode proppen i med et smæld. Mangedoblingen af priserne gjorde så at sige fra den ene dag til den anden ende på det almindelige brændevinsmisbrug.

Dermed begyndte også udjævningen af en kløft, som gennem en

Øverst:
Gårdsplads og sidehus bag slægten Andrups gamle købmandsgård, der fra midten af 1700-tallet og til 1887 dannede rammen om en meget stor del af Lemvigs handelsliv. Billedet er taget i 1920, hvor købmand Andr. Holm drev forretning i gården. Nedrevet 1972. Lemvig Museum.

Nederst:
Bødkermester Laurids Jensen og hans folk i 1893. Værkstedet lå i købmand Ephraim Jensens gård på hjørnet af Østergade og Vasen. Personerne er fra venstre mod højre: Bødker Bagge, lærling Jensen, bødkermester Laurids Jensen, bødkersvend Vistesen, bødkersvend Carl Kjeldstrøm, bødkerlærling Søren Thomsen og bødkersvend Andersen. Lemvig Museum.

H. Steensens

menneskealder havde delt Lemvigegnens befolkning i to lejre, der så skævt – for ikke at sige uforsonligt – til hinanden.

Der var utroligt mange købmandsgårde i det gamle Lemvig. De lå næsten side om side i den lille by, som ved århundredskiftet kun havde 3000 indbyggere. Når man ved, hvor svært det i dag er at holde liv i en beskeden kolonialhandel, er det ikke til at forstå, at der kunne være eksistensgrundlag for dem alle.

Nu er de allesammen væk. I de seneste år er Andrups gård i Søndergade, Vesterhus ved foden af Vesterbjerg og købmand Smeds ejendom i Østergade faldet for bulldozeren. Andre er bygget om og udstyret med nye facader.

Moderne facader og inventar har i det hele taget totalt ændret butiksbilledet i Lemvig. Der er vist kun tilbage en enkelt butik, der ser ud, som den altid har set ud. Det er frøken Wahlstrøms hyggelige lille „modes" i Ågade. Den vil heller ikke blive lavet om, idet den er lovet væk til købstadmuseet Den gamle By i Århus, når indehaversken lægger op.

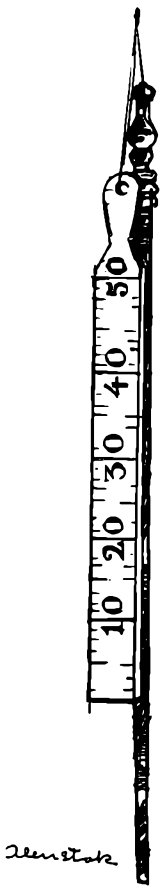

Vinduesudstillinger var ikke noget, de handlende gik stærkt op i for et halvt hundrede år siden. Kun i ugen op til jul blev der gjort lidt ekstra ved den side af sagen. Et særligt trækplaster var isenkræmmer Birns vindue, hvor der var en klovn, som kunne slå kolbøtter over en stang. Kræfterne dertil fik han fra to drenge, som stod inde bagved og trak i hver sin ende af et reb, der var lagt om et cykelhjul.

Da en ung og driftig boghandler ved navn Andersen engang lige før jul åbnede butik i den ene ende af købmand Abildgaards ejendom, påførte han Birns klovn en alvorlig konkurrence. Andersen rådede ganske vist ikke over nogen mekanisk figur, men i stedet satte han i vinduet en stor kasse, og heri anbragtes en dreng som med passende intervaller stak sit tugthusklippede hoved op over kassens kant og lod det falde slapt ned på skulderen. Forklaringen på hans mærkelige adfærd stod skrevet med store bogstaver på kassen: *Han tabte hovedet over de billige priser!*

Der var sort af mennesker foran Andersens butik, navnlig af børn, som betragtede drengen i kassen med ikke så lidt misundelse. Det forlød, at han tilmed fik den anseelige sum af 50 øre om dagen for sin medvirken til julehandelens fremme. Efter et par dages forløb måtte han da også afstå pladsen til en anden, som tilbød sig for det halve, og da der var gået endnu en dags tid, henvendte en tredie bette

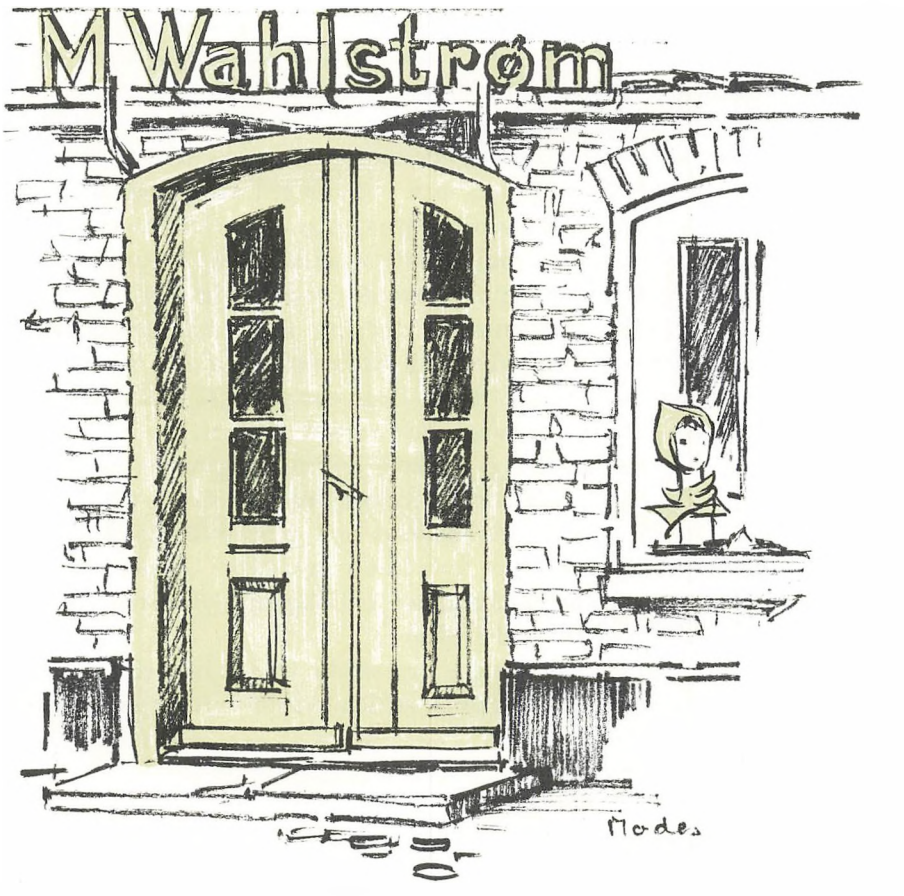

fyr sig til boghandleren og spurgte: „Hvor møj koster'e å sidd' i den kass'?" Så fik han tjansen.

Hvis de handlende ville annoncere, var der dengang hele fire lokale aviser, men så var der jo desuden byens levende avis, trommeslageren. I mange år var det den navnkundige Morten Berg.

Sommetider kunne man se et sælsomt optog drage gennem Lemvigs gader. Forrest gik Morten Berg. Derefter fulgte en slagtersvend i hvid kittel trækkende med en omhyggeligt striglet hest. Nu og da gjorde de holdt, Morten buldrede på trommeskindet og kundgjorde med høj røst og velberegnede kunstpauser: „Kydet – aff – denne unge, smukke hest – bortsælges fra i morgen hos slagter Madsen, Svirr'bommen". Og så føjede han til: „Wæsgo å ta en gue bøf!".

Butikkernes lukketider har været diskuteret hele dette århundrede igennem og har altid kunnet ophidse sindene. Der var da også nogen muggen – både fra kunder og handlende – da det ved lukkeloven af 1932 blev bestemt, at der skulle lukkes klokken 7 på ugens første fire dage, klokken 8 om fredagen og allerede klokken 9 om lørdagen.

Men rent galt blev det, da man i slutningen af 30'erne begyndte at tale om weekend. Det var naturligvis noget, de havde fundet på i de store byer, hvor „det her møj arbejde æt er så moderne", og Lemvigs handlende og deres kunder stod skulder ved skulder i kampen mod galskaben. Fra oplandet strømmede det ind med vrede læserbreve til aviserne. Nu havde man i alders tid været vant til at rive lørdagen ud af kalenderen for at tage til byen. Hvis man nu også skulle holde fri om fredagen, ville det ødelægge hele verdensordenen.

Inden bølgerne havde lagt sig kom krigen, og gennem krigsårenes lukketids- og andre restriktioner forberedtes folk til en ny tingenes tilstand. Da den nugældende lukkelov blev gennemført med lørdagslukning klokken 14, gik det forholdsvis smertefrit. Og det viste sig, hvad ingen havde troet muligt nogle år tidligere, at Lemvigs lørdagstradition lod sig overføre til fredagen.

For øvrigt er den halve lørdag også stadig en god handelsdag, navnlig om sommeren når det stadigt voksende antal turister sætter deres præg på gadebilledet.

Der foreligger ikke mange aktuelle tal til belysning af Lemvigs position som handelsby. Men at det er en god handelsby kan ses med det blotte øje. Næppe nogen anden dansk by af den størrelse har så varieret et butiksliv og så stort et vareudvalg at byde på. Det er noget, som næsten altid overrasker fremmede, der kommer til byen.

Men kan Lemvig holde skansen som indkøbscenter i en tid med stor foranderlighed og med tendenser, der går de små enheder imod? Der er kun 24 og 33 kilometer til nabokøbstæderne, og det er jo ingen afstand i dag.

I Lemvigs dispositionsplan fra 1966 siges det i en motivering for dimensioneringen af centerfunktionerne:

„Man skal næppe regne med, at Lemvig får sin omsætning forøget som følge af en stor tilvækst i oplandets folketal. Derimod vil den almindelige stigning i detailhandelsomsætningen, der forsigtigt kan anslås til en fordobling frem til 1980, selv med et stagnerende folketal betyde basis for op imod en tilsvarende stigning i butiksarealet. Hertil

kommer, at en øget sommerbosætning, som der findes rige naturlige muligheder for i den vestlige del af oplandet, vil give yderligere omsætningsmuligheder både for detailhandelen og serviceerhvervene. Sammenfattende kan det fastslås, at planen for det centrale byområde i det mindste må give mulighed for en fordobling af butiksarealet i stueplan. Hertil kommer så tilsvarende udvidelsesmuligheder for serviceerhverv, der dog i højere grad allerede i dag er til stede ved inddragelse af 1. og 2. sals plan".

Foreløbig synes dispositionsplanens spådomme at være slået til. Ved den sidste detailhandelstælling i 1968 havde Lemvig 121 butikker, der på et år solgte varer for 63,8 millioner kroner. Siden har der været en betydelig stigning i omsætningen, også når der ses bort fra inflationens virkninger.

Butiksdød kender man naturligvis til i Lemvig som andre steder, men taget under ét sker der en forøgelse af detailhandelsarealet. Der investeres også stærkt i butiksmodernisering, nye facader o. s. v., og det kan nævnes, at af Nordvestbanks samlede udlånsmasse på 139 millioner kroner pr. 30/4 1973 er 33¼ million placeret i detailhandelsvirksomheder.

Af de erhvervsaktive i Lemvig og opland var i 1960 11 procent beskæftiget ved handel og omsætning. I 1970 var procenten steget til 12. Det var mindre end for landet som helhed, men mens der for det øvrige land er en faldende tendens, er den stigende for Lemvigegnen.

Den stigende omsætning i butikkerne kan kun skyldes, at folk tjener mere og køber mere, for folketallet i Lemvig og opland stagnerer, og der kan heller ikke være tale om en geografisk udvidelse af oplandet. Snarere må man befrygte en indsnævring af det.

I 1948 lod Lemvig erhvervskontor foretage en grundig oplandsanalyse. Den er naturligvis forældet nu, der er jo sket uhyre meget i de mellemliggende 25 år, men alligevel er den interessant læsning, og på nogle punkter kan man stadig få forstand af den.

Dengang var Lemvig absolut suveræn i et opland, der strakte sig helt ud til Struer og ned i nærheden af Holstebro. Det var Lemvig, man tog til, navnlig når man skulle gøre større indkøb, f. eks. af beklædning, møbler, gardiner og andre udvalgsvarer, og i gennemsnit havde oplandets beboere ærinde i Lemvig hver sekstende dag. Der var end ikke nogen af de spurgte, som sagde, at de tog til Holstebro, når de ville i teater, biograf eller på anden måde pleje deres åndsliv!

Det sidste tør jo nok siges at have ændret sig, og alt andet lige kan lemvigerne kun være glade for, at de indenfor samme afstand, som der er fra en københavnsk omegnskommune til Kongens Nytorv, har fået adgang til en række kulturelle goder af høj kvalitet. Bagsiden af medaljen er, at Holstebro med sine investeringer i kultur også på anden måde styrker byen som servicemagnet og dermed gør den til en alvorligere konkurrent til Lemvig.

I den gamle oplandsanalyse hæfter man sig ved, at en betydelig del af de interviewede erklærede, at de godt kunne tænke sig at handle i en anden by end Lemvig, hvis trafikforbindelserne var bedre. Så spørger man sig selv, hvordan det er i dag, efter at motoriseringen helt har ændret trafikmønstret.

Der er nok ikke tvivl om, at Lemvig har mistet en hel del af sine faste kunder i oplandets grænseområder. På den anden side er der også forretninger i Lemvig, som har kunder både fra Holstebro, Struer, Ringkøbing og Herning. Det hænger sikkert sammen med, hvad opinionsundersøgelser har afsløret, at unge motoriserede familier ikke holder sig til en enkelt by, når de skal købe udvalgsvarer. De cirkler rundt indenfor et helt system af byer for at se på vinduer og gå i butikker. Familieudflugten om lørdagen er tit en kombineret indkøbs- og skovtur. Det falder også i tråd med, at møbelhandelen med held har kunnet løsrive sig fra de gamle handelscentre og flytte ud på markerne, ligesom de lavprisvarehuse, der dukker op andre steder i landet, placeres langt fra byerne.

Om det nye træk i kundernes adfærdsmønster er til gavn eller skade for Lemvig, eller om det går lige op, må overlades til gætteriet.

Men der kan være grund til at bemærke, at man skal passe på ikke at stirre sig blind på bilisternes betydning for handelen. I vor benzinomtågede tilstand er vi tilbøjelige til at acceptere myten om, at bilen er blevet „hvermands eje". Det er den ikke, og det bliver den aldrig. Selv i det bilmættede USA har mellem en fjerdedel og en trediedel af alle husstande ingen bil. Der vil altid være en meget stor part af befolkningen, som ikke har råd til, ikke kan, ikke tør, ikke vil eller ikke må køre bil, bl. a. de henved 40 procent, som enten er for unge eller for gamle. Gennem forskellige regnestykker, som læseren ikke skal plages med, kommer man frem til, at det højst er 30 procent af Lemvigegnens 24.500 indbyggere, der reelt disponerer over en bil til regelmæssig brug. Denne minoritet råder over ca. 5000 biler. Til majoriteten på 70 procent er der 36 rute- og turistbiler!

Uden lang snak kan det vist fastslås, at der er flere gode grunde til, at Lemvig bør interessere sig stærkt for en udbygning af de kollektive transportmidler – herunder også den, at de stadig er vigtige for en oplandsbys hele økonomi.

Der er i den gamle oplandsanalyse et afsnit, som uden tvivl har bevaret sin aktualitet. Det er det, der handler om, hvorfor folk føler sig tiltrukket af Lemvig. Her viser det sig, at det, der taler til øjet og sindet – udover varerne, forstår sig – spiller en langt større rolle, end mange tror. Sådan var det i hvert fald i 1948, og sådan er det sikkert også i dag.

På spørgsmålet om, hvad de særligt ville fremhæve ved Lemvig, nævnede en fjerdedel forretningerne og vinduesudstillingerne, men de tre fjerdedele lagde mest vægt på, at det var en smuk by, en hyggelig by, en smilende by, en by, det var rart at være i, en by med flinke folk, eller hvordan de nu udtrykte sig.

Det, som disse tre fjerdedele enstemmigt, men på forskellig vis søgte at give udtryk for, var det, man i dag sammenfatter i begrebet miljø.

Mange gamle købstæder har på imponerende kort tid formået at ødelægge deres miljø i en tankeløs halsen af sted efter udviklingens lygtemænd, og nu prøver de – for sent – at dække over arrene med lidt kosmetik i form af „arkitektsarkofager", blomsterbøtter og andet pynt, som kun tjener til at fremhæve armoden.

Lemvig skal have ros for, at den gennem en god byplanlægning har stræbt efter at bevare tætheden i bykernens struktur. Det er noget meget afgørende for miljøet, men det er naturligvis også vigtigt, hvad der fyldes i planerne, at detaljen plejes med omhu og fornemmelse for helheden. Det er desværre ikke altid tilfældet.

Hvis Lemvig vil fastholde sin tiltrækningskraft som by, må den dyrke sit miljø og sin egenart. Den må, for at sige det lidt højtideligt, bevare sin sjæl og ikke sælge den for hurtigt tjente penge.

Miljøforfald er en snigende sygdom. Den kan udvikle sig, uden at ret mange sætter sig op mod den, fordi de allerfleste ikke gør sig klart, hvori miljøværdierne består, endsige er i stand til at præcisere, hvad de mener med miljø.

Men vær vis på, at de vil reagere den dag, miljøet mangler. Det har man efterhånden talrige eksempler på fra andre byer.

Når bonden har penge, har alle penge, sagde man i gamle dage. Det passede i høj grad på Lemvig, og det er stadig af fundamental betydning for både by og egn, at det går godt for landbruget. Lemvigegnen er nemlig en af de få egne i Danmark, hvor landbruget endnu holder skansen som hovederhvervet.

Den har i det hele taget en usædvanlig erhvervssammensætning. I 1970 var godt 23 procent af områdets erhvervsaktive beskæftiget ved landbrug, mens procenten for hele landet var 9 (og siden er faldet til under 8). 7,3 pct. var beskæftiget ved fiskeri mod 0,5 for hele landet, 21,6 pct. ved fremstillingsvirksomhed mod 28,9 pct. og 9,1 pct. ved bygge- og anlægsvirksomhed mod 8,4.

Alt i alt var således 62,6 pct. på Lemvigegnen beskæftiget ved det, man tidligere kaldte de produktive erhverv, mod 48,5 pct. for landet som helhed.

Omvendt var procenterne lavere for alle de erhvervsgrupper, der ellers har taget teten i 60'erne: handel og omsætning 12,1 pct. mod 16, transportvirksomhed 5,1 mod 6,6 og tjenesteydelser 17,3 mod 27,6.

Under tjenesteydelser hører offentlig administration, og det er nok værd at notere, at Lemvig og opland her markerede sig med 1,8 pct. mod hele landets 4,5 pct.!

Lemvig storkommune er også en usædvanlig kommune. Nogle tal fra 1971 fortæller, at det er den kommune i landet, der har det største dyrkede areal, nemlig 33.235 ha (det er 1,2 pct. af hele Danmarks dyrkede areal) fordelt på 1530 landbrugsejendomme. Det er også den kommune, der har det største antal køer (ca. 16.000), det største antal hornkvæg i øvrigt (i alt ca. 41.500 stk.) og det trediestørste antal svin (117.000).

Når landbrugsbeskæftigelsen er så forholdsvis stor på Lemvigegnen, skyldes det først og fremmest, at det har været knap med andre beskæftigelsesmuligheder. Havde der ligget et Danfoss ved Lemvig, ville billedet have set ganske anderledes ud.

Men en betydelig afvandring har der alligevel været. I løbet af 60'erne sagde over ét tusind mennesker farvel til egnens landbrug, således at antallet af landbrugsbeskæftigede i 1970 var gået ned til 2.320. Samtidig blev et stort antal små brug nedlagt eller lagt sammen med andre.

Afvandringen og strukturrationaliseringen vil uundgåeligt fortsætte. I hvilket tempo afhænger af udviklingen både i landbruget og egnens øvrige erhverv. Men hvordan det end går, kan man roligt regne med, at der vil blive drevet landbrug på Lemvig-egnen lige så længe, der overhovedet drives landbrug i Danmark.

Her findes nemlig – som alle lokalkendte ved, og vankundige østdanskere altid undrer sig svarligen over – noget af den bedste jord i landet. Den er for så vidt lige så god som den bedste på Fyn og Sjælland. Når den ikke giver helt så stort et kornudbytte, er det fordi, der er færre solskinstimer på Lemvig-egnen.

Til gengæld for de manglende solskinstimer får Lemvig-egnen mere regn. Det giver god græsning og dermed basis for et stort kvæghold, som man også ser af ovenstående tal. Hvad der tabes på karrusellerne, vindes således ind på gyngerne.

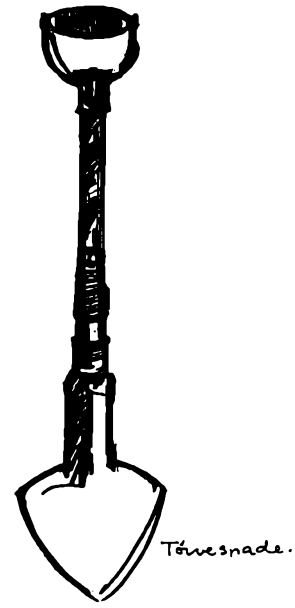

I en amtsbeskrivelse fra 1833 skriver landøkonomen I. C. Hald, at Lemvig ligger i „en frugtbar, riigt befolket egn". Denne karakteristik må tages med det forbehold, at det dengang ingenlunde var hele Lemvigs nuværende opland, der var frugtbart og rigt befolket. En meget

stor del af det var hede og vedblev med at være det langt op i dette århundrede.

Det opland, Hald tænkte på, var først og fremmest den bræmme af moræneland, der fra Venø Bugt strækker sig langs Nissum Bredning over Hygum og Engbjerg ned til Nissum Fjord. Det var her på den fede, lermuldede jord, gårdene lå tæt, og bønderne havde „magten øwer'et". Navnlig æ wejster bønder var kendt som en særlig race, der trådte fast i gulvet i bevidstheden om eget værd.

For øvrigt var Harboør-landet heller ikke så ringe i landbrugsmæssig henseende. Harboør sogn havde i 1830 1172 indbyggere – flere end både Ringkøbing og Holstebro og dobbelt så mange som Lemvig – og de levede ikke af fisk alene, kan Hald berette. Nok bestod sognet fortrinsvis af sand og vand, men takket være en rig høbjærgning kunne de fleste gårde holde lige så stor besætning som gårde med 3-4 gange så meget hartkorn i andre sogne.

Kom man derimod en halv mils vej syd for Lemvig, mødte der øjet et trøstesløst syn.

Da storbræen smeltede for 15.000 år siden, efter at have aflejret det frugtbare bakkeland langs Limfjorden, tog den sig betalt ved at spule sand ud gennem gletcherportene, og på den golde slette, der var dannet på den måde, bredte lyngen sig i forrige århundrede. Man kan se det bl. a. på Hedeselskabets velkendte kort over hedernes udbredelse i Jylland omkring 1850. Fra sognene Rom, Fabjerg, Gudum og Resen strakte den sorte hede sig mod syd med kun få og små oaser ind imellem.

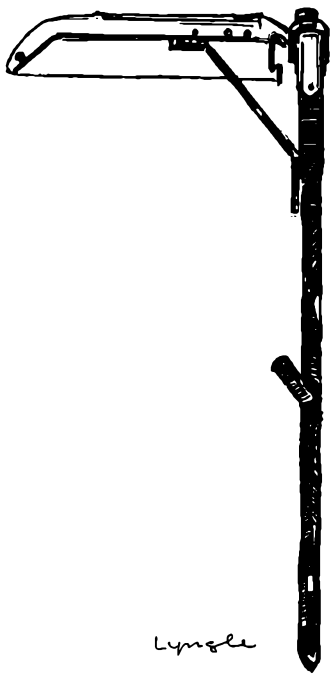

Nu ser dette landskab som bekendt helt anderledes ud.

I slutningen af forrige århundrede, da landbrugstekniske, trafikale og andre fremskridt gjorde det muligt, tog hedeopdyrkere og plantningsmænd fat.

Nogle gav sig i kast med store bidder, som Peder Pedersen Byskov, Sdr. Hestbæk i Gudum, der i sin alderdom hædredes som Ringkøbing amts dygtigste hedeopdyrker, eller proprietær Iver Olesen, Gudumkloster, der grundlagde den over 12.000 tdr. land store plantage – Danmarks største – på Kronheden og Klosterheden.

Andre begyndte som udflyttere på små lodder og med de bare næver som eneste kapital. I Kongenshus Mindepark er der rejst sten for hen ved 40 kvinder og mænd fra Lemvig-egnen, der gjorde en indsats for hedens opdyrkning og blev hædret med sølvbægre. Det var alle dem, det gik godt for, men der var mange, mange andre, nu glemte, som

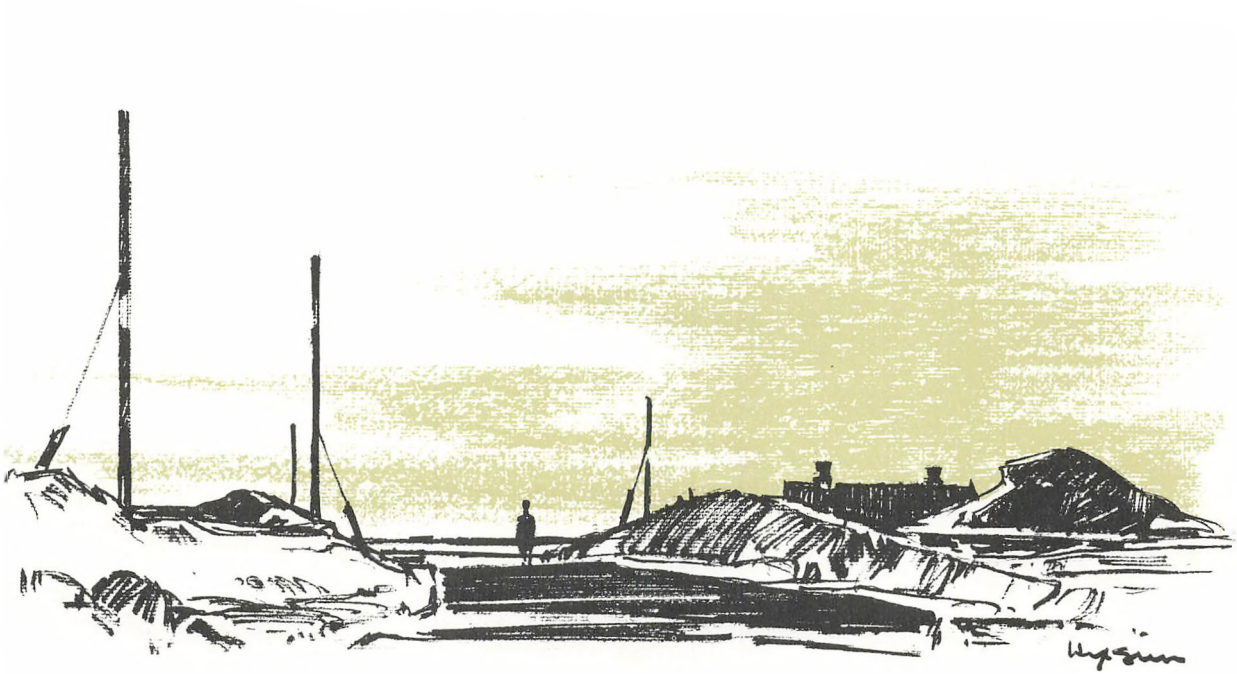

det trods umenneskeligt slid og afsavn aldrig lykkedes at kæmpe sig ud af den fattigdom, de var født ind i.

Lidt efter lidt blev der gjort kål på hederne syd for Lemvig. Nu er der kun spredte klatter tilbage. Men fuldendelsen af værket ligger ikke så langt tilbage, som man almindeligvis tror. Så sent som lige efter anden verdenskrig dannedes et selskab for Gudum hedes opdyrkning, og 600 tønder land blev oppløjet, harvet og merglet. På den hede, hvor en enkelt bonde og pioner, Jens Kirk Serup, havde boet, blev der oprettet 14 nye brug på hver 30 tønder land. I 1947 kom 800 tønder land i Donskær og Sivekær syd for Møborg under plov, og i 1953-54 blev Nees hede og Skalstrup, den østlige del af Nees sogn, opdyrket. Hvad den jyske hedes opdyrkning har kostet af slid, tålmodighed, men-

neskelige afsavn og skuffelser, lader sig ikke måle. Der var nogle år, da strukturændringer og dårlige konjunkturer for landbruget måtte få én til at spørge sig selv, om det hele på langt sigt havde været prisen værd. Men med den nyeste landbrugstekniske udvikling har man igen måttet revidere begreberne.

I dag taler man ikke på samme måde som i gamle dage om god og dårlig jord, men om jord med forskellige egenskaber. Den dybmuldede lerjord mod nord og vest på Lemvig-egnen er måske nok stadig den mest eftertragtede, men unge landmænd interesserer sig i stigende grad for de lettere jorder mod syd. De er billigere i anskaffelse, de er lettere at bearbejde, kan bedre tage de tunge maskiner, og med dræning, kalkning, gødskning og ikke mindst kunstig vanding i tørre perioder kan der opnås stor dyrkningssikkerhed og avles godt. Det er da også i det sydlige opland, landbrugets rentabilitet er steget mest.

Som allerede nævnt er Lemvig-egnen en god kvægegn. Det har den altid været. I gamle dage var studeopdræt bøndernes ét og alt, også fordi det fik deres velkendte handelsblod til at rulle rask i årerne. Da andelsmejerierne begyndte at dukke op i 1880'erne, holdt det længe hårdt at få Lemvig-egnens bønder til at stille om fra studeopdræt til kohold, men efterhånden måtte de naturligvis bøje sig for udviklingen.

Med den voldsomt stigende efterspørgsel efter godt oksekød, der i dag er fra hele Europa, er interessen for kødkvæg – herunder de nye racer – igen blusset op blandt egnens landmænd, og efter sagkyndiges udtalelser er de slagtekreaturer, der kommer fra Lemvig Samlestald, nogle af de bedste, der opdrættes i Danmark.

Her erindrer man sig noget, som den store foregangsmand, etatsråd Tang til Nørre Vosborg, skrev for godt hundrede år siden:

„ . . . Den jyske stud, fornemmelig den kortbenede, sortbrogede, platte race, der har sit hovedhjem rundt om den vestlige Limfjord, bærer et stykke kød på sin krop, der i kraft og velsmag langt overgår de fleste andre europæiske kvægracers. Trevlerne i kødet er nemlig fine og jævne. Fedtet trænger sig ind ved hver af dem i kødmassen og lægger sig som enkelte småbeholdninger i tynde lag mellem musklerne, men ikke, som det er tilfældet med andre racer, uden på som et lag flæsk, under hvilket et tørt og sejgt stykke kød ofte findes . . . "

Det er et signalement af bøfkød, som vil kunne få TV's Conrad, Politikens Kringelbach, Mad & Gæster's John Price og alle de andre madskribenter til at mimre med munden. Og så er det, man tænker

videre: Når slagtekvæget fra Lemvig-egnen også i dag er af fin kvalitet, så har det måske nu som for hundrede år siden noget at gøre med de vilkår, hvorunder kvæget færdes i det fri. Man ved, at det er af stor betydning for fordelingen af kød og fedt, at dyrene får motion. Det får de i det skotske højland, men det får de også i bakkelandet ved Lemvig. Hvad om egnens landmænd og deres hjælpere i afsætningsleddet gik i et direkte samarbejde med butikskæder og restauranter og markedsførte bøfkød fra Lemvig som noget ganske særligt? Der er fremtid i specialiteter.

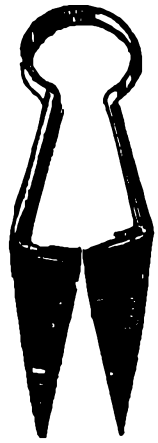

Fåresaks

For tiden går det godt for Lemvig-egnens landbrug. Hvad EF-medlemsskabet har betydet i den forbindelse og vil komme til at betyde på længere sigt, diskuteres som bekendt stadig. Men afklaringen af situationen har i hvert fald skabt en optimisme, som afspejler sig i, at der investeres kraftigt i bygninger og maskiner, øgede besætninger o. s. v.

Mange unge kommer til i disse år, og det betyder tit ændringer i driftsformer og produktion. Det er også karakteristisk, at de unge vil have større brug, helst på 40 ha og derover, hvilket kan bekymre de ældre, som mener, at familiebruget på 25-30 ha er det mest sikre.

Fra gammel tid har vestjyderne ord for at være skeptiske over for alt nyt, mindre åbne end f. eks. østjyderne. Hvis det har været rigtigt, gælder det i hvert fald ikke mere. I dag er de lige så meget med på noderne som landmænd i andre egne.

Mekaniseringsgraden er lige så stor på Lemvig-egnen som andetsteds, men udnyttelsen af maskinerne har fundet en mere fornuftig form. For en halv snes år siden var der megen prestige i mekaniseringen. Ethvert mindre brug skulle helst have sin egen mejetærsker, og det skulle helst også være nyeste model. Man erindrer, at direktøren for „Dronningborg" spåede, at mejetærskerne snart blev tofarvede ligesom bilerne! I dag anskaffer landmændene i stort omfang maskiner i fællesskab og hjælper hinanden, og det er en glimrende form.

Maskinerne har befriet landmanden for meget af det grove arbejde. Alligevel må han være parat til at bestille noget, hvis han vil vinde med. Der er ikke som før noget med, at manden på gården går rundt i hvid jakke, stråhat og spadserestok og inspicerer. I dag er han i overalls og sidder selv på traktoren. Hvis det da ikke er konen, der gør det.

Det er svært at få arbejdskraft, men til lyspunkterne hører, at det er blevet lettere at skaffe landbokoner, og de skifter almindeligvis ikke til maj eller november.

Kvindemangel har været en drivende kraft bag strukturændringerne i landbruget. Det var de unge piger, der først stak af til byen, og tusinder af unge mænd havde valget mellem at sidde ene og forladt på en landejendom eller at følge efter pigen. Så valgte de det sidste.

På Lemvig-egnen er det nu ved at ændre sig, erfares det fra sædvanligvis troværdig kilde. Unge piger vil igen gerne på landet, hvis de kan blive kone på en bedrift af passende størrelse. Der er endda ved at være en lille smule mode i det. I begyndelsen beholder den unge landbokone tit det arbejde, hun havde før ægteskabet, men efterhånden får hun interesse for at hjælpe til både i mark og stald, også fordi hun får øjnene op for den menneskelige værdi, der ligger i arbejdsfællesskabet mellem ægtefællerne. Landbrugskonsulenten kan fortælle, at når han for 25 år siden kom ud i embeds medfør, var det manden, han snakkede med, medens konen lavede kaffe. Nu sætter hun sig ned og snakker med. Hun vil vide besked med, hvordan sagerne står.

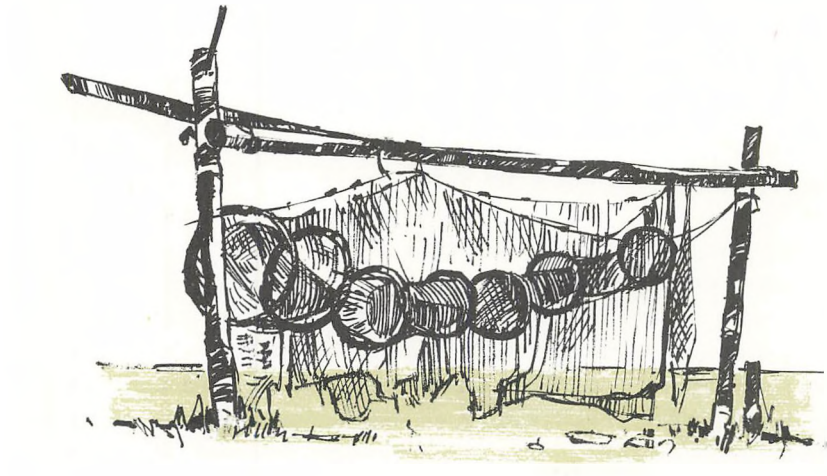

Andetsteds i dette skrift er der fortalt om opkomsten af det moderne, søgående fiskeri fra Lemvig og Thyborøn, der år for år bliver af stadig større betydning for hele områdets økonomi.

Under den første verdenskrig, da mange kuttere fra andre pladser landede deres fangster i Lemvig havn, var den en overgang landets næststørste fiskerihavn efter omsætning. Den havde også da stor betydning som trafikhavn. Grovvarer til landbruget, brændsel og trælast og meget andet gods kom søværts til Lemvig. Der var paketfart på

Ålborg og København, vandbygningsvæsenet gjorde stærk brug af havnen, og redningsdamperne havde station her.

Da Thyborøn havn blev færdig, flyttede de fleste fiskere straks dertil, og nogle flyttede til Esbjerg. I midten af 20'erne ebbede fiskeriet fra Lemvig helt ud. Den øvrige trafik fortsatte op gennem 30'erne, men under den anden verdenskrig stilnede også godstransporten af, og det så ud, som om havnen helt skulle sygne hen.

Det, der vendte billedet, var, at en kreds af fiskere og forretningsfolk i 1945 dannede et aktieselskab og byggede et isværk. Under krigen med dens store fisketilførsler havde det været svært at klare isforsyningen i Thyborøn. Kutterne måtte sommetider ligge i kø i lang tid, før det blev deres tur, og der var dem, der foretrak at sejle til Ålborg efter is!

Isværket gjorde igen fiskerne interesserede i Lemvig. I 1947 kunne fiskeauktionen genoprettes, et privat aktieselskab byggede køle- og frysehus, mens havnen opførte auktionshal, pakhuse og redskabshuse. En filetfabrik blev også startet.

Allerede i 1950 var igen 30 kuttere hjemmehørende i Lemvig, og dette tal er siden fordoblet. I mellemtiden er Thyborøn havn som bekendt også blevet udbygget stærkt, og her er nu 206 kuttere hjemmehørende. Desuden søges begge havne af mange kuttere fra Skagen, Esbjerg, Frederikshavn og andre pladser.

Det er en fordel for fiskerne og hjælpeindustrierne, at de har to havne at spille på, og man kan vist gå ud fra, at der ved vekselvirkningen mellem tvillinghavnene er skabt en større samlet produktion, end hvis der kun havde været én fiskerihavn i denne del af landet.

For fiskeriet har konjunkturerne altid bevæget sig op og ned ligesom havets bølger. For nogle år siden så det skidt ud. Priserne på fisk var i bund, det var ikke til at få folk til kutterne, fordi fortjenesten var for ringe, og til overflod var også vejrguderne kontrære.

Nu ser fiskerne igen lyst på livet. Der er gode priser og stort set mandskab nok at få. Der investeres i nye og større kuttere, og hele denne aktivitet skaber beskæftigelse i land og mærkes i handelens omsætning.

Under Danmarks hurtige opstigen til et af verdens rigeste lande har nogle egne fået mindre af kagen end andre, og de kaldes i den standende debat om det skæve Danmark for de fattige egne. Til dem henregnes også Lemvig-egnen.

Med fare for, at det opfattes som et bagholdsangreb – mennesker har tit en mærkelig uvilje mod at høre, at de har det godt – skal det siges, at det er lidt svært at få øje på nogen generel fattigdom i Lemvig og opland.

Man kan godt med statistikken i hånd påvise, at skattegrundlaget i Lemvig kommune er meget lavere end f. eks. i hovedstadsområdet, men det er en yderst mangelfuld målestok for levestandarden. Ud fra almindelige iagttagelser begge steder skal det påstås, at lemvigere har betydeligt bedre betingelser for at leve et godt liv end københavnere i samme indtægtsklasse.

For øvrigt viser de nyeste tal, at indkomstudviklingen nu er stærkest i de „fattige" egne af landet, herunder Ringkøbing amt, og denne tendens ventes forstærket af de gode priser, der nu er på landbrugsprodukter og fisk.

Vist er Danmark skævt, men det er ikke blot en skævhed mellem øst og vest. Skævhederne går på alle leder og kanter. Også i de enkelte landsdele, som f. eks. Vestjylland, er der nogle, som er skævere end andre. Og dykker man ned i disse problemer, viser de sig at være filtret sammen som garn, der er gået i urede. Hver gang, man får løst én knude, opstår der straks en ny.

Den „retfærdige balance", som politikere af alle afskygninger nu taler så varmt for, opnås næppe ved mere omfordeling af penge via skatterne. Det er også et spørgsmål, om det er retfærdigt, og det er måske navnlig et spørgsmål, om det er tilfredsstillende for de egne, der skal modtage socialhjælp.

Retfærdigheden må først og fremmest bestå i, at der skabes mere ligelige vilkår for en naturlig udvikling, og ud fra det synspunkt må det konstateres, at det er en mærkelig form for egnsudvikling, der praktiseres, når staten med den ene hånd uddeler penge til industristøtte og mellemkommunal udligning og med den anden berøver de mindre bysamfund deres institutioner.

I den hellige rationaliserings navn – men uden at rationaliseringsgevinsten ses dokumenteret – er Lemvig i de sidste år blevet frataget toldkammer og toldekspedition, teknisk skole, DSB-rutebilkontor og politimesterembede, og nu sidst er vandbygningsvæsenets havnebygningsadministration blevet flyttet til Esbjerg.

Øverst:
Fra eksportmarkedet på samlestalden.

Nederst:
Fra landbo- og husmandsforeningernes auktion på samlestalden.

Det betyder altsammen dårligere service for befolkningen, det berøver byen noget af dens tiltrækningskraft, og det har i sig selv væsentlig økonomisk betydning, idet de statslønninger, der tilgår en by af

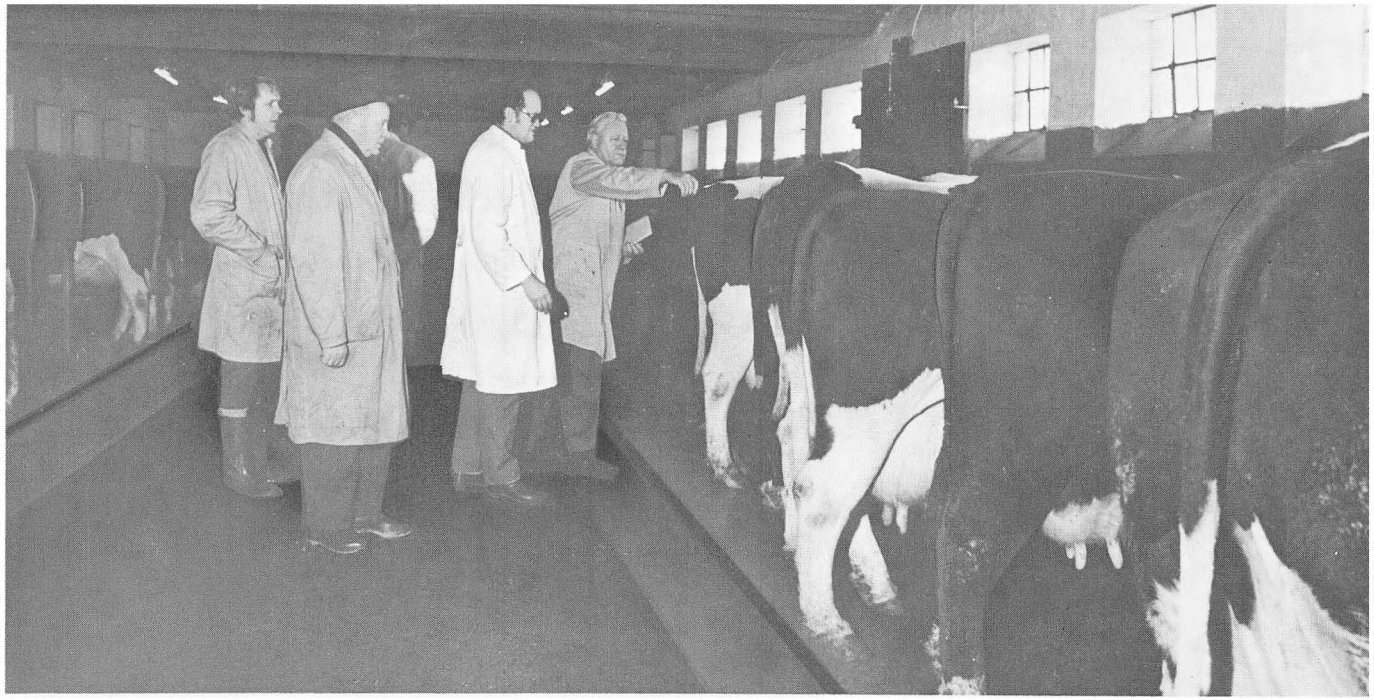

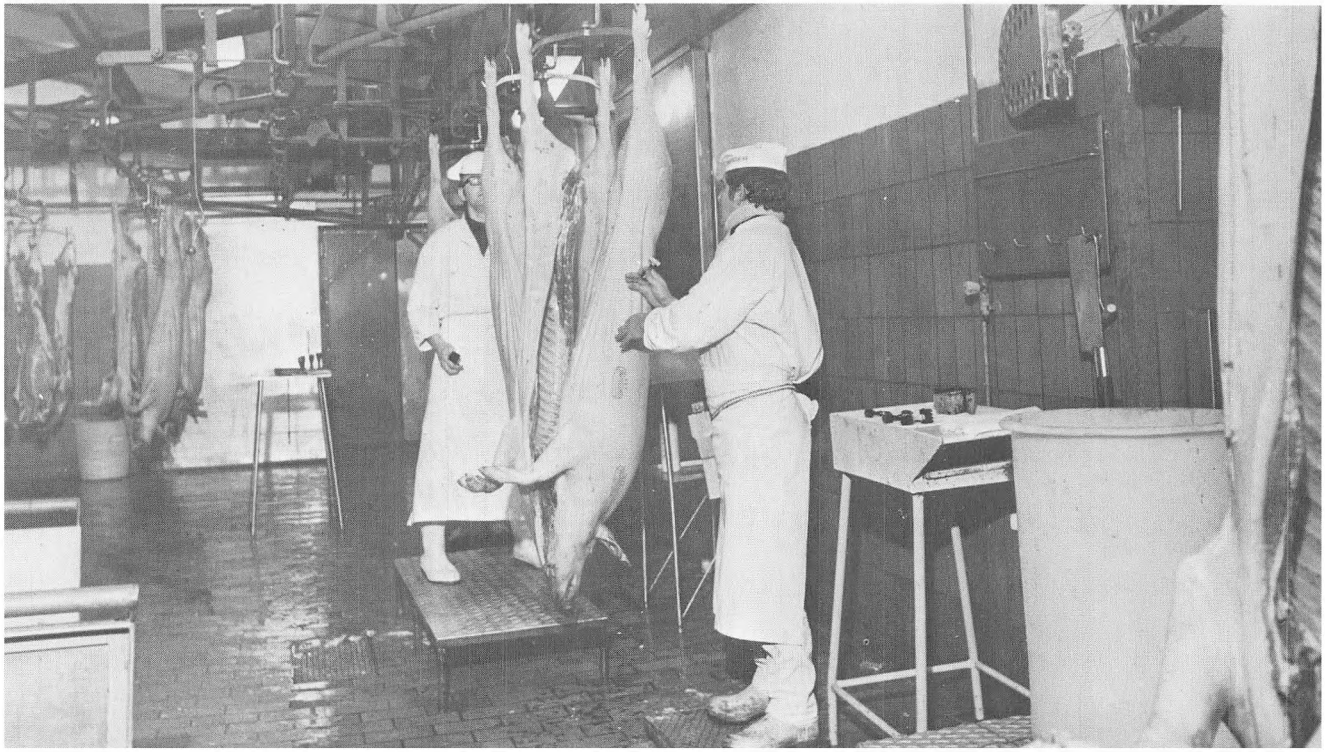

Lemvigs størrelse, har en samlet indtægtsskabende effekt på 2½ gange det udbetalte beløb.

Lemvig-egnens alvorligste problem er som andre egnsudviklingsområders faren for affolkning.

Den tilbagegang i folketallet, der var op gennem 60'erne, synes dog nu stilnet af. Folketallet i Lemvig og Thyborøn-Harboøre kommuner har i de sidste tre år ligget nogenlunde stabilt på omkring 24.500. I disse tre år er 5.336 flyttet fra området, mens 4.761 andre er flyttet til, og vandringsunderskudet er så nogenlunde blevet opvejet af fødselsoverskudet.

I og for sig er det ikke dårligt for en by og en egn at have et stabilt folketal. Det kan endda under visse forudsætninger siges at være det ideelle.

En af forudsætningerne er, at stabiliteten kan fastholdes, men kan den det? Selv om det går aldrig så godt for Lemvig-egnens landmænd og fiskere, selv om de fortsat øger både produktion og fortjeneste, må man regne med, at afvandringen fra de to erhverv fortsætter.

Der er desuden den risiko ved et uforandret folketal, at der sker en forgubning, som svenskerne kalder det – at der efterhånden bliver en overvægt af gamle, hvilket naturnødvendigt må føre til tilbagegang. Denne tendens har været tydelig på Lemvig-egnen siden 1960, hvor der har været en tilbagegang på ca. 1300 for aldersklassen 0–19 og en stigning på ca. 600 for aldersklassen over 65 år.

Det ønskelige er derfor – hvis man da ikke har de store ambitioner – en jævn, beskeden vækst, og i sin udviklingsplan har Lemvig kommune sat sig det mål at tilstræbe en befolkningsvækst, der svarer til fødselsoverskudet. Det lyder måske ikke af så meget, men det vil dog kræve, at der fremskaffes ca. 150 nye arbejdspladser om året eller godt et par tusind i perioden frem til 1985, hvor der da skulle være erhvervsmæssig basis for en befolkning på henved 28.000 i byen og oplandet.

Når man siger nye arbejdspladser, tænker de fleste straks på industri.

Det har i de sidste 15 år været det magiske ord, og 200 danske byer har råbt og skreget i munden på hverandre for at henlede industrifolks opmærksomhed på deres fortræffelige beliggenhed, deres store reserver af arbejdskraft, deres billige industrigrunde, eller hvad de nu har kunnet lokke med. For de allerfleste har det været spild af kræfter og

Øverst:
Fiskefiletfabrikken beskæftiger ca. 50 mennesker og henter sine råvarer fra hele landet. Virksomhedens produktion går for størstedelen til eksport.

Nederst:
I Lemvig Svineslagteri har egnen en stor og ekspanderende forædlingsindustri.

penge. I bedste fald har de måske fået noget af den nomadeindustri, som jager rundt efter billig arbejdskraft, og som alligevel ikke kan klare sig i det lange løb.

Det skal siges til Lemvigs ros, at den ikke har hengivet sig til urealistiske drømme, men der er af erhvervsrådet gjort og gøres stadig et stilfærdigt og støt arbejde for at fremme industriudviklingen, og det har også givet pæne resultater. Lemvig og Thyborøn-Harboøre har i dag 26 sunde industrivirksomheder, hvoraf flere er i kraftig vækst.

På Lemvig-egnen har man sommetider følt sig ladt i stikken af egnsudviklingsrådet, hvis politik det gennem en årrække har været at „spille på hele lodder". Broderparten af egnsudviklingsmidlerne er blevet placeret i områder, hvor der i forvejen var tilløb til en kraftig industriudvikling, ud fra den betragtning, at man derved igangsatte

en selvforstærkende proces. Det er også lykkedes nogle steder, specielt i Hjørring. Til gengæld har der været meget lidt til egne, som ud fra andre synspunkter kunne trænge mere til en hjælpende hånd.

Under et besøg i Lemvig i efteråret 1973 har embedsmænd fra egnsudviklingsdirektoratet imidlertid klart tilkendegivet, at Lemvig-egnen kan regne med al mulig støtte, hvis man kommer med vel forberedte og realistiske projekter, og sådanne arbejdes der nu energisk på at lede op.

Noget, der måske kan bidrage til, at Lemvig-egnen nu får lidt mere medvind, er, at flere af de egnsudviklingsområder, der hidtil har været i focus, ligefrem har frabedt sig mere udvikling, fordi de mangler arbejdskraft. På Lemvig-egnen er der stadig en reserve af arbejdskraft – navnlig kvindelig – men der er enighed om, at man ikke vil samle på lavtlønsindustrier.

I øvrigt er det nok sundt at gøre sig klart, at industri ikke nødvendigvis er noget, man skal have udefra i færdigpakket stand. Den kan også skabes på lokalt initiativ, sådan som der er flere smukke eksempler på fra Lemvig-egnen, og det må bl. a. være naturligt her at interessere sig for forædling af de produkter, som egnen selv kan levere i så store mængder, landbrugsprodukter og fisk.

Man regner med, at hver fisker, der går på havet, skaber beskæftigelse til syv mand i land – men det er jo ikke dermed sagt, at alle de syv mand befinder sig på Lemvig-egnen. En stor del af den fisk, der landes i Thyborøn og Lemvig havne, sendes til industriel forarbejdning andetsteds.

I Lemvig Svineslagteri har egnen en stor og ekspanderende forædlingsindustri. Slagteriet modtog i 1973 gennemsnitligt 1100 svin om ugen, men det er en kendt sag, at mange af egnens landmænd – af loyalitet over for andelsbevægelsen – sender deres svin til Struer, mens slagteriet i Lemvig må hente svin helt fra Østjylland. Det er en lidt trekantet situation, men det ser heldigvis ud til, at stadig flere landmænd flytter loyaliteten over på det lokale slagteri. Også det er en vej til at fremskaffe flere arbejdspladser og modvirke affolkning.

Når det er konstateret, at Lemvig synes at have gode muligheder for at få mere industri, skal det tilføjes, at industrien på længere sigt vil tabe i betydning som beskæftigelsesfaktor.

Det er den logiske konsekvens af den udvikling fra stærkt arbejdskraftkrævende til automatiseret industri, der er i fuld gang.

For landet som helhed har industribeskæftigelsen toppet, og den vil nu falde år for år, samtidig med at produktionen vokser. Fra 1970

til 1971 var faldet på 3,3 procent eller over 14.000 personer. Af samtlige landets amter var det kun Viborg amt, som havde en beskeden stigning, og indenfor amterne var det et fåtal af kommuner, som kunne notere opgang.

Også industrien i Lemvig kommune havde en tilbagegang i 1970-71, nemlig fra 592 til 570, samtidig med at antallet af industrivirksomheder øgedes fra 19 til 21 og lønudbetalingen med 1,7 millioner kroner til godt 19 millioner kroner.

Når både landbrug, fiskeri og industri i fremtiden vil beskæftige færre, og Lemvig-egnens problem er at skabe en beskeden vækst i folketallet, må blikket rettes mod den brogede gruppe af erhverv, der under ét kaldes serviceerhvervene – handel og omsætning, transport, administration og tjenesteydelser af enhver art.

Servicebeskæftigelsen er vokset eksplosivt i Danmark i den sidste halve snes år, vistnok mere end i noget andet europæisk land, og den omfatter nu over halvdelen af alle erhvervsaktive.

Det er her, Lemvig-egnen har sit store efterslæb – 34,5 procent servicebeskæftigede i 1970 mod 50,2 procent for hele landet – men det hænger igen sammen med, at den industrialisering, som har været grundlaget for servicefagenes vækst, kun er slået svagt igennem på egnen.

Hvad gør man så ved det?

Ja, en vis vækst i servicefagene vil automatisk komme med en udvidelse af industrien og med en højere økonomisk aktivitet i det hele taget. Det stigende offentlige serviceniveau, som hele landet får, må også efterhånden smitte af på Lemvig-egnen.

En af de ting, der til stadighed arbejdes med, er en fortsat udbygning af undervisningscentret i Nr. Nissum, og desuden tør man vel håbe på, at staten, efter at have rationaliseret et stort antal statsansatte væk fra Lemvig-egnen, betænker denne, når man for alvor skal til at rationalisere offentlige institutioner væk fra den overfyldte hovedstad. Den dag må jo komme, da egnsudviklingspolitikken afløses af en virkelig regionalpolitik, som tager sigte på at skabe vækstmuligheder i alle egne af landet.

Turismen får stadig større betydning, som man kan se af myldret i Lemvigs gader og trængslen af lystbåde i havnen om sommeren. Her er noget at bygge videre på. I sine dejlige landskaber, i Vesterhavet og Limfjorden har Lemvig-egnen en vældig kapital, som kan give store

renter ud i al fremtid – vel at mærke, hvis kapitalen ikke soldes op i hovedløs iver efter at tage nogle hurtige éngangsgevinster hjem. Den langsigtede turistpolitik, som Lemvig kommune har formuleret i sin udviklingsplan, bør følges op og støttes af befolkningen.

Endelig kan den nye livsstil, der er skabt med motoriseringen og den industrielle revolution, medføre, at Lemvig får tildelt en helt ny rolle. Den kan blive boligby for folk, som har deres arbejde i andre byer.

Det er den for så vidt allerede i ret høj grad. Over 300 lemvigere har i dag deres daglige arbejde i industrien i Struer og Holstebro, og der er endda dem, der tager så langt væk som til Ulfborg, Ringkøbing og Ikast.

Forklaringen herpå er vel i de fleste tilfælde, at der har manglet passende beskæftigelse i Lemvig. Flertallet af de pågældende vil troligt nok hellere have deres arbejde lidt nærmere hjemmet, og Lemvig vil vel også helst beholde dem hjemme – sådan for en sikkerheds skyld.

Men hvordan det nu end ligger med det, så er det et karakteristisk træk ved 70'ernes Danmark, at der i alle egne af landet *pendles* på fuld kraft. Folk rejser på kryds og tværs og ofte langt mellem bolig og arbejdssted. Byerne er ikke som før isolerede enheder, de virker sammen i et mønster baseret på en vis funktionsdeling, og i dette mønster har Lemvig chancen for at blive *byen, man bor i.*

Det har den, fordi den er en dejlig by, og også derfor er det så uhyre vigtigt at værne om dens smukke omgivelser, dens miljø og dens menneskelige atmosfære, alt det, der gør den til noget ganske særligt.

ELLEN DAMGAARD

Et pionerfiskeri fra Lemvig havn

Lemvig havn vinteren 1973–74. I de to havnebassiner ligger størstedelen af byens kutterflåde på godt 60 skibe, de fleste i størrelsen 30-40 brt. På få undtagelser nær er kutterne udrustet til snurrevodsfiskeri efter rødspætter, torsk og kuller. Samme redskab præger Thyborøn havns konsumfiskeri. Bag anlægget af Thyborøn havn og omdannelsen af Lemvig havn fra trafikhavn til fiskerihavn ligger imidlertid ikke snurrevodsfiskeriet, men det søgående krogfiskeri efter kuller, som fiskere på kysten begyndte at eksperimentere med i tiden efter århundredskiftet.

Baggrunden for dette forsøgsfiskeri var de fiskeresourcer, der fandtes i den nærliggende del af Nordsøen, og de måder, hvorpå fiskerne i området hidtil havde kunnet udnytte dem.

Kullerfiskeriet

Kulleren vandrer i løbet af efteråret og vinteren nordpå for at gyde i den nordlige Nordsø i februar-marts. Efter gydningen går den påny sydover. Fiskeriet, der her på kysten blev drevet fra den åbne strand, fik derfor en efterårs- og en forårssæson, når kullerstimerne kom tilstrækkelig nær ud for kyststrækningen.

Efterårssæsonen begyndte midt i oktober og varede til ind i januar. Fiskepladserne lå først på sæsonen op til fire sømil af land, men i løbet af vinteren måtte fiskerne ud på pladser, der lå fem-seks sømil ude. Når fisken i slutningen af januar trak ud på seks-syv sømil og længere, opgav man fiskeriet.

Forårssæsonen lå i april-maj. Det varede gerne længe, før kulleren indfandt sig under kysten, og så snart varmen kom, blev eksporten til Tyskland – og dermed den vigtigste afsætningsmulighed – standset[1]. Slagtet fisk kunne ikke afsættes indenlands i sommertiden og kunne desuden ikke opbevares eller forsendes betryggende med de små mængder af is, der var tilbage af vinterens bjærgning.

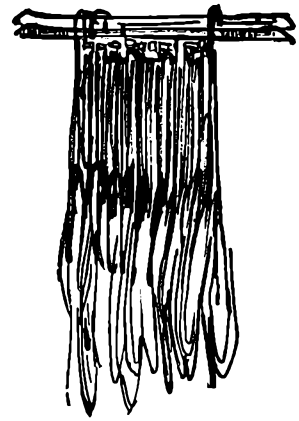

Til kullerfiskeriet brugte man langliner med 200 kroge på hver line, et såkaldt „sæt". Linerne var ordnet to og to på „bakker" eller „trug", som man medbragte på havet i „krogkasser" med plads til fem trug i hver. På hver tur, der under normale omstændigheder havde op til et døgns varighed, benyttede man fem-seks kasser kroge. Krogene var „ejset" eller „madet" med lever, sild eller muslinger.

Bådene var klinkbyggede dæksbåde på 3-4 bruttotons. De havde en mast med storsejl, topsejl, fok og klyver. Fra år 1900 blev der tillige installeret petroleums- eller benzinmotorer på 3-4 hk i stadig flere både. I 1905 havde således alle Harboøres 21 fiskerlav motorbåde. Motoren var ikke udelt et gode. „Det Fremskridt, der toges ved Anvendelse af Motorer i de smaa Baade, maa sikkert erkendes at være meget problematisk. Dels opnaas der ved Brugen af disse ikke et større Antal Fiskedage, men Turene endes kun nok saa hurtig, og Mandskabet har ikke et saa besværligt Arbejde med at komme til og fra Fiskepladserne. Dels viser Slidtagen sig at være uforholdsmæssig stor, ligesom Maskinerne ikke er saa fuldkomne under Brugen, som ønskeligt var. Endelig risikeres der ikke saa lidt paa den Maade, at Motorbaade kun kan assureres til de to Tredjedele af deres Værdi, ligesom under indtræffende Ulykke vil disse Baade hurtigt gaa til Bunds".[2]

Motorerne øgede desuden bådenes vægt, sådan at hver mand måtte løfte 500-1000 pund, når båden skulle sættes ud[3]. Landingsforholdene på den åbne kyst satte således en overgrænse for bådstørrelsen og dermed for en intensivering af fiskeriet. Tilmed lå fiskeriets hovedsæson i årets mest stormfulde måneder. Fiskedagenes antal kunne være én til to om ugen, ligesom man ofte måtte efterlade redskaberne i havet for at nå land i god behold.

Dæksbådene havde ingen dam. De egnede sig derfor ikke til sommerfiskeri, men blev trukket op i klitterne, indtil efterårets torske- og kullerfiskeri begyndte.

Sommerfiskeri

Når kullersæsonen ebbede ud, rejste en stor del af fiskerne væk på fiskeri fra fremmed havn. De tilbageblevne drev fra havpramme og joller fiskeri i hav og fjord efter tunger, hummer, „hå", makrel, sild, hornfisk og ål. Fangsterne blev afsat lokalt. Svigtede sommerfiskeriet, kunne man hente fortjeneste ved høfdebyggeri eller bjærgningsarbejde.

De fiskere, der rejste bort, deltog enten i fiskeri med snurrevod

efter rødspætter fra sejlkuttere eller i åledrivvodsfiskeri fra sjægter eller 16-18 fods joller.

Hjemmehørende i Harboøre var fem sejlkuttere på 28-36 bruttotons. De havde „kutterrigning" med to master og førte storsejl, topsejl, mesan, fok og klyver. Til fremdrift i vindstille havde de 3-4 hk petroleumsmotorer, der tillige drev vodspillet. Under udsejling af voddet benyttede man en jolle med ½ hk motor.

Harboøres kutterflåde lå om vinteren i Lemvig havn. Hver kutter havde fire-fem mands besætning, der om vinteren fiskede kuller fra kysten. Sejlkutternes sæson begyndte i marts. Den 12. marts skrev Lemvig Folkeblads meddeler fra Harboøre: „I denne Uge rejser en Del af Kutterfiskerne bort for at begynde paa deres sædvanlige Sommerfiskeri. En Kutter med skinnende hvide Sejl er allerede i Dag passeret her forbi for sydgaaende".[4]

Fra marts til august fiskede kutterne i området omkring Horns Rev og landede i Esbjerg. Fangsten var rødspætter, der blev opbevaret i kutterens dam. I månederne fra august til oktober drev man fiskeri i Kattegat med landinger f. eks. i Grenå. Kutterflåden vendte hjem i begyndelsen af oktober.

Samtidig kom også åledrivvodsfiskerne tilbage. De var taget af sted i slutningen af maj – begyndelsen af juni, nogle for at ligge på fiskeri „imellem landene", som man kaldte Limfjordens bredninger, andre i de sjællandske farvande.

Fiskeriet fra fremmed havn medførte udgifter til dobbelthusholdning. Særlig mærkbart var dette i perioder, hvor vejret forhindrede fiskeri og dermed indtjening. En stormvejrsuge i juli 1906 fik følgende kommentar: „Værst er disse Sommerstorme ved Kutterfiskerne. De har nu i det meste af denne Uge maattet ligge stille uden Fortjeneste. Kuttere fra Harboøre er gaaet ind i Lemvig Havn, og Mandskabet er rejst til Hjemmet. De Fiskere, der fisker fra Esbjerg, lider endnu større Tab, da de ikke saa let kan rejse hjem, men maa blive og betale for Kost og Logis".[5]

Øverst:
Kystfiskere på Harboøre o. 1903–04. Båden har motor, men stadig også årer.
G. Winther fot.
Lemvig Museum.

Nederst:
Sejlkuttere i læ bag dækmolen i Lemvig havn o. 1905.
Lemvig Museum.

„Bakkebådene"

Fiskeriberetninger fra tiden omkring århundredskiftet nævner, at kullerstimerne for hvert år stod længere fra kysten. Indlægningen af motorer i de små kystbåde var ét forsøg på at overvinde de ændrede forhold. Et par andre forsøg blev gjort i vinteren 1901–02. Nogle fiskere

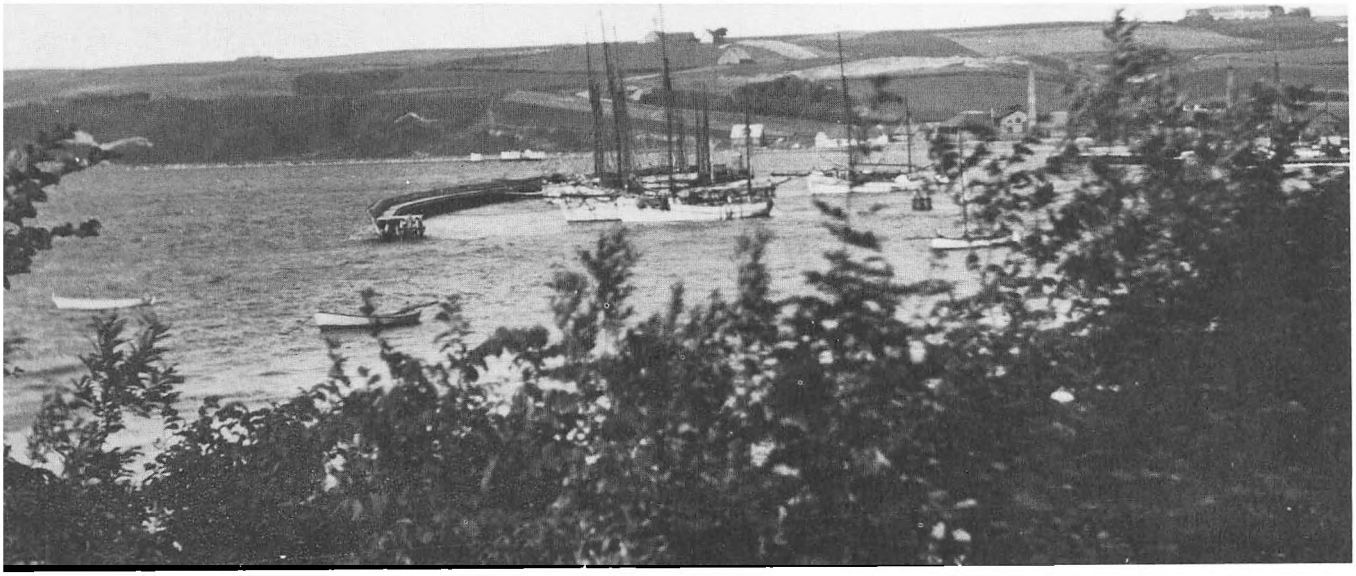

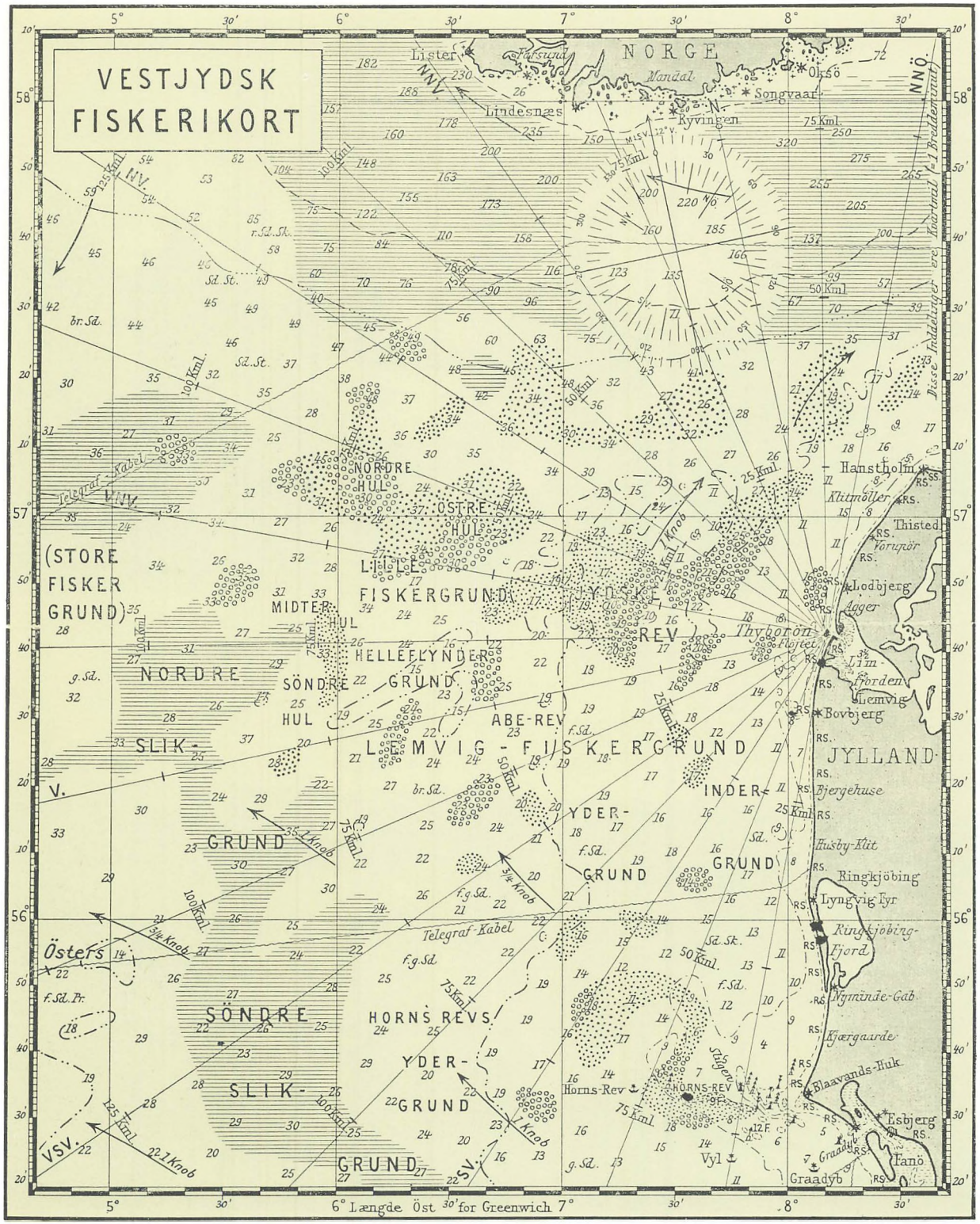
VESTJYDSK
FISKERIKORT
NORGE
Lister
Farsund
Mandal
Oksö
Songvaar
Lindesnæs
Kyvingen
Hanstholm
Klitmöller
Thisted
Vorupör
Lodbjerg
Agger
Thyborön
Flöjtet
Lim-
fjorden
Lemvig
Bovbjerg
JYLLAND
Bjergehuse
Husby-Klit
Ringkjöbing
Lyngvig Fyr
Ringkjöbing-
Fjord
Nymünde-Gab
Kjærgaarde
Blaavands-Huk
Esbjerg
Tanö
Graadyb
Vyl
Horns-Rev
(STORE
FISKER
GRUND)
NORDRE
HUL
ØSTRE
HUL
MIDTER-
HUL
LILLE
FISKERGRUND
YDER-
REV
HELLEFLYNDER
NORDRE
SØNDRE
GRUND
HUL
ABE-REV
SLIK-
V.
LEMVIG - FISKERGRUND
INDER-
YDER-
GRUND
GRUND
GRUND
Östers
SØNDRE
SLIK-
HORNS REVS
YDER-
GRUND
GRUND
HORNS-REV
Telegraf-Kabel
Telegraf-Kabel
Sd.St.
br.Sd.
r.Sd.Sk.
f.Sd.
f.g.Sd.
Sd.Sk.
g.Sd.
f.Sd.Pr.
Stagen
12 F.
100 Kml.
75 Kml.
50 Kml.
25 Kml.
125 Kml.
1 Knob
2 1 Knob
5¼ Knob
NV.
NNV.
NNÖ.
VNV.
VSV.
SV.
Disse Fuldelinger er Isarmul (1 Bruderpynt)
5°
30'
6°
7°
8°
58°
57°
56°
6° Længde Öst for Greenwich

fra Fjaltring købte i England en fiskersmakke ved navn „Daylight". Den skulle anvendes som logiskib under kullerfiskeri på fjernere pladser, mens selve udsætningen af krogene skulle ske fra en medbragt havbåd. Fangsten skulle landes ved Thyborøn Kanal eller i Lemvig. Fra Harboøre forsøgte syv unge fiskere sig med et lignende søgående fiskeri med dykkerskonnerten „Kjerstine", som de lejede for vinteren. Begge forsøgene faldt uheldigt ud, især fordi ingen af skibene havde motor og derfor var for længe om at komme til og fra fiskepladserne.[6]

„Vrist". Samme vinter ansøgte et bådelav på Harboøre med Kr. Herup Jensen i spidsen statskassen om tilskud til eksperiment med en ny bådtype til søgående fiskeri fra Thyborøn Kanal. Svaret indløb den 22. oktober 1902: „Landbrugsministeriet har .... erklæret sig villig til at stille et Beløb af 2000 Kr. til Raadighed for Fisker Kr. Herup Jensen af Harboøre m. fl. Det er et Tilskud af Statskassen til Anskaffelsen af Fiskeriredskaber, som agtes anvendt til Forsøg paa Havfiskeri, udgaaende fra Thyborøn Kanal, med paatænkt et til dette Fiskeri særlig indrettet Fartøj. Bevillingen ydes Ansøgerne paa Vilkaar, at de forpligter sig til aarlig at indgive Beretning til Ministeriet om Udfaldet af Forsøgene, saavel med Baaden, som med det fra samme drevne Fiskeri".[7]

Bag ansøgningen lå kendskabet til kullerens ændrede vaner sammen med ønsket om at kunne drive et lønsomt og mindre farligt fiskeri i en forlænget sæson fra hjemegnen.

Båden blev bygget hos skibsbygger Rye Iversen i Nykøbing Mors. Den var på ca. 16 bruttotons og havde en 12 hk petroleumsmotor, der drev to skruer og et spil på dækket. Det var ligesom kystbådene en „tør" båd, d. v. s. uden dam, men med fuldt lastrum. Lukaf'et havde køjeplads til fire mand. Da båden var færdigudrustet, stod den i ca. 11.000 kr., godt fire gange så meget som en almindelig kystbåd. Den fik navnet „Vrist" efter ejerens fødested.

I Fiskeritidendes beretninger kaldes den „den store dæksbåd" eller „den store motorbåd", hvilket viser, at man betragtede den som en

Kort over fiskepladser med afstand i sømil fra Thyborøn Kanal. Priksignaturen betegner gruset og stenet bund, hvor kullerfiskeriet særlig blev drevet. Kortet er udfærdiget af havneudvalget i Lemvig i 1908 som en foræring til byens fiskere. På bagsiden rummer det en kort beskrivelse af bakkefiskeriet. Privateje.

forstørret kystbåd. Tonnagen, den forholdsvis kraftige motor og den i forhold til sejlkutterne ringe sejlføring med kun én mast genfinder man i de såkaldte „hajer", der i årene efter blev bygget i Frederikshavn og Esbjerg til snurrevodsfiskeri.

Forsøgsfiskeriet faldt heldigt ud. I sit første hele fiskeår – 1903 – indfiskede „Vrist" for 9.500 kr. Heraf kom de 7.600 kr. fra kullerfiskeriet.[8] Til sammenligning kan nævnes, at kystbådelavene i Fjaltring indtil jul 1903 hver havde indfisket for mellem 1.100 og 1.300 kr. Forskellen beroede på, at „Vrist" kunne begynde sæsonen omkring en måned før kystbådene, kunne fiske under dårligere vejrforhold og sætte flere kroge, nemlig o. 120 sæt i forhold til kystbådenes 50-60 sæt pr. rejse. Forklaringen på det sidste var den forøgede lasteevne. Kystbådene rummede ikke over 2500-3000 pd. fisk.

„Vinterflid". Den næste „bakkebåd" blev bestilt allerede i begyndelsen af året 1903 af Harboøre-fiskerne Jesper Peitersen og Laurids Jensen Hedaa samt Peder Thomsen Pedersen fra Esbjerg. Båden blev bygget i Esbjerg og var ligesom „Vrist" på 16 bruttotons og forsynet med en 16 hk Dan-motor med to skruer. På trods af, at båden var beregnet for vinterfiskeri, havde den intet styrehus, men kun en skærm af træ, der yderligere kunne dækkes af med en presenning. Som et signal for, hvilket fiskeri båden skulle drive, gav de tre parthavere den navnet „Vinterflid".

Båden var sødygtig, og besætningen tog hårdt fat. Dels skulle der forrentes 11-12.000 kr., dels lå det antagelig de unge fiskere – Laurids Hedaa var 22 år, Jesper Peitersen 21 – på sinde at vise, at de kunne drive et fiskeri, hvis lige ikke var set på kysten. Den 23. november 1903 skriver en lokal avis under overskriften „Skagen rundt": „Den 17 Tons store Motorbaad „Vinterflid" hjemmehørende i Lemvig og ført af Laust Jensen af Fjand, var i Fredags gaaet paa Fiskeri i Vesterhavet. Da Aftenen kom, kunde Baaden ikke gaa gennem Thyborøn Kanal paa Grund af høj Sø og Storm, som i løbet af Natten voksede til Orkan af Nordvest. Baaden gik da uden Brug af Sejl i Løbet af et Døgn den 44 Mile lange Strækning rundt om Skagen til Aalborg, hvorfra Mandskabet Lørdag Aften kunde melde alt vel".[9]

Nye „bakkebåde". Vintrene 1903–04 og 1904–05 drev tre „bakkebåde" fiskeri fra kanalen. Det var „Vrist", „Vinterflid" og „Vendsyssel". I de nærmeste år steg antallet af deltagere hastigt.[10]

Øverst:
Lemvig havn o. 1910.
I forgrunden bakkebåden „Flyvholm".
Bag styrehuset står flagermuslygter til at sætte på bøjerne om natten, og på hækken ligger en hvidmalet ferskvandstønde.
I tønderne på kajen er der petroleum.
I baggrunden kommer besætningen bærende på krogkasser. Til højre et hjørne af det fiskepakhus, der blev bygget i 1907.
Lemvig Museum.

Nederst:
Model af „Vinterflid", udført af skibsbygger Maribo, Lemvig.
Lemvig Museum.

Vinteren 1902–03	1	„bakkebåd“
1903–04	3	
1904–05	3	
1905–06	6	
1906–07	15	
1907–08	47	(omtrentligt tal)
1908–09	40	– –
1909–10	33	
1910–11	30	
1911–12	28	
1912–13	24	
1913–14	26	

Tilvæksten kom hovedsagelig i form af nybyggede „bakkebåde“ til ejere fra kysten og i Lemvig. Den 25. september 1907 skrev Fiskeritidendes meddeler, Andreas Nielsen: „Der bliver nu stadig ved at ankomme til Lemvig Havn af de store nye Dæksbaade, hvormed der skal fiskes fra Kanalen. Foruden „Nordsøen“, der ankom i forrige Uge, er nu kommet „Violen“, der haves af Fiskere fra Thyborøn, samt „Sydvest“, der haves af Fiskere fra Harboøre. De nye Baade er meget fixe Fartøjer, blaa- og grønmalet og meget solide. Maatte Fortjenesten nu med dem blive god“.[11]

Bådene blev finansieret dels af statslån, dels af lokale banker og låneforeninger. De fleste havde fire mands besætning, hvoraf to eller flere havde part i båden; folk uden part blev aflønnet med 8-12 % af udbyttet.

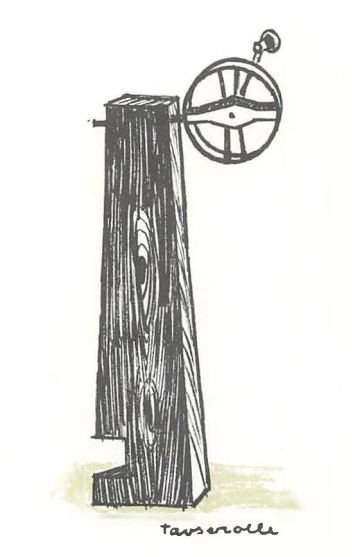

Foruden „bakkebådene“ kom sejlkutterne til at medvirke i vinterfiskeriet. I sæsonen 1905–06 deltog for første gang en kutter, nemlig „Fyn“, der var blevet omrigget til det nye fiskeri bl. a. med en 25 hk motor i stedet for den tidligere på 3-4 hk. Man havde troet, at sejlkutterne lå for højt på vandet, til at man kunne drive linefiskeri fra dem, men da det viste sig muligt, blev også kutterne „Mollerup“ og „Harboøre“ udstyret med større maskiner. Sejlkutterne havde mindre lastrum til slagtet fisk end „bakkebådene“, men rummede dog tilstrækkelig last på damdækket, til at kullerfiskeriet kunne betale sig. I sæsonen 1907–08 var 6 af de ca. 47 søgående både af kuttertype.

Besætninger. Besætningerne på de nye både kom især fra kystfiskeriet. I Vrist, hvor der tidligere havde været seks-syv bådelag, var der ved sæsonens begyndelse i efteråret 1906 kun fire-fem tilbage.[12] I decem-

ber 1907 skrev Andreas Nielsen i Fiskeritidende: „I Aar kan det saa omtrent siges, at Overgangen helt er fuldbyrdet for Harboøres Vedkommende samt Knopper og Thyborøn, thi saa at sige alle Fiskerne derfra driver nu Vestkystfiskeriet med disse store Fartøjer. Kommer den Dag, da de Fiskere, der nu er ansat ved Redningsbaadene, melder sig fra Tjeneste, da bliver der næppe en eneste Fisker, der driver Fiskeriet med de smaa Baade ud fra den aabne Kyst".[13]

Bådmændene ved Redningsvæsenet rejste spørgsmålet om lønforhøjelse for deres tjeneste ud fra den betragtning, at de var forhindret i at deltage i det indbringende fiskeri.

Krogbakke

Fiskeriet med „bakkebådene". I modsætning til kystbådene kunne de søgående både holde fiskeriet gående hele vinteren fra september til slutningen af marts. Efterårsfiskeriet begyndte ved land, og man fulgte så kulleren ud på pladser, der lå V-VNV af Thyborøn Kanal op til 60-70 sømil af land. En af fiskepladserne var „Jyske Rev". Forårsfiskeriet sluttede på noget sydligere pladser, og det kunne ske, at enkelte både gik så langt ud som 100 mil af land. Sådanne rejser varede tre-fire døgn.

Selv om „bakkebådene" kunne klare sig under dårligere vejrforhold end de små kystbåde, fiskede man dog ikke ved vindstyrker over 5-6. Det gjaldt derfor om at udnytte fiskevejret, når det var der. På hver rejse, der kunne have et par døgns varighed, fiskede man uden ophold, indtil lasten var fyldt op. Sov man, skete det på skift.

Til hver rejse medbragte en „bakkebåd" 12-16 kasser, d. v. s. 24-32.000 kroge. Redskaberne tilhørte båden, og hver båd måtte have omkring 30 kasser kroge, sådan at ét hold kunne blive gjort klar i land, mens båden var på havet. Før man tog fra Lemvig havn, fik man krogkasserne om bord, i hvilke krogene lå ordnet og „ejset" eller „madet" skiftevis med lever og sildestykker. På udturen kunne besætningen skiftes til at styre, men under sætning og optagning af krogene var det i reglen skipperen selv, der stod i styrehuset. Krogene blev sat af et af besætningsmedlemmerne, der sad agter, mens en anden rakte ham bakkerne og kastede bøjer ud for hver 10. sæt. Fjerdemanden anbragte, hvis fiskeriet foregik om natten, flagermuslygter på bøjerne.

Det var lidt forskelligt, hvor mange kroge man satte ad gangen. Når man kom ud, forsøgte man med et par sæt for at se, om der var fisk. Var der det, satte man et par kasser. At sætte en kasse tog ca. 7-8 minutter. Så snart krogene var sat, gik man til den første bøje for straks at begynde optagningen. Dette arbejde skiftedes man til, idet

hver tog sin tørn efter evne og indhalingens strenghed. Jo dybere vand jo mere arbejdsom var indtagningen. At hale en kasse kroge tog ½-1 time.

„Bedning" af krogene. Når bådene kom tilbage til Lemvig efter endt rejse, skulle krogene klares. På nogle både havde man en „ejsekonge", som skipperen ringede til. Han gik rundt til bådens „ejsere" på Harboøre og gav besked om, at nye kroge skulle sendes af sted med banen til Lemvig og brugte hentes på Harboøre station. I Lemvig blev krogkasserne kørt til stationen enten ad havnebanen eller af en vognmand; på Harboøre skulle folk selv med trillebør hente og bringe krogene ved stationen.

At sætte mading på krogene benævntes at „made", „bede" eller „ejse". Det krævede en vis rutine og gav desuden en del lugt i stuen. Derfor var det ikke muligt at få folk i Lemvig til at ordne kroge; de var ikke „opfødt med det". Arbejdet gav en god fortjeneste, eftersom det ikke var forbundet med andre udgifter end forbrug af lys og varme, som alligevel skulle til. Endvidere kunne hele familien, også børn og gamle, deltage i det. „I Hjem, hvor der er en stor Børneflok, kan der trænges til saa mange Hænder som muligt, for at tjene til Underholdet. Et Sted har man 10 Sæt, et andet 20 Sæt Kroge at „bede" og saa fremdeles. Hvert Sæt at „bede" betales med 25 eller 30 Øre. Naar Baadene er ude, skal nye 120 Sæt „bedes" for at være færdige, til Baadene kommer ind. Der er da stor Travlhed i Hjemmene, og store og smaa er i Arbejde. Tre eller fire sidder og beder, medens en skærer Lever og Brislinger i Stykker. Naar Krogene saa er færdige og lagt paa Trugene, sættes de i dertil lavede Trækasser, der er forsynede med Fartøjets Navn, og de gaar saa med Toget til Lemvig".[14]

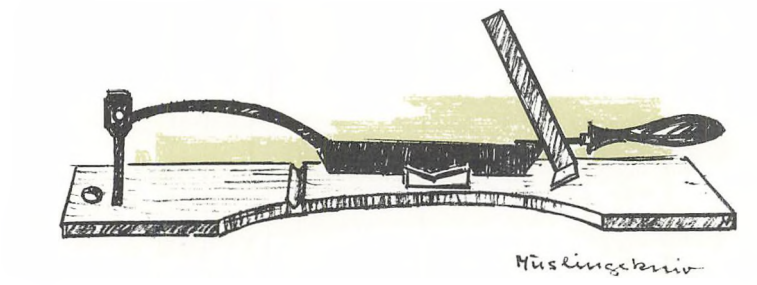

Skipperen sørgede for indkøb af mading, ligesom det var ham, der ca. en gang om måneden tog rundt for at betale for arbejdet.

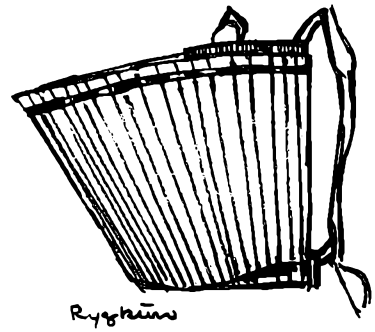

Afsætning. Når bådene kom i havn, gik fiskeopkøberne om bord for at forhandle om prisen på den landede fisk. På nogle både havde man en fast opkøber, der overtog lasten i kommission, og med hvem man først afregnede, når betalingen fra hans tyske eller engelske aftager kom. På andre både foretrak man at forhandle med forskellige opkøbere, inden man solgte. Al kulleren gik til eksport til Tyskland og England.

„Bakkebåde" – kystbåde. Det søgående fiskeri krævede større investeringer i båd og redskaber, end kystfiskeriet havde gjort. Til gengæld skabte det i første omgang bedre indtjeningsmuligheder. I ugen fra den 9. til 16. december 1906 tog kystbådene fangster på o. 500-2000 pd. pr. rejse, mens „bakkebådene" havde fra 2000 til 6000 pd.[15]

En anden fordel var den øgede sikkerhed under fiskeriet. Alene i vinteren 1906–07 gik otte kystbåde tabt med last og redskaber.[16] De fleste uheld med kystbådene skete under landingsforsøg på den åbne strand. Et led i eksperimentfiskeriet med „Vrist" var da også, at fiskeriet skulle foregå fra Lemvig havn med Thyborøn Kanal som støttepunkt.

Lemvig havn – Thyborøn Kanal. Indtil det søgående fiskeri begyndte, var Lemvig havn overvejende en trafikhavn. Dens vigtigste element var dampskibsmolen, der dannede den vestlige afslutning på den ældste del af havnen. Vest for molen lå et 60 meter langt bolværk.

Omkring århundredskiftet vedtog byrådet at udvide dette bolværk med endnu godt 60 meter mod vest samt at bygge en dækmole i østvestlig retning uden forbindelse til land. Dette arbejde blev udført i 1903.[17]

Tilstrømningen af „bakkebåde" lagde imidlertid pres på havneområdet. I vinteren 1906–07 fiskede som nævnt 15 både konstant fra havnen og landede deres fangster dér. Ofte måtte kurvene med fisk langes fra dæk til dæk mellem bådene, der lå side om side ud fra bolværket.[18]

Byrådet vedtog derfor endnu en udbygning af havnen samt en forbedring af sejlløbet til Thyborøn. Arbejdet foregik i sommeren 1907 og bestod i en forlængelse af bolværket 80 meter mod vest samt anlæg af en forbindelsesbro mellem bolværket og dækmolen. Anlægets form

svarer til det endnu eksisterende. Ved foden af forbindelsesbroen blev bygget et fiskepakhus.[19]

Den udvidede havn var klar til kullersæsonen 1907–08, hvor den blev benyttet af op til 50 både. Fiskeritidendes korrespondent skrev begejstret: „Lemvig er blevet en Fiskeriby, som der maa regnes med. Man ser dette, naar man kommer ned paa Havnen, hvor Fartøj ligger ved Fartøj og udlosser Fangsten, hvor Fiskehandlerne har opslaaet Huse, og hvor Fiskene ligger i Dynger langs Bolværket. Naar Fartøjerne er klare, staar de atter ud fra Havnen, og under Motorens Tøf-Tøf piler de Vest ud gennem Limfjorden".[20]

Med de stigende landinger fisk til eksport voksede behovet for is. Hidtil havde man haft et ishus ved den gamle havn samt et ved Lemvig sø, men da disse nu var utilstrækkelige, slog nogle af fiskerne sig sammen om at få bygget et større ved havnen med plads til ½ mill pd. is. Det nye ishus stod færdigt i november 1913. Pengene til opførelsen var skaffet ved aktietegning, og i selskabets bestyrelse genfandt man det søgående fiskeris pionerer.

Ishuset lå bag ved det i 1907 opførte fiskepakhus. I det første år indbjærgede man 443 t is, hvoraf 161 t blev sejlet til Lemvig fra Norge, mens 282 t blev bjærget på Lemvig sø af arbejdsmænd og til dels af fiskerne selv i liggevejrsperioder.[21]

Fra Lemvig havn til Thyborøn Kanal var der en sejldistance på 7 sømil. Besejlingen var vanskelig på grund af de snævre sejlløb, og i vintertiden opstod der isvanskeligheder med havarier eller indespærring af flåden i Lemvig havn til følge. Ved kanalen havde der siden 1898 været en pælebro for enden af høfde 63, hvor både kunne lægge til. Broen var udsat for ødelæggelser ved isgang og blev i 1906 flyttet indenfor høfden. De søgående både benyttede broen som mellemstation, hvor man kunne ligge og vente på fiskevejr. Det skete også, at bådene lossede fangster, der blev sendt med banen til pakhuset i Vrist. Forbindelsen med toget var imidlertid ikke altid lige god, idet blæst og højvande kunne sætte linjen under vand.

Den voksende trafik af fiskerbåde gennem kanalen indførte et nyt argument i den diskussion om anlæg af vestkysthavne, der var begyndt i 1880'erne og fortsatte mellem myndigheder og lokale fiskeriforeninger op i det nye århundrede. Som talsmænd for oprettelse af en havn ved Thyborøn rejste i 1914 de to fiskere P. Mollerup og Karl Kristensen Kynde til København, og samme år blev loven om anlæg af en havn på dette sted vedtaget.

To år efter stod havnen færdig. De landingsforhold, der havde væ-

Øverst:
Lemvig havn under udvidelse i 1903.
I baggrunden den gamle havn med dampskibsmolen mod vest.
Lemvig Museum.

Nederst:
Udsigt over Lemvig havn fra vest o. 1910.
Ved den vestre moles fod ligger fiskepakhuset.
Lemvig Museum.

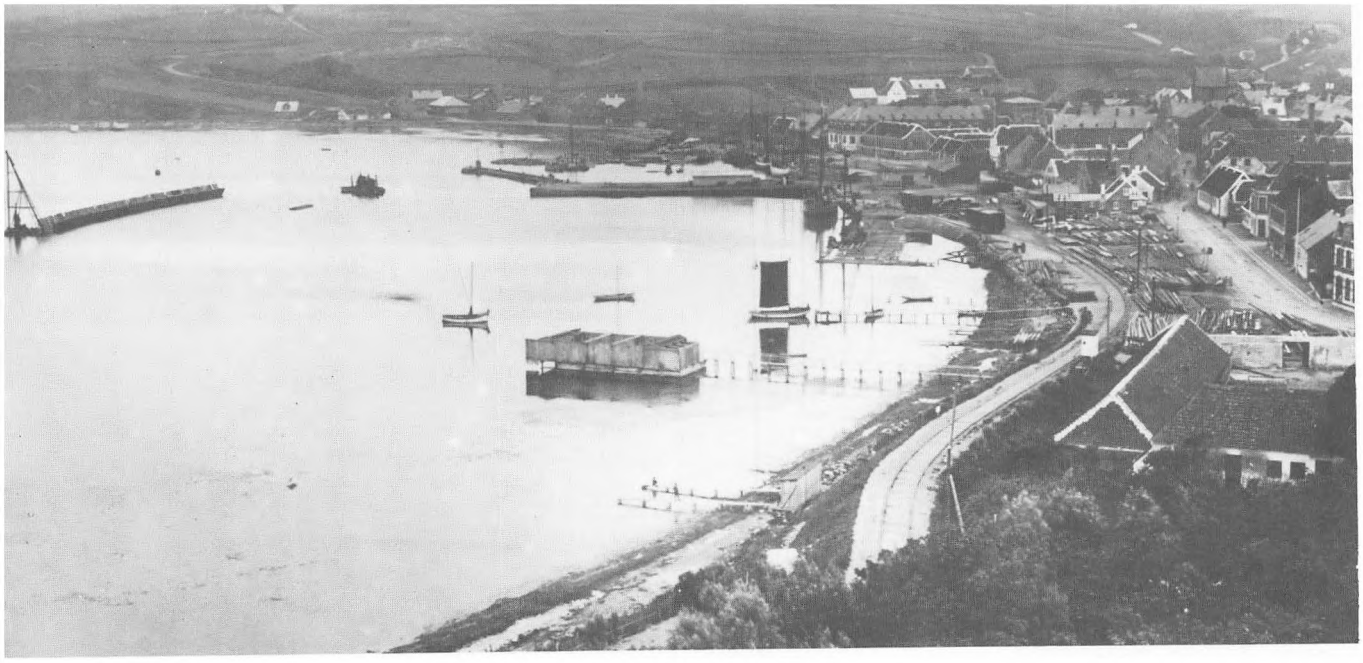

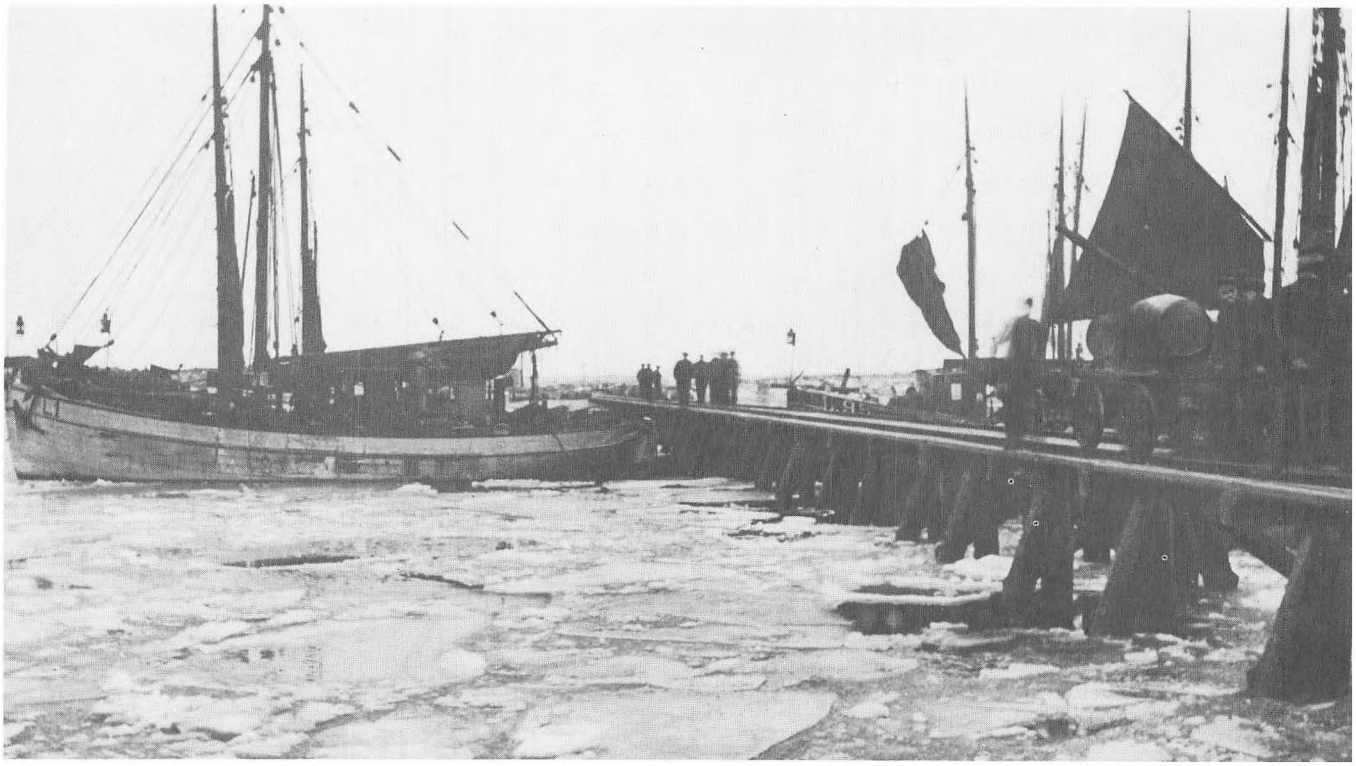

ret med til at sætte en begrænsning for intensiveringen af kystfiskeriet, var dermed ændrede.

Krise. En anden begrænsning på udviklingen af kystfiskeriet ramte også det søgående fiskeri, nemlig afsætningsmulighederne. De første „bakkebåde" tjente store penge. Det var øvede besætninger med erfaringer fra kystfiskeriet, og de var få om at lande deres fangster på tidspunkter, hvor ingen andre kunne fiske. I vinteren 1906–07, hvor femten både fiskede, var der stadig gode priser.

Den følgende vinter var antallet af både mere end tredoblet, uden at der fandt en tilsvarende udvikling sted med hensyn til antallet af eksportører og en udvidelse af eksportmarkederne.

I vinteren 1908–09 faldt priserne på trods af, at den landede fisk var af første kvalitet. Nogle fiskere søgte at klare sig i konkurrencen ved at afbryde deres fiskeri for at komme tidligt ind og få fangsten først på markedet, og ofte fik de bedre priser for de mindre mængder end de senere indkomne.[22]

Da sæsonen skulle gøres op, skete det med disse ord: „Resultatet af Vinterens Fiskeri har været sløjt. De heldigste og flittigste Fiskere har haft en Bruttoindtægt af ca. 11.000 Kr.; de mindre heldige har kun fisket for 5-6.000 Kr. eller derunder. En Del Baade har Bankerne maattet overtage, fordi Ejerne ikke har kunnet klare deres Forpligtelser; nogle af disse Baade er igen bleven solgt, men til Priser, der ligger langt under de oprindelige".[23]

Størstedelen af bådene skiftede ejer, og en del blev solgt til andre pladser. I fiskeriet i den første krisevinter deltog kun omkring 40 både, og året efter dalede antallet til godt 30. Fiskeritidende kommenterede udviklingen: „Der var en Tid, hvor Kutterfiskeriet fra Lemvig gennem Thyborøn stod i de lyse Forhaabningers Tegn. Fiskere, Banker, Pengemænd kappedes om at være med til at skabe den stolte Fiskerflaade paa henved 50 Kuttere, der for et Par Aar siden var en Pryd for Lemvig Havn./ De stolte Forhaabninger er nu for en Del bristede. Adskillige af Kutternes Indehavere er gaaet Fallit, og Staten har maattet overtage flere af Kutterne. Et Vidnesbyrd om, i hvilken Kurs Linefiskeriet staar for Tiden, er den fabelagtige billige Pris, som Staten sælger de Kuttere for, den har overtaget. Det stærkeste Eksempel, der endnu er budt os, er Salget af Kutteren „Vergeland"; den kostede i Efteraaret 1907 12.700 Kr., men for nogle Dage siden blev den solgt til Fisker Niels Nielsen Dam, Sillerslev paa Mors, for 3000 Kr. kontant./ Det er ikke just glædeligt for Lemvigegnens Fiskerbefolkning

Øverst:
Lemvig havn med fiskepakhus og det i 1913 opførte ishus – den hvide bygning bag pakhuset.
Lemvig Museum.

Nederst:
Pælebroen i Thyborøn.
Ved broen ligger L 1 „Patmos" og L 95 „Haabet", begge bygget til bakkefiskeri.
Lemvig Museum.

at se deres Baade gaa af til saa lave Priser. De har, ivrigt støttede af Banker og Folk, der havde Interesse for Fiskeriet, taget den første haarde Tørn for at skabe et søgaaende Fiskeri. De har til Dels knækket Halsen paa dette Forsøg. Mange er blevne økonomisk ruinerede./ Skylden for det triste Resultat kan lægges forskellige Steder. At udrede dette Forhold kunne have sin Interesse. Det faar dog vente til en anden Lejlighed. Men trist nok kan det være for Lemvig Fiskerne at se andre faa Adgang til et Arbejdsredskab, der kun koster ¼ af den Kapital, som de selv maatte slaas med./ Det gaar efter det gamle Ord: En saar, en anden høster".[24]

Efter krisen stabiliserede fiskeriet sig med omkring 25 søgående både. De fiskere, der havde klaret sig bedst, var dem, der havde haft solide erfaringer at bygge det nye fiskeri på, og som tillige havde forstået at overvinde den vanskelighed, der lå i udnyttelsen af de damløse i sommertiden.

„Bakkebådene"s sommerfiskeri. „Bakkebådene" var som nævnt „tætte" både. De havde derfor ingen mulighed for at deltage i fiskeri efter ål eller rødspætter, der kun kunne sælges levende. En stor del af bådene lå stille i Lemvig havn i sommerhalvåret, mens besætningerne tog hyre på damkutterne. Andre søgte at fortsætte kullerfiskeriet så længe som muligt ved at følge kulleren sydpå og lande i Esbjerg eller Hamborg. Dette fiskeri kunne vedblive til maj-juni. Enkelte drev hummerfiskeri ud for kysten. En af kutterne samt en dæksbåd forsøgte sig uden større held med Islandsfiskeri.

Flest eksperimenter med sommerfiskeriet foretog ejerne af „Vinterflid", Jesper Peitersen og Laurids Hedaa. Hedaa havde i 1909 købt en af de fallerede både, „Haabet", og de to skippere arbejdede sammen på at finde udveje for en lønsom udnyttelse af sommerhalvåret. Nogle eksempler skal gives. I efteråret 1908 drev „Vinterflid" sildefiskeri i Kattegat med saltning af fangsten om bord. Næste sommer, omkring 1. august, blev denne båd lagt op i havnen, og besætningen tog sammen med folkene fra „Haabet" til Kås Bredning for at fiske rødspætter. Selve fiskeriet skulle foregå fra sjægter, mens „Haabet" skulle bruges som logiskib.[25] Hen i august opgav man dette fiskeri og stak i stedet til Anholt, hvorfra man for en fiskehandler sejlede sild til Sverige og Grenå.[26]

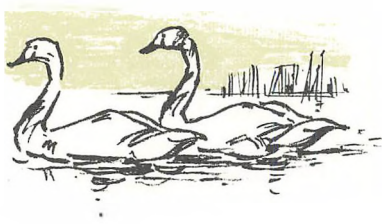

I 1910 forsøgte man sig på et helt nyt felt, nemlig lystsejlads. Den 18. juli kunne man læse følgende annonce i Lemvig Folkeblad:

Motorkutteren „Vinterflid"
udlejes til Selskaber og Foreninger til Udflugter.
Henvendelse til Jesper Peitersen, Havnegade, Lemvig.[27]

I august samme år genoptog man fragtsejladsen, denne gang med begge kutterne, og sejlede sild fra Nakskov til Kiel. De følgende tre somre indgik fragtfart, enten fra Anholt eller Nakskov, i sommerbeskæftigelsen.

Fra 1912 tilbragte de to kuttere størstedelen af sommeren på fiskeri i den sydlige Nordsø. I den første del af sommeren drev de fortsat kullerfiskeri. „To af Lemvigs Linekuttere er sejlet til Esbjerg og driver der Fiskeri med godt Resultat efter en ny Fremgangsmaade. Med Kroge færdige til Fiskeriet sejler de begge ud fra Esbjerg til Fiskepladserne, og naar de har „handlet" Redskaberne, sejler den ene Kutter med Fangsten til København eller Gestemünde, hvor der betales høje Priser. Den anden Kutter sejler imens til Esbjerg og ombytter de brugte Redskaber med færdige, hvorefter Kutterne atter mødes paa Fiskepladsen".[28]

Efter kullersæsonen tog „Vinterflid" og „Haabet" fat på fiskeri med vod efter rødspætter. Fangsten blev iset om bord og landet i Gestemünde, hvor skipperne havde lejet lejligheder for sommeren, sådan at de kunne have familien i nærheden.

Kullervoddet

Under rødspættefiskeriet i sommeren 1914 skete der en dag et uheld, der skulle få vidtrækkende konsekvenser. Laurids Hedaa fortæller: „En dag gik vort rødspættevod tabt, og vi havde ikke anden mulighed, hvis fiskeriet da ikke skulle afbrydes, end at benytte et kullervod, vi havde med; dette vod havde jeg lavet for nogle år siden, men aldrig prøvet. Ingen af os havde særlig stor tiltro til det, men tænkte, at det kunne da altid være et forsøg værd. Vor forbavselse var derfor stor, da voddet efter første træk kom ind med 1000 pund kuller. Vi var faktisk ved at dåne; ingen havde før vidst, at det var muligt at fiske kuller med vod".[29]

Krigsudbruddet samme sommer satte en stopper for fiskeriet i den sydlige del af Nordsøen. Da kullersæsonen var afsluttet i foråret 1915,

riggede „Vinterflid" og „Haabet" pâny om til vod for at forsøge dette fiskeri på pladser 50-100 mil vest af Thyborøn. Deres heldige resultater med store fangster og gode priser for den isede fisk fik snart hele flåden til at rigge om til vodfiskeri, ligesom mange fremmede både kom til. I november kulminerede antallet af deltagere med 51 kuttere, hvoraf 29 kom fra andre pladser.

Vinteren 1915–16 blev den første, der gjorde „Vinterflid"s navnesymbolik mindre gyldig. „Det stadig urolige Vejrlig med sydlig Blæst umuliggør ogsaa Kutternes Arbejde. Der kan ikke bruges Vaad, da Fisken er tynd og under Rognkastningen er gaaet ud paa stenet Bund. Selv om Fiskevejr skulde indtræde i denne Maaned, vil Kutterne næppe gaa ud, da de skal bruge Kroge, om et Resultat skal ventes, og da Vaadene antagelig allerede tidligt i Marts atter kan anvendes, vil det ikke betale sig at lade Bakkeredskaberne gaa i Havet".[30]

Selv om krogfiskeriet holdt sig indtil op i 1940'erne, var det nu afløst som hovedfiskeri af den redskabstype og den årsrytme, der stadig præger fiskeriet fra Lemvig og Thyborøn havne. Og som et resultat af det søgående fiskeris opkomst lå de to havne som basis for en videre udvikling.

NOTER

De vigtigste kildegrupper er optegnelser med nulevende fiskere, foretaget af forfatteren i 1972–73, samt indberetninger til Dansk Fiskeriforenings Medlemsblad (DFM) 1900–1902 og Dansk Fiskeritidende (DFT) 1903–1916. Disse indberetninger er foretaget af landpost Andreas Nielsen, lærer J. Gr. Pinholt og redaktør Hans Lilholt. De rummer detaljerede oplysninger, hvis troværdighed bekræftes af andre kilder.
Af litteratur om emnet kan fremhæves:
Karen Thuborg, „Det gamle Harboøre", Kbh. 1928.
J. Gr. Pinholt, „Vestkystfiskeri og Havfiskere", Hards Aarb. 1921, s. 87-111.

1. DFT 1903, s. 291.
2. DFT 1903, s. 251.
3. DFT 1903, s. 407.
4. Lemvig Folkeblad 12. marts 1903.
5. DFT 1906, s. 263.
6. DFM 1901, s. 477, og 1902, s. 4 og 73.
7. DFM 1902, s. 460, ref. af min. brev.
8. Lemvig Folkeblad 5. maj 1904.
9. Lemvig Dagblad, 23. november 1903.
10. DFT, diverse årgange.
11. DFT 1907, s. 332.
12. DFT 1906, s. 279.
13. DFT 1907, s. 416-417.
14. DFT 1907, s. 426.
15. DFT 1906, s. 448.
16. DFT 1907, s. 66.
17. Situationsplan over Lemvig havn 1941. Lemvig kommune.
18. DFT 1907, s. 109-110.
19. DFT 1907, s. 436.
20. DFT 1907, s. 417.
21. DFT 1914, s. 612.
22. DFT 1909, s. 159.
23. DFT 1909, s. 225.
24. DFT 1910, s. 368.
25. DFT 1909, s. 402.
26. DFT 1909, s. 424.
27. Lemvig Folkeblad, 18. juli 1910.
28. DFT 1912, s. 321-322.
29. Lemvig Folkeblad, fiskerijubilæumssærnummer, 8. februar 1958.
30. DFT 1916, s. 78.

odt 60 kuttere driver havfiskeri fra Lemvig havn. Det dominerende redskab er urretvoddet, de vigtigste fangster torsk, kuller og rødspætter.
utterne er veludstyrede med ekkolod, Decca og radar i styrehuset og på dækket raftblok til indhaling af vodposen.

Thyborøns befolkning i dag

MOGENS WALTHER

I vor tid er samfundene dynamiske. Hele tiden sker ændringer og det med stedse voldsommere fart. Af og til er vi nødt til at standse op, give os til at analysere lokalsamfundet af i dag og gøre status for at kunne styre og beherske udviklingen fremover.

En nyskabelse i vort århundrede er Thyborøn by. Den har derfor ikke, som vore købstæder, landsbyer og de andre småbyer, århundreders tradition at hvile på. Thyborøn er skabt på bar bund. Ikke af tekniske planlæggere, men frit groet frem efter anlægget af en mole for nogle høfdebyggere nær et gammelt fiskerleje.

Her vil jeg indskrænke mig til nogle af de befolkningsforhold, som det kan være vanskeligt at fremdrage af tilgængelige statistikker, og søge at besvare de spørgsmål, der melder sig. For ikke at denne lille afhandling skal drukne i tal, har jeg udeladt sammenlignende tal fra det øvrige Danmark, hvilket ellers kunne have været på sin plads.

Hvor stammer Thyborøns indbyggere fra?

Befolkningen tæller i dag (oktober 1973) 2.416 indbyggere, der så godt som alle er jyder, idet 94 % er født i Jylland. I Ringkøbing amt er 75 % af thyborønboerne født, og knap halvdelen er født i den by, de bebor i dag. Den er altså i stor udstrækning i stand til at forny sig selv.

	Fødested						Vielsessted	
	Mænd		Kvinder		Tilsammen			
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Thyborøn by	623	25,8	550	22,8	1173	48,6	260	44,6
Harboøre kommune	152	6,3	140	5,8	292	12,1	71	12,2
Lemvig	44	1,8	53	2,2	97	4,0	49	8,4
Øvr. Ringkøb. amt	119	4,9	129	5,4	248	10,3	77	13,2

Tabel 1.
Fødested og vielsessted for Thyborøns befolkning 1. okt. 1973 for fødte i Ringkøbing amt.

Børn, født på Lemvig sygehus, men hvis forældre bor i Thyborøn, er opført under Thyborøn, såvidt det har været muligt at sigte dem fra. Måske er enkelte – navnlig af de lidt ældre indbyggere – placeret fejlagtigt under Lemvig. Påfaldende er den „ret store" mængde udlændinge, som fiskeriet og søfarten har bragt til byen. Det drejer sig om 13 færinger, 1 grønlænder, 1 nordmand, 2 svenskere, 1 englænder, 2 tyskere samt 3 fødte i Canada og 1 i Sovjet. Der er 3 gange så mange udenlandske mænd som kvinder.

Tabel 2. Thyborøns befolkning fordelt amtsvis efter fødested og vielsessted. 1. oktober 1973.

	Fødested						Vielsessted	
	Mænd		Kvinder		Tilsammen			
Amter	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Københavns	28	1,2	26	1,1	54	2,3	9	1,5
Frederiksborg	2	0,1	4	0,2	6	0,3	0	0
Roskilde	0	0	1	–	1	–	0	0
Vestsjællands	4	0,2	2	0,1	6	0,3	3	0,5
Storstrøms	2	0,1	6	0,2	8	0,3	1	0,2
Bornholms	1	–	2	0,1	3	0,1	0	0
Fyns	12	0,5	11	0,4	23	0,9	7	1,2
Sønderjyllands	5	0,2	11	0,4	16	0,6	3	0,5
Ribe	30	1,2	25	1,0	55	2,2	9	1,5
Vejle	11	0,5	11	0,4	22	0,9	3	0,5
Ringkøbing	938	38,8	872	36,2	1810	75,0	457	78,4
Århus	40	1,7	34	1,4	74	3,1	15	2,6
Viborg	114	4,7	80	3,3	194	8,0	37	6,5
Nordjyllands	54	2,2	43	1,8	97	4,0	23	4,0
Udlandet	21	0,9	7	0,3	28	1,2	3	0,5
Ukendte	12	0,5	7	0,3	19	0,8	12	2,1
I alt	1274	52,8	1142	47,2	2416	100	582	100

Figuren overfor: Prikkort visende fødestedet for Thyborøns befolkning pr. 1. oktober 1973. Hver prik angiver 1 persons fødested. 9 personer og derover er angivet med en cirkel, hvis areal tilsvarer prikkernes. Cirklerne har flg. værdi: Thyborøn 1173 indb., Harboøre 288 indb., Lemvig 97 indb., København 53 indb., Esbjerg 30 indb., udlandet 28 indb., Århus 25 indb., Vestervig 23 indb. og de resterende fra 9 til 19 indbyggere.

Foruden Ringkøbing amt tegner Viborg, Nordjyllands og Århus amter sig som leverandører. Århus Fødeanstalt ligesom Rigshospitalet i København forklarer de ret mange fødsler i disse byer, hvilket navnlig træder klart frem på prikkortet over for. Tidligere kunne det være en økonomisk fordel at få barnet på Rigshospitalet. De små fiskerlejer langs Thys kyst, hvor man har måttet fiske fra kysten uden at have en ordentlig havn, har også ydet et væsentligt bidrag. Derimod er Thorsminde og i særlig grad Hvide Sande af mindre betydning.

Fødested for Thyborøns befolkning
1. oktober 1973

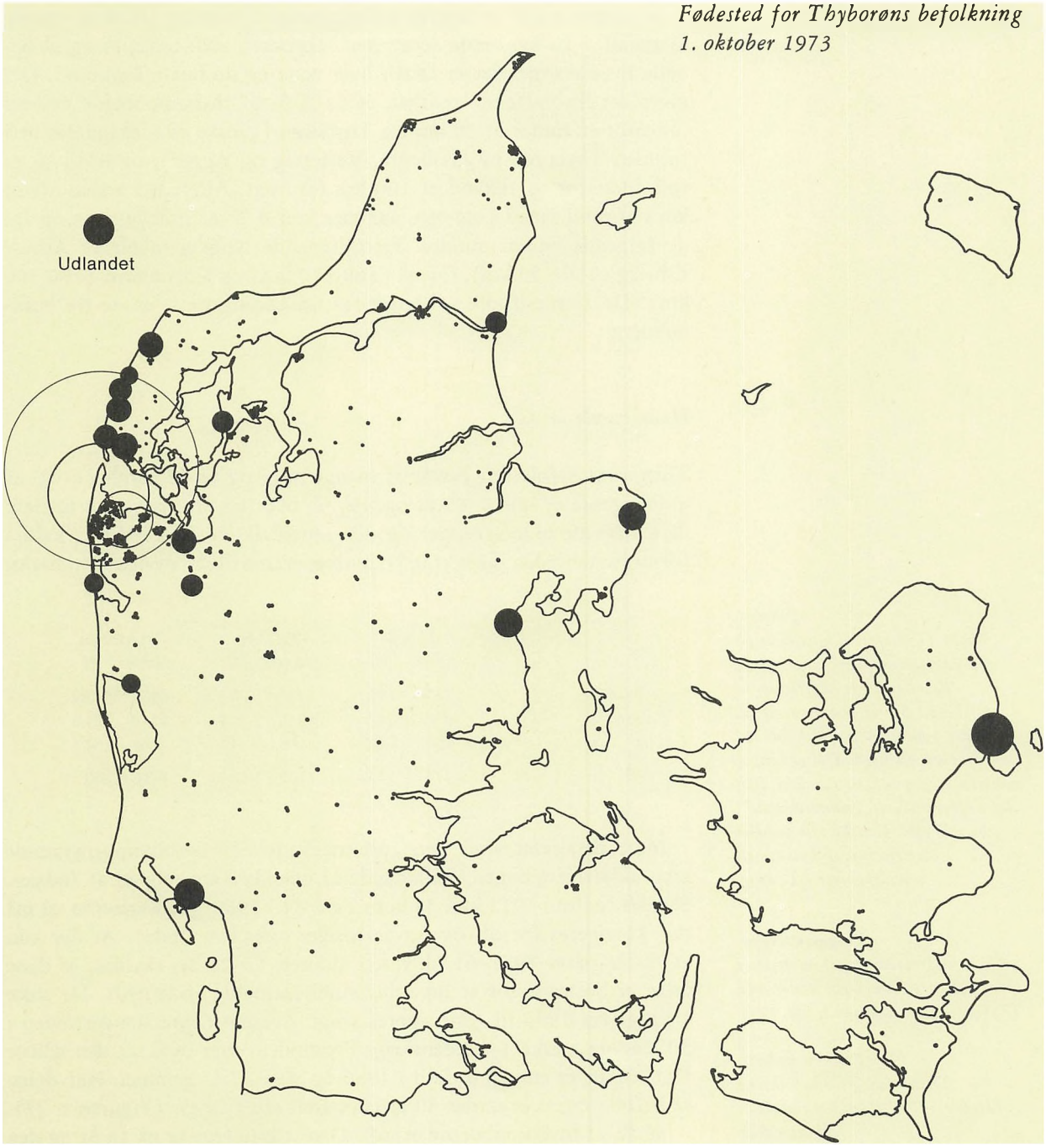

En anden måde at angive indbyggernes hjemstavn på er at opdele Danmark i 10 km brede zoner med Thyborøn som centrum og så optælle hvor mange, der er født i hver zone og nu bor i Thyborøn. Det giver det forbløffende resultat, at 62½ % af thyborønboerne er født indenfor en radius af 10 km fra Thyborøn (ganske vist inkluderes heri foruden Thyborøn by Harboøre, Vestervig og Agger), og 83¼ % er født indenfor en afstand af 100 km fra byen. Allerede i zonen 10-20 km's afstand (med Lemvig) stammer kun 8 % af indbyggerne og fra de følgende endnu mindre. Fjerntliggende tyngdepunkter er Århus/Esbjerg (130-140 km), Grenå (160-170 km) og København (290-300 km). De fjernestfødte – bortset fra udlændingene – er de tre bornholmere.

Hvor gamle er de?

Thyborøns befolkning består af mange unge og ret få gamle. 27 % af indbyggerne er under 15 år og 8½ % over 65 år. Forholdet mellem de to nævnte aldersgrupper og den arbejdsaktive på 15–64 år kaldes forsørgelsesbyrden. Den er 0,57, hvilket svarer til det øvrige Danmarks.

Tabel 3. Thyborøns befolkning fordelt på hovedaldersgrupper 1. okt. 1973. Tabellen viser yderligere, at Thyborøn har et mandsoverskud. For hver 100 mand bor der kun 89 kvinder i byen. Dette hænger sammen med arbejdets karakter, idet det overvejende er „mandsarbejde", som udbydes. Ganske vist pendler dagligt mange kvinder til arbejdspladser i Lemvig.

	Mænd		Kvinder		Tilsammen	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%
0–14 år	337	13,9	332	13,5	669	27,7
15–64 år	832	34,5	710	29,3	1542	63,8
65– år	105	4,4	100	4,1	205	8,5
I alt	1274	52,8	1142	47,2	2416	100

Figuren øverst: Thyborøns befolkning fordelt efter fødested i 10 km brede zoner med Thyborøn som centrum 1. okt. 1973.

Figuren nederst: Thyborøns gifte befolkning 1. oktober 1973. Alder ved indgåelse af ægteskab.

Mere detaljeret viser den „juletræslignende" befolkningspyramide køns-aldersfordelingen. Påfaldende er de sidste års svigten af fødsler. Således fødtes i 1972 kun 32 børn mod 42 i 1969. (Sidstnævnte tal må dog korrigeres for til- og fravandringer samt evt. døde). At der kun er få fra tiåret 1951–61, d. v. s. i alderen 12–22 år, skyldes, at disse unge er bortrejst for at søge uddannelse/arbejde andetsteds. De store årgange fra 1943 til 1946 spores svagt, ligesom depressionsperioden i 30'erne og måske 1. verdenskrig. Pyramiden viser også, at den ældste thyborønbo er en mand, født i 1886 og altså 87 år gammel. Halvdelen af befolkningen er under 30 år eller født efter 1945. (Figuren s. 77).

48 % af thyborønboerne er gift. Den yngste frue er på 18 år og den

Thyborøns befolkning fordelt på fødested i zoner omkring byen. okt. 1973

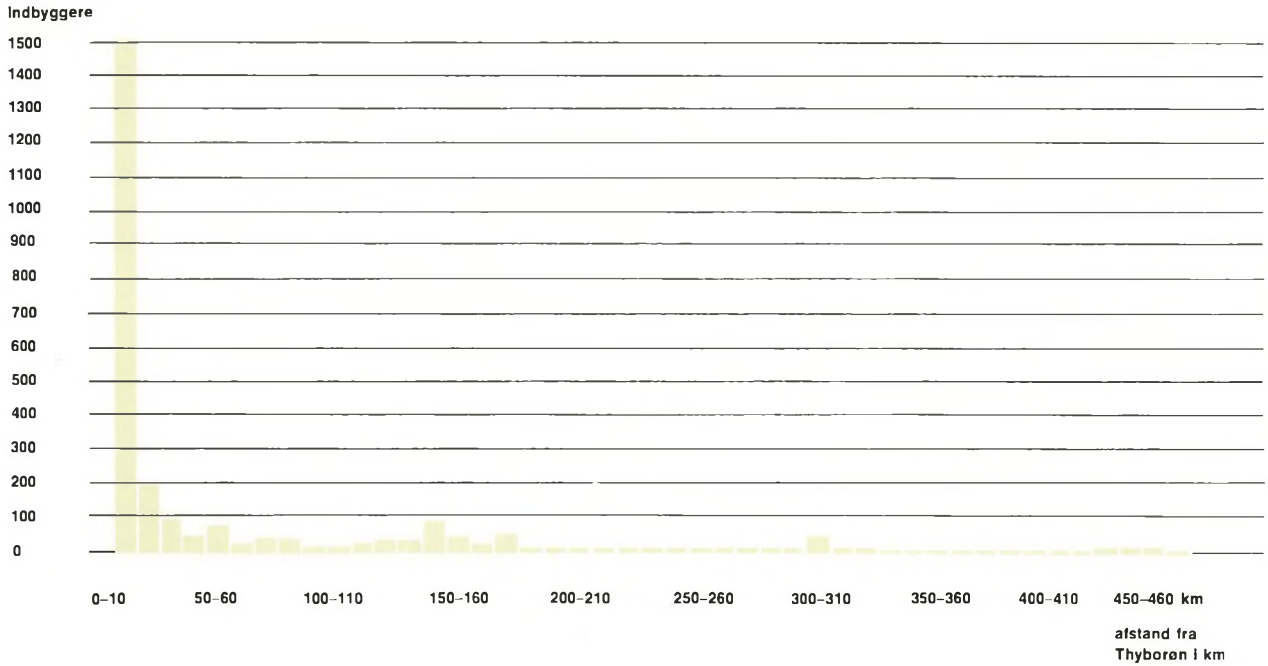

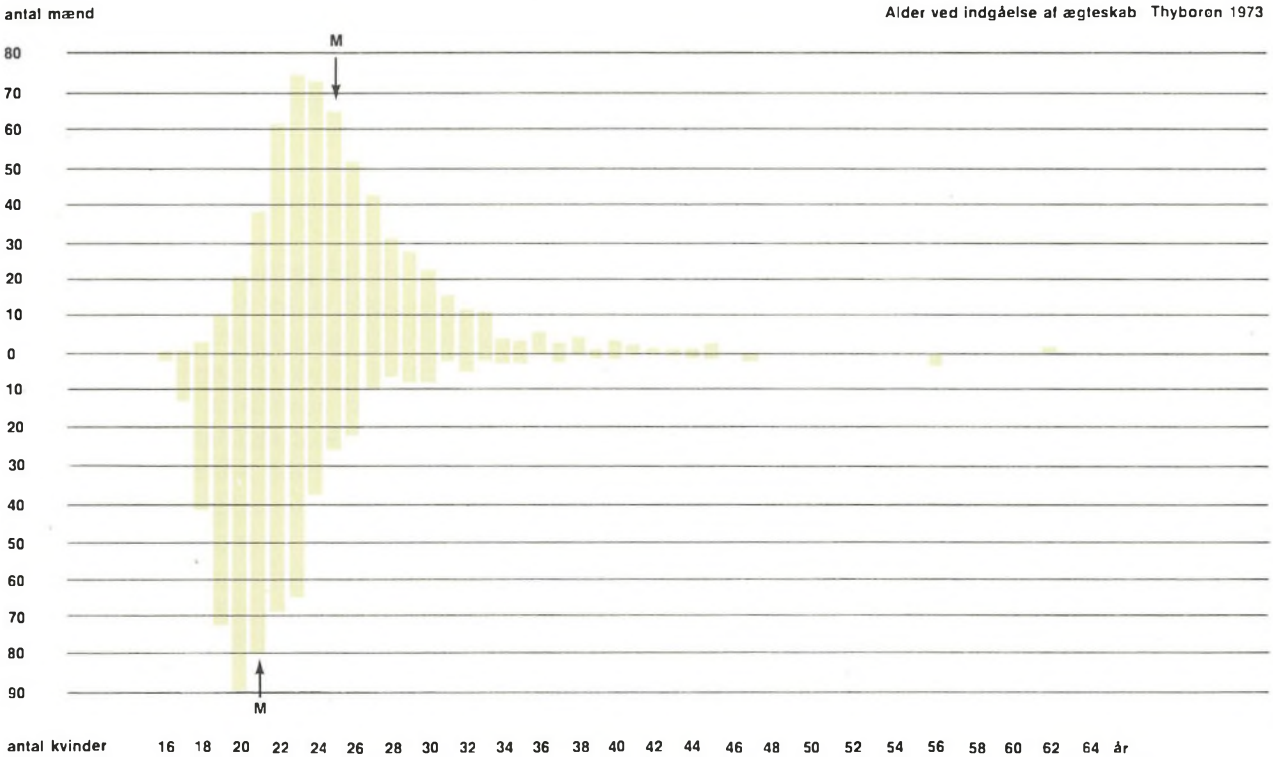

ældste 84 år gammel. De tilsvarende tal for mænd er 21 og 79 år. 46 % er ugift, og at disse navnlig er børn og unge, kan næppe undre nogen. Endvidere ses, at 4,8 % er enker/enkemænd og 1,2 % separerede/skilt.

Kvindens frugtbarhedsalder regnes fra 15 til 49 år. Til denne gruppe hører 537 kvinder. De fødte i perioden oktober 1972 – september 1973 39 børn. Dette giver en fertilitetskvotient på 72,6, hvilket er en anelse højere end det øvrige Danmarks.

De ægteskabelige forhold

Af den første tabel fremgik det, at 45 % af giftermålene foregik i Thyborøn by, og af figuren side 75, at 48 % af thyborønboerne er gift. Næsten halvdelen af de gifte mænd blev gift inden deres 25. år, og halvdelen af kvinderne inden de gik ud af deres 21. år. I 5-års perioden 22-26 år giftede 56 % af mændene sig, og 66 % af kvindernes giftermål skete i deres toogtyvende til seksogtyvende år.

Kun få ægtefæller er jævnaldrende. Det drejer sig om 16 %. I 78 % af ægteskaberne er manden ældst, og her har halvdelen en aldersforskel på 4 år og derover. Kun i 6 % af ægteskaberne er kvinden ældst, og her er der ikke så stor forskel på alderen. Således er i over halvdelen af disse ægteskaber kvinden knap 2 år ældre end manden. Den største aldersforskel på ægtefæller er 18 år. (Figuren side 79).

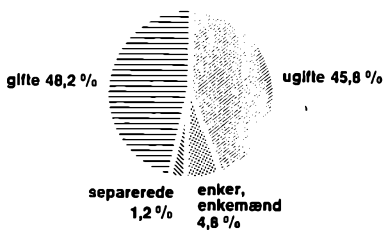

Figuren overfor: Befolkningspyramide for Thyborøn 1. oktober 1973. Årstallene angiver fødselsårene, og nederst kan man se, hvor mange personer, der er født de enkelte år. Er man f. eks. født i 1929, vil man kunne se, at man har 12 jævnaldrende mænd og 14 kvinder. Gifte er angivet med sort. Cirklen ovenfor viser befolkningens fordeling efter civilstand.

Hvem flytter til og fra byen?

I 1970 flyttede 110 fra og 148 til, i alt 258 personer, hvilket svarer til, at godt 10 % af beboerne flyttede. Dette svarer nogenlunde til landsgennemsnit. Blandt flytterne er nogle gengangere, idet de samme er at finde i begge grupper. Til gengæld er de interne flytninger, hvor man flytter fra en gade til en anden, ikke medregnet.

Det er navnlig de unge, der flytter. Godt halvdelen (50,5 %) er 15-24 år. Først flytter de unge piger og som lidt ældre de unge mænd. Af de 15-24-årige, der flytter, er 34 % under uddannelse, f. eks. på ungdomsskole, HF, gymnasium, seminarium og sygeplejeskole i Lomborg, Nr. Nissum, Struer og Holstebro samt fjernere steder som Tarm. Enkelte lærlinge og kontorelever er inkluderet i denne gruppe. 20 % af de unge angiver at være husassistenter og 15 % fiskere. Resten er

Befolkningspyramide Thyborøn 1973

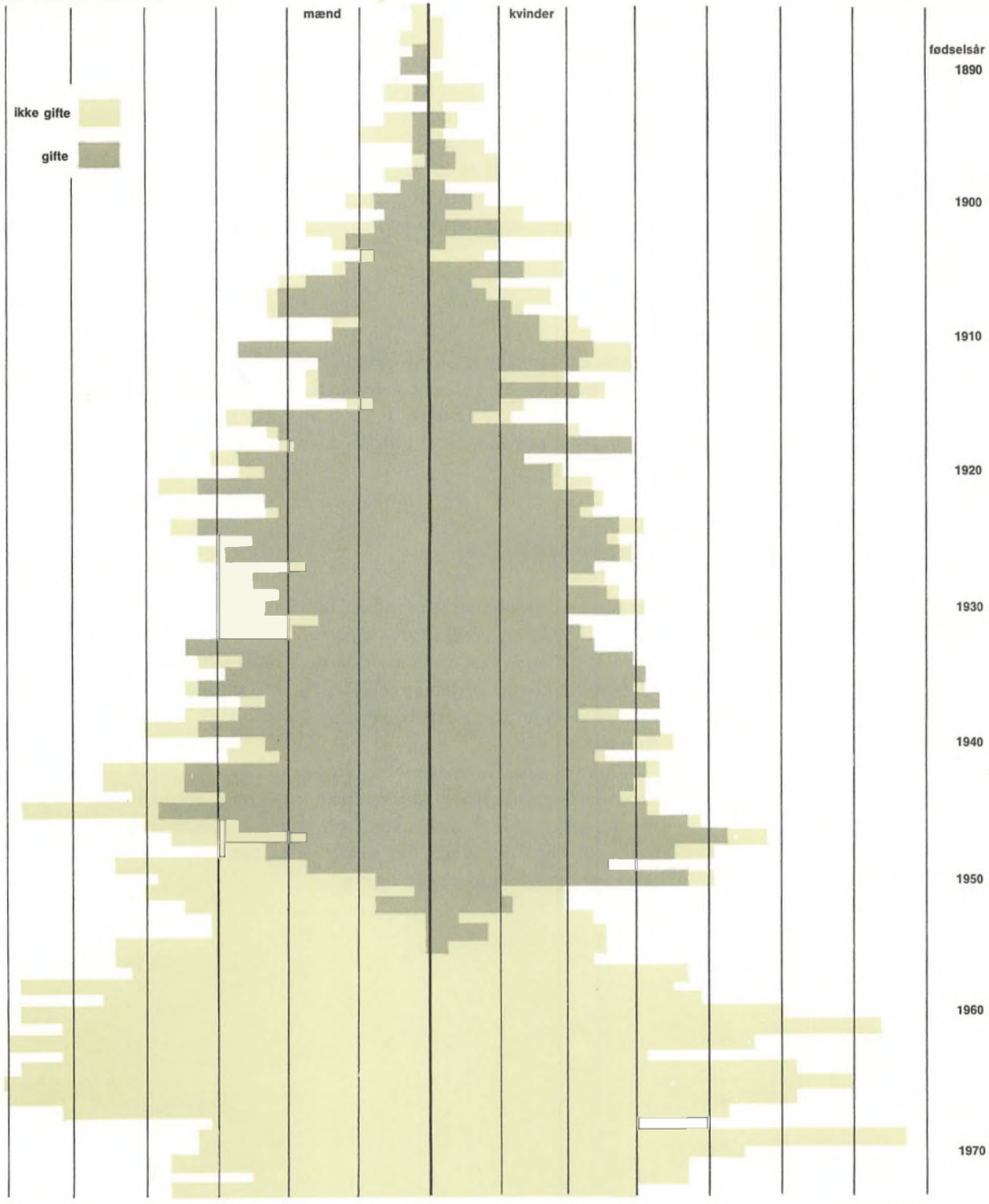

Figuren øverst: Aldersforskellen på ægtefæller i Thyborøn 1. oktober 1973.

Figuren nederst: Flytninger til og fra Thyborøn i 1970.

fordelt over diverse erhverv, hvor dog lærere indtog en ret stor plads dette år. Resten, d. v. s. de, der ikke er 15-24-årige, er også spredt ud over diverse erhverv, dog udgør fiskerne ca. 10 %, og husmødre og børn er også store grupper.

Ca. en fjerdedel af til- og fraflytterne er gift, og da der er dobbelt så mange gifte tilflyttere som fraflyttere, medfører dette, at den tilflyttende børneskare er større end den fraflyttende.

Dødeligheden i 1970

Denne er naturligvis størst blandt ældre. To trediedele af de døde i 1970 var over 65 år. Som i det øvrige land sker der dødsfald i alle aldre og af mange årsager. I Thyborøn medfører fiskernes farefulde erhverv – trods moderne, højtudviklet teknik – at sorgen kommer til de enkelte hjem.

Hvad med fremtiden?

Ser man på befolkningsprognosen for Thyborøn by, som er offentliggjort i Thyborøn kommunes dispositionsplan 1967, skulle befolkningen i 1973 være nået mellem 2600 og 2700 indbyggere. Dette er ikke sket. Som tidligere nævnt er folketallet pr. 1. oktober 2416 indbyggere. Dette kan tyde på, at den fremtidige vækst vil gå knap så hurtigt som forudset.

Måske skyldes dette byens ensidige grundlag – fiskeriet – med dertil hørende følgeindustrier. Ønsker man udvikling, må man nok satse på en viderebygning af disse samt opbygning af andre industrigrene, så byen kan opnå et niveau, der virker tiltrækkende på folk, hvorved en selvforstærkende proces går i gang.

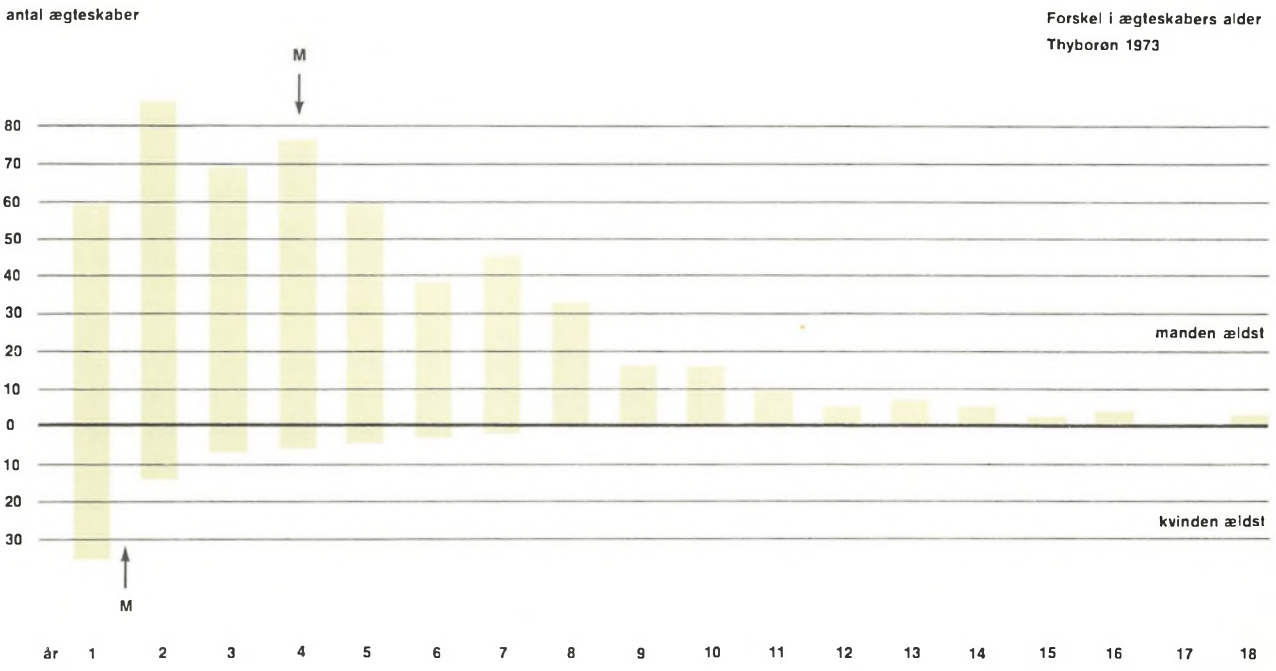
antal ægteskaber
Forskel i ægteskabers alder
Thyborøn 1973
M
M
80
70
60
50
40
30
20
10
0
10
20
30
manden ældst
kvinden ældst
år 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18

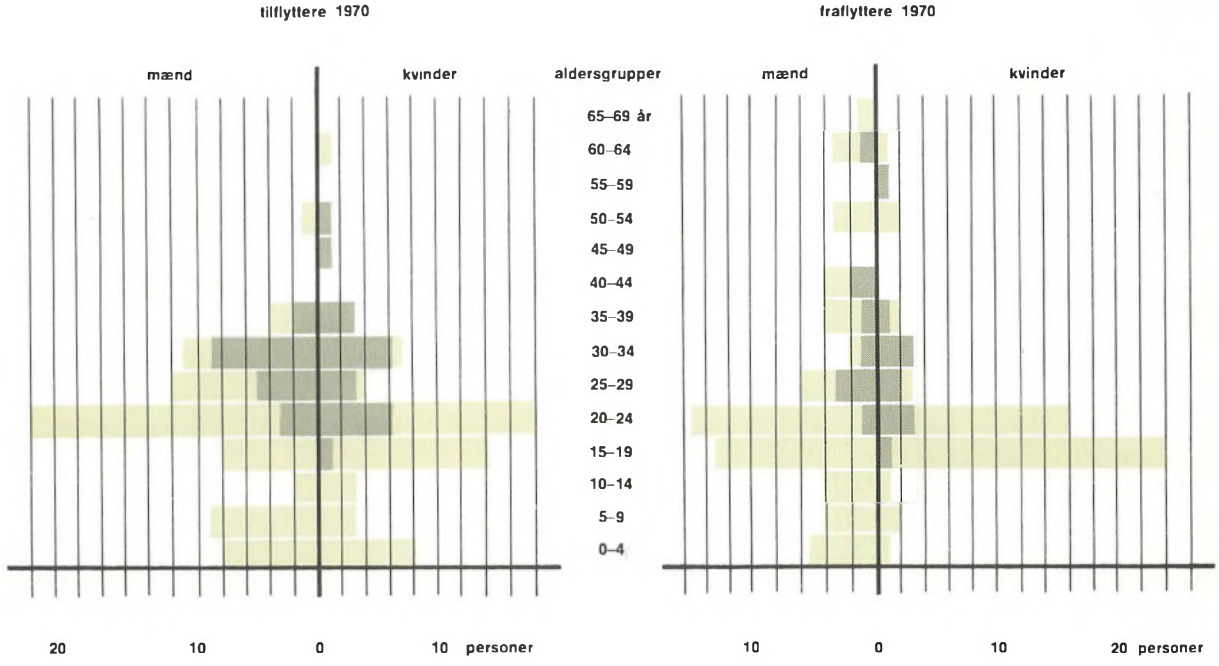
tilflyttere 1970
fraflyttere 1970
mænd
kvinder
aldersgrupper
65–69 år
60–64
55–59
50–54
45–49
40–44
35–39
30–34
25–29
20–24
15–19
10–14
5–9
0–4
20 10 0 10 personer
10 0 10 20 personer

Nederst:
Mindeparken på Harboøre kirkegård, indviet 1942. – Selve mindemuren indeholder 84 tavler, anbragt på begge sider af et relief, der er hugget af Torvald Westergaard, Lemvig. Det forestiller en ung havfisker, som tager afsked med sin mor. Ved indvielsen var der i 40 af tavlerne indhugget navne på fiskere fra Harboøre og Thyborøn, som er druknet siden 1900, og hvis lig ikke er fundet. Flere navne er kommet til senere.

Til højre:
I 1971 fik Thyborøn kirkegård sit eget mindeanlæg for dem, der blev på havet. Korset og ankeret i midten er udført af Ejgil Westergaard, Lemvig, og anbringelsen af pladerne her i en cirkelformet græsplæne omkring monumentet har man fundet mere praktisk og for de pårørende mere personlig.

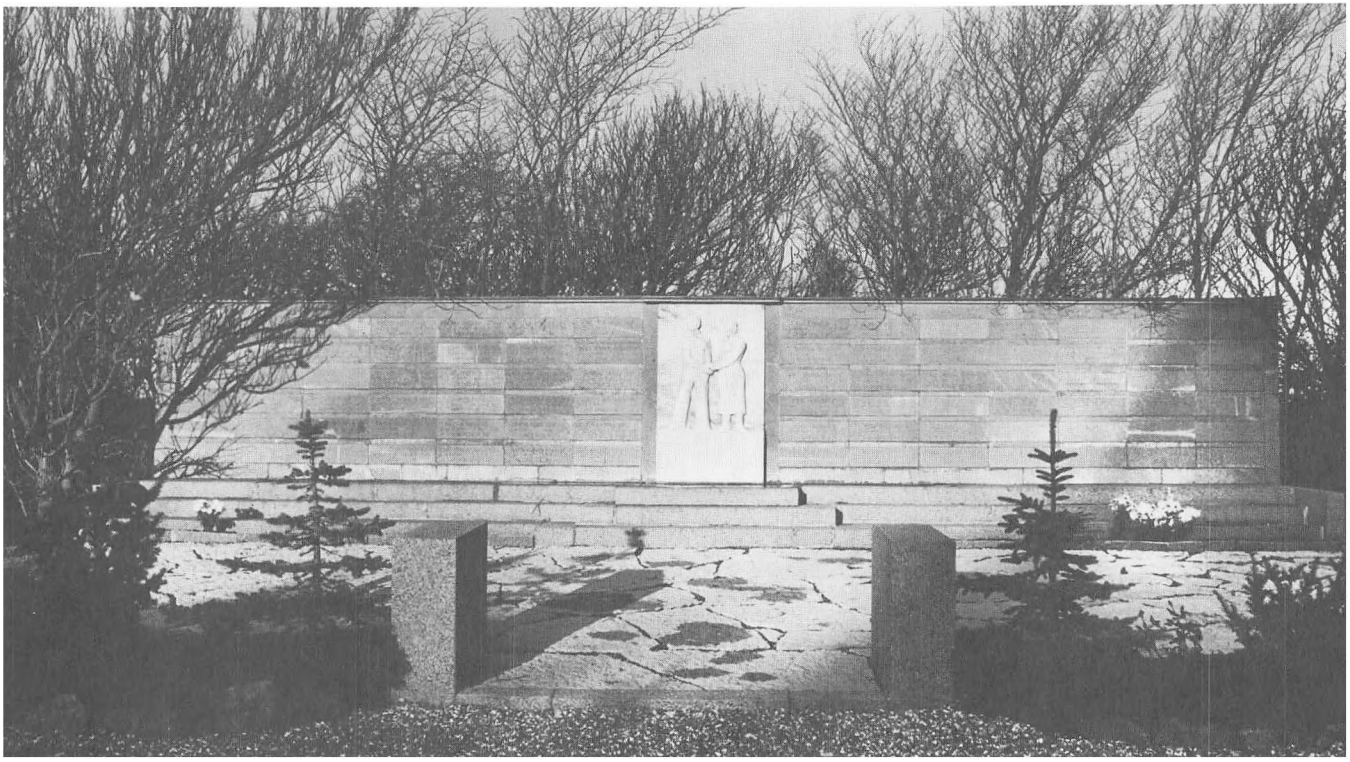

VILLY BERNHARD UNDERHJELM
* 18-4-1939 † 30-1-1959
THOMAS KRUSE LAURSEN
ANNE LOUISE L. 1953
* 30-4-1944 † 16-10-1970
NIELS TOFT
MARITHANA L. 1927
* 31-10-1904 † 29-10-1959

M. SVARRER

Da Lemvig Bank blev til

„De mindes, at der for 4 a 5 Aar siden blev forhandlet om Oprettelse af en Bank i Lemvig, „Spare, Laane og Diskonto Kasse" for saa meget som muligt at lette den almindelige Omsætning for Alle.

Der var dengang meget knapt med Penge, og desuagtet blev der tegnet ca. 38.000 Rdl., medens man meente, at der burde være 50.000 Rdl. I næsten alle Byer, hvor der ikke tidligere har været Banker, ere Saadanne oprettede, f. Expl. i Holstebro, Ringkjøbing, Ebeltoft og flere Steder, og i den Overbevisning, at her ikke er knap med Penge, som for 4 Aar siden, at Sagen har almindelig Interesse for Egnen, og at Actionærerne ville kunne være vel tjente med at anbringe deres Penge paa den Maade, tillader jeg mig at henvende mig til Dem med Anmodning om i Deres Sogn at faa tegnet saa mange Beløb som muligt efter medfølgende Liste, som De derefter velvilligen bedes tilstille mig i Løbet af 14 Dage. Sagen vil ikke blive offentlig behandlet, før alle Lister ere indkomne, og man ser Resultatet af Tegningen.

De nedenanførte Mænd i Deres Sogn have for 4 Aar siden tegnet sig og ville forhaabentlig ogsaa nu fornye deres Tegning.

Bliver Resultatet af Tegningen efter Ønske, vil senere blive sammenkaldt en Generalforsamling til at drøfte Lovene og vælge en Bestyrelse.

Haabende De med Interesse vil tage Dem af Sagen, tegner sig
Deres forbundne

J. Harpøth".

Prokurator Harpøth var utrættelig i sine bestræbelser for at få oprettet en bank. Her en gentagelse af forsøget i 1868–69, der mislykkedes.

En sådan skrivelse udsendte prokurator J. Harpøth den 23. januar 1873 i håndskrevne kopier til byens og egnens betydende mænd. Dette førte til, at der „Aar 1874 den 28. Februar afholdtes Kl. 2 paa Raadhuset i Lemvig efter forudgaaende afgivet Indbydelse et Møde til Oprettelse af en Bank", som der står i den gamle forhandlingsprotokol.

Aktiekapitalen blev fastsat til 50.000 rdl. (100.000 kr.), hvoraf på

Vi minde, at der for 4 à 5 Aar siden blev for-
handlet om Oprettelsen af en Bank i Tønning
i Form af Laane og Discconto Kasse; for saa
vidt som det maatte lykkes at tilveiebringe
Garanti for Alle.

Der var dengang megen Knaphed med
Penge, og saa nødtvungen blev der tegnet ca 38,000 Rd,
medens man mente, at der burde være 50000
Rd. Næsten alle Byer, hvor der ikke be-
lignede sig vore Banker ere saadanne oprett-
ede i f. Ex. i Flensborg, Apenrade,
Tønning, Hadersleben og flere Steder, og i den Overbevis-
ning, at der ikke er Knap med Penge som for
4 Aar, at Sagen har almindelig Interesse
for Egnen, og at Aktionærerne ville kun-
ne vove vel tjente med at anbringe deres
Penge paa den Maade, hvilket jeg mig at hen-

Den vest- og sønderjydske
Kreditforening.

Da der i 11te Juni Termin d. A. vil være at indløse 10,450 Rd. af de af den vest- og sønderjydske Kreditforening udstedte Kasseobligationer, nemlig 10,000 Rd. af 1ste og 450 Rd. af 2den Serie, er der i Henhold til § 39 i Foreningens Statuter, ved en Dags Dato herpaa Kontoret i Overværelse af Sidstes Retsskriver foretagen Lodtrækning, udtrukne til Indfrielse i bemeldte 11te Juni Termin d. A. efternævnte Obligationer:

af 1ste Serie:

Litr. A. Nr. 135, 246, 254, 613, 1779 og 1846 à 1000 Rd. 6000 Rd.
„ B. „ 213, 1144, 1747, 1792, 1860 og 1862 à 500 Rd. 3000 Rd.
„ C. „ 232, 479, 525, 882, 891, 1181, 1426 og 1553, à 100 Rd. . . 800 Rd.
„ D. „ 371, 462, 508, og 509 à 50 Rd. 200 Rd.
10,000 Rd.

af 2den Serie:

Litr. C. Nr. 17, ... 100 Rd.
„ D. „ 9, 27, 28, 41, 42, 53 og 92 à 50 Rd. 350 —
450 Rd.

Kalt 10,450 Rd.

De foranmævnte udtrukne Obligationer opsiges saaledes herved til Udbetaling i 11te Juni Termin 1874 og ville, naar de tilligemed de tilhørende Rentevisninger i 11te Juni Termin 1874 blive indleverede hertil Kontoret eller til Privatbanken i Kjøbenhavn, blive udbetalte med deres paalydende Beløb.

Af disse Obligationer vil der efter 11te Juni Termin 1874 ikke blive svaret Renter.

Af tidligere til Indfrielse udtrukne Obligationer ere endnu ikke fremkomne:

af 1ste Serie:

pro 11te Juni 1872 Litr. B Nr. 1022,
pro 11te December 1872 Litr. C Nr. 1400
pro 11te Juni 1873 Litr. C Nr. 253. 1130 og 1451,
pro 11te December 1873 Litr. C. Nr. 1497.

Den vest- og sønderjydske Kreditforening,
Ringkjøbing, den 7de Marts 1874.

Efter Rekvirentens Begjæring bliver herved de til Mandagen den 30te Marts, 13te og 27de April d. A., bekrammede Auktioner over den, Jens Chr. Nielsen, Hvidf. tilhørende Ejendom, „Kolegaard“ i Vorbaarde Sogn, ansat til Hartkorn 5 Skpr. 3 Fdkr. 1 1/4 Alb., under Matr. Nr. 36 og 49, med Anpart af Kirketiende og halve Kongetiende, tilbagekaldte.

By og Herredsfogedkontoret i Lemvig den 9de Marts 1874.

O. Smith.

Hammerum Folkehøiskole

ved Herning modtager vorne Piger fra 4de Mai til 1ste August. Betalingen for Bord, Kost og Undervisning er 12 Rd. maanedlig. Nærmere Oplysninger faaes af undertegnede Forstander.

Rasmus Nielsen.

Fredagen den 27de Marts, Eftm. Kl. 2, afholdes Licitation over Ombygning af den i Nees Sogn beliggende, saakaldte „Storbro“. Licitationen afholdes ved Broen. Lysthavende indbydes. Paa Sogneraadets Vegne

C. Schmidth.

En ung **Tyr**, lidt over 2 Aar, staar tilsalg hos

J. A. Wintersgaard
i Faberg.

Fredagen den 20de Marts bliver i Dybe Fattiggaard bortkalkorderet Opførelsen af en Badebygning m. m. ved Dybe Skole; der vil blive trufset Akkord baade om Tømrer-, Murer- og Smedearbeide samt Malning af samme m. m.

Paa Sogneraadets Vegne
P. Breinholt.

Tandlæge

J. M. Nielsen

træffes paa Hr. Jespersens Hotel fra Mandagen den 16de til Lørdagen den 21de Marts, begge Dage indbefattede. De Vredi, som ønske nye Tænder, modtages de første 3 Dage.

Gratis Behandling for Ubemidlede.

Ledig Plads.

For en Emd helst ugift, er en god Plads ledig til 1ste April. I Smeden findes intet Værktei, men om ønskes kan anskaffes Balg og Aimbolt.

Faberg Mølle, i Marts 1874.

Poul Jensen.

Sammesteds kan en **Barnepige** faa Plads strax eller til 1ste April.

God Forjeneste.

Indtil 16 pCt. af Indtægten og fri for alle Omkostninger, tilbydes solide Mænd i Provinserne, saavel i Byerne som paa Landet, ved at tolligere for et af de kjøbenhavnske Industrilotterier og som vil blive det bedste af disse Lotterier heri Landet, da hvert 2det Lod faar Gevinst og Fritod for dem, der ikke vinder. Den største Gevinst bliver 4000 Rd. Resflekterende behage at henvende sig skriftlig til W. Fiedler, Borgergade 7, Kjøbenhavn.

Advandrere

bejordres:

Til Nord-Amerika pr. National-Linien via Liverpool, enten fra Kjøbenhavn eller Hesnborg hver Fredag.

Til Syd-Amerika, paa nærmere af mig opgivne Dage.

Til Brasilien, Queensland og Ny Seeland paa hidtil usædvanlig fordelagtige Betingelser.

Det Nærmere erfares hos Undertegnede.

J. Grønbech i Struer,
Agent for Thorsens Expedition

De Gjenstande, som af Haandværkerforeningens Medlemmer ønskes udstillede, maa af Udstillerne leveres paa Raadhussalen Torsdagen den 12te Marts, Aften Kl. 5—10; Pris og Navn maa være paahæftet.

Bestyrelsen.

DVB. Søndagen den 15de Marts førstk., Eftermiddag Kl. 5, afholdes Generalforsamling i Selskabets Lokale til Valg af Medlemmer til Overbestyrelsen og Kontrolkomiteen, hvilket herved bekjendtgjøres.

Also. DVB. Lemvig, den 6te Marts 1874.

Bestyrelsen.

---

2 a 3000 Rd.

udbydes til Laan i foretagende Juni Termin mod god første Prioritets Sikkerhed i Landejendom, og mod Forrentning med 5 Procent aarlig.

Prokurator Hiort i Lemvig giver Anvisning.

Et Skab, med **Glasdøre**, ønskes tilkjøbs. Avisekontoret anviser.

Ryslinge Folkehøiskole.

Skolen for Piger begynder Mandagen den 4de Mai med et offentlig Møde Kl. 2. Indmeldelser modtages af Pastor Clausen og Lærer Thomsen, Ryslinge over Odense.

Indbydelse
til
Aktietegning.

Paa et igaar afholdt Møde af Byog Landboere vedtoges det heri Byen at oprette et Bankinstitut, som under Navn af „Lemvig Bank“ skal træde i Virksomhed senest den 1ste Juli d. A.

Ifølge de vedtagne Love er Aktiekapitalen fastsat til 50,000 Rd (100,000 Kroner), hvoraf strax paa Mødet tegnedes 37 500 Rd., og da den herværende Sparekasje derhos har givet bindende Løfte om at tegne Aktier for indtil 10,000 Rd, saaledes at forud ere tegnede 40,000 Rd, maa Foretagendet betragtes som fuldstændig sikret, idet de manglende 2,500 Rd. i fornødent Fald med Lethed kunne skaffes tegnede underhaanden.

For imidlertid at give dem af Egnens Beboere, der maatte ønske saadant, Leilighed til at tegne Aktier og derved erhverve Stemmeret i Bankens Anliggender, hvr Bankraadet besluttet at indbyde til Aktietegning af de 12,500 Rd. eller 25,000 Kroner, som endnu ikke ere tegnede.

Betingelserne ere:

a. Tegningen omfatter dels Kontantaktier paa 100 Rd. eller 200 Kroner, dels Indskudsaktier paa 250 Rd eller 500 Kroner
b Af Kontantaktiebeløbet betales ved Tegningen 10 pCt. og Resten i 11 Juni Termin d. A.
c Af Indskudsaktierne betales 10 pCt i Juni Termin d. A., og 10 pCt i hver paafølgende Termin, indtil deres hele Paalydende er betalt.
d. Tegningen slutter ubetinget den 1ste April I Tilfælde af Overtegning have Kontantaktierne Fortrinsret, og derefter afgjør Tidsfølgen, om et tegnet Beløb kan komme i Betragtning

Iøvrigt henvises til Lovene

Tegning kan ske hver Søgnedag til sædvanlig Kontortid hos Bankraadsmedlem, Prokurator Harpoth, der er bemyndiget til at modtage og kvittere for den første Indbetaling paa Kontantaktierne, og hos hvem Lovene ligge til Eftersyn

De øvrige paa Mødet valgte Medlemmer af Bankraadet ere: Borgmester Smith, Formand, Kjøbmand H. C. Schou, Gaardeier Ove Byskou, Kroeier Laurits Hansen Remmer, Proprietær A. Neergaard, Proprietær J. St Breinholt og Sogneraadsformand Chr. St. Villesen.

Lemvig, den 1ste Marts 1874.

Bankraadet.

Endel **Jordarbeidere** kunne strax erholde Arbeide ved Nibjumfjord.

Kalk

fra Mønsted Kalkværker, kan erholdes i Slutningen af denne Maaned, felt leveret i Struer til 10 Mk. 8 Sk. pr. Td. Bestillinger modtager Selskabets Agent J. Grønbech i Struer.

En flink og flittelig **Dreng** kan strax eller til 1ste Mai antages i **Bagerlære** hos A. Weibel.

forhånd var tegnet 75.000 kr., heraf 38.000 kr. i kontantaktier og 37.000 kr. i indskudsaktier. Derefter vedtoges lovene. Til det første bankråd valgtes:

Borgmester O. Smith, Lemvig	47 stemmer
Prokurator J. Harpøth, Lemvig	44 –
Købmand H. C. Schou, Lemvig	43 –
Gårdejer Ove Byskov, Sdr. Byskov, Hygum	38 –
Kroejer Laurits Hansen, Remmer	32 –
Proprietær A. Neergaard, Breinholt, Humlum	30 –
Proprietær J. St. Breinholt, Sdr. Vinkel, Heldum	27 –
Sognerådsformand Chr. St. Willesen, Nr. Lem	18 –

Til bankrådsformand valgtes borgmester Smith.

Det bestemtes at udbyde det manglende antal aktier til beløb kr. 5.000,- i fri tegning, idet Spare- og Laanekassen for Lemvig og Omegn, der var stiftet nogle år tidligere, havde lovet forlods at overtage kr. 20.000,-. Tegningen skulle slutte 1. april 1874.

Indbydelse til aktietegningen skete ved bekendtgørelse i Lemvig Avis den 1. marts 1874. Den første direktion bestod af:

Proprietær J. St. Breinholdt, Sdr. Vinkel, Heldum,
købmand H. C. Schou, Lemvig, og
købmand J. Jensen, Lemvig.

Prokurator J. Harpøth valgtes til bogholder på et bankrådsmøde den 4. april 1874.

Den 15. juni 1874 begyndte banken sin virksomhed i prokurator J. Harpøths ejendom i Vasen. Denne bygning købte banken i 1898 for at kunne skaffe mere plads til den stigende forretning. I 1921 solgtes ejendommen til Lemvig kommune, der indrettede den til borgmester- og kæmnerkontor, og banken flyttede hen i sin nyopførte bygning på Lemvig Torv.

Bankens udvikling

Det første regnskabsår udviste et overskud på kr. 4.700,-, hvoraf udbetaltes som udbytte til aktionærerne 6 % af kr. 57.000,- (den indbetalte aktiekapital), medens indskudsaktiekapitalen, hvoraf kr. 18.050,-

Lemvig Avis for den 1. marts 1874 med indbydelse til aktietegning.

BANKENS
FØRSTE
DIREKTION

Gdr. Jens Stokholm Breinholt,
Sdr. Vinkel, Heldum.

Købmand Jens Jensen,
Lemvig.

Borgmester O. W. Smith
Lemvig.

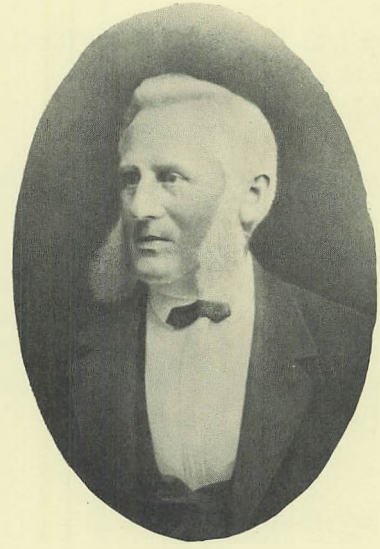

Købmand H. C. Schou,
Lemvig.

var indbetalt, i henhold til vedtægterne ikke havde krav på udbytte, før aktiebeløbet var fuldt indbetalt. Balancen var på kr. 215.238,47.

Nedenstående tal viser bankens udvikling

	Aktiekapital	Reserver	Balance
1874/75	75.050,-	680,-	0,2 mill.
1879/80	100.000,-	7.000,-	0,2 –
1913/14	150.000,-	65.000,-	2,4 –
1916	200.000,-	120.000,-	4,2 –
1919	400.000,-	224.000,-	6,3 –
1949	600.000,-	1.000.000,-	17,8 –
1956	900.000,-	2.000.000,-	21,0 –
1961	1.200.000,-	3.500.000,-	31,6 –
1967	2.000.000,-	6.300.000,-	55,0 –
1970	2.000.000,-	8.000.000,-	78,0 –

I løbet af 1970 var den tanke opstået, om ikke der var mulighed for en fusion mellem de to lokale banker, Lemvig Bank og Lemvig Folkebank. Det viste sig, at der var enighed i de to bestyrelser om det ønskelige heri, og efter mange møder og forhandlinger blev det indstillet til en ekstraordinær generalforsamling i de to banker, at der skulle ske en fusion pr. 1. januar 1971, hvilket blev vedtaget.

For at bringe overensstemmelse mellem aktiernes indre værdi blev der for Lemvig Banks vedkommende udstedt fondsaktier til et beløb af kr. 2.500.000,- og for Lemvig Folkebanks vedkommende fondsaktier til et beløb af kr. 900.000,-.

Den nye bank, der fik navnet A/S Nordvestbank, startede således med en aktiekapital på kr. 7.200.000,- og reserver ca. 8,5 mill. kr. Siden fusionen har udviklingen været således:

	Aktiekapital	Reserver	Balance
1971	7,2 mill.	10,4 mill.	163,8 mill.
1972	7,2 mill.	13,1 mill.	185,3 mill.

Pr. ultimo september 1973 var balancen steget til 240,4 mill. kr.

Bankbygningen

Som tidligere nævnt flyttede banken i 1921 ind i sin nyopførte bygning på hjørnet af Torvet og Østergade. Denne ejendom havde man allerede købt i 1901 af købmand J. Jensen, der fortsatte som lejer, og først en snes år senere blev ejendommen nedrevet, og en bankbygning opført. Herfra drev banken sin virksomhed nogle år, men da lokalerne

Øverst:
Bankens nuværende bestyrelse.
Fra venstre:
Gdr. Arne Møller, Kirkegård, Heldum, Lemvig.
Købmand Svend Kirkegaard, Lindevej 7, Lemvig.
Gdr. Børge Herping, Dybe, Lemvig.
Gdr. Laurits Højbjerg, Gudum, Lemvig.
Gdr. Vagn Hjortkjær, Dybe, Lemvig.
Advokat Arthur M. Platz, Svirrebommen, Lemvig.
Gdr. Peder Houlind, Houe, Lemvig.
Fiskeskipper Erik Møller Langer, Langerhuse, Harboøre.
Kaffegrosserer Hans Torp, Voldgade, Lemvig.

Nederst:
Bankens nuværende direktion.
Fra venstre:
Bankdirektør Aage Eriksen, Lemvig.
Bankdirektør Jørgen Holt, Lemvig.
Bankdirektør Søren Kjærgaard, Lemvig.

blev for små, købte man med sammenlægning for øje den 10. juli 1937 af enkefru Kirstine Bechgaard, Holte, naboejendommen på Torvet, hvor der på det tidspunkt var manufakturforretning. Denne ombygning var klar til at tage i brug i maj 1940.

Efter en snes år var pladsen atter for trang, og den 29. juni 1963 købte man naboejendommen i Østergade af Aktieselskabet Den socialdemokratiske Presse i Danmark, København. Ved sammenlægning med det eksisterende og modernisering og ombygning fik man nu i 1968 en tidssvarende bankbygning, som man ser den i dag.

For at få den fulde fordel af den rationalisering, som fusionen fordrede, var det nødvendigt at samle bankens to afdelinger under ét tag, og A/S Nordvestbank købte derfor i september 1972 fru Nielsine Hansens ejendom på hjørnet af Torvet og Ågade. Uden at ændre facaden mod Torvet er det her planen at bygge ud i gården mod nord i forlængelse af det nuværende banklokale og således skabe et stort og smukt lokale, der kan rumme det samlede personale, og med indgang både fra Torvet og fra parkeringspladser mod Ågade.

Samtidig havde man af købmand P. Snabe købt ejendommen Østergade 7 til nedrivning, dels for at skaffe plads til en forbindelsesgang mellem Østergade og Ågade og dels for at opføre en forretningsejendom på grunden.

A/S Nordvestbanks ledelse

Bankens bestyrelse består i dag af:

Advokat *A. M. Platz,* Svirrebommen, Lemvig (formand).
Gårdejer *Vagn Hjortkjær,* Dybe Kirkegård, Dybe, Lemvig.
Gårdejer *Peder Houlind,* Houe, Lemvig.
Gårdejer *Laurits Højbjerg,* Gudum, Lemvig.
Fiskeskipper *E. Møller Langer,* Langerhuse, Harboøre.
Købmand *Sv. Kirkegaard,* Lindevej 7, Lemvig.
Gårdejer *Børge Herping,* Dybe, Lemvig,
Gårdejer *Arne Møller,* Kirkegård, Heldum, Lemvig.
Kaffegrosserer *Hans Torp,* Voldgade, Lemvig.
De fire førstnævnte er tillige medlemmer af forretningsudvalget.

Bankens direktion består i dag af:

Bankdirektør *Aa. Eriksen,* Lemvig.
Bankdirektør *J. Holt,* Lemvig.

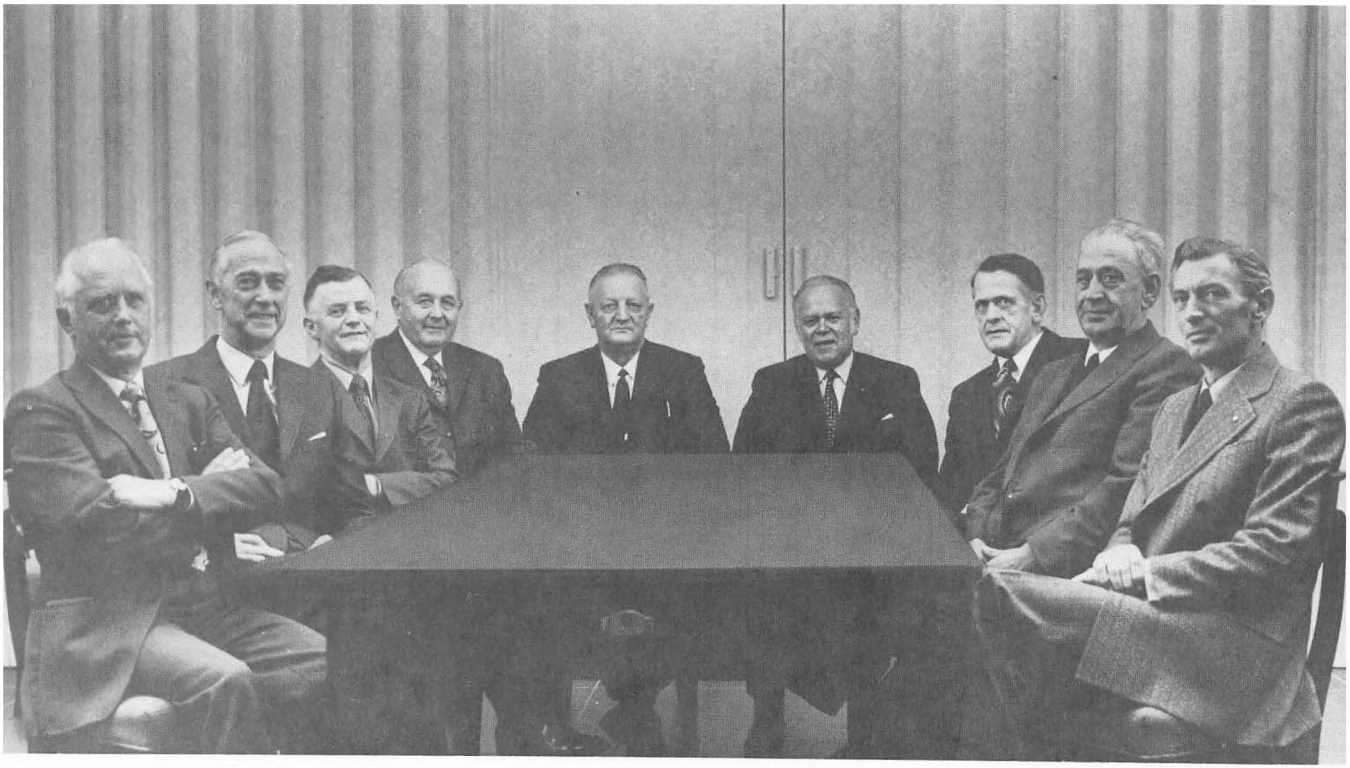

Banken har afdelinger i Thyborøn, Harboøre, Ramme, Bøvlingbjerg, Bækmarksbro og Nr. Nissum.

Bankens direktører gennem tiden

Købmand *J. Jensen,* 1874–1901.
Købmand *H. C. Schou,* 1874–1886.
Proprietær *J. St. Breinholdt,* 1874–1906.
Cancelliråd, branddirektør *Th. Edsbjerg,* 1886–1896.
Prokurator *C. Raunholdt,* 1896–1902.
Teglværksejer *Kristen Villemoes,* 1901–1917.
Konsul *Mads Sørensen,* 1902–1922.
Hotelejer *Johs. Warmdahl,* 1906–1926.
Bankdirektør, konsul *P. M. Pedersen,* 1921–1953.
Bankdirektør *B. Stürup-Johansen,* 1926–1939.

A/S Nordvestbank:
Bankdirektør, konsul *E. Schiøtt Hansen,* 1939–1971
Bankdirektør *S. Kjærgaard,* 1953–1973.
Bankdirektør *Aage Eriksen,* 1958–
Bankdirektør *J. Holt,* 1973–

MEDARBEJDERE I A/S NORDVESTBANK
VED UDGANGEN AF 1973 MED ANSÆTTELSESÅR

Direktører:
Aage Eriksen, 1928
Jørgen Holt, 1973
Søren Kjærgaard, 1925

Kontorchefer:
Svend Dahl, 1930
Markus Svarrer, 1925

Kasserer:
Henning Søndergaard-Andersen, 1946

Fuldmægtige:
Birthe Balle, 1958
Gunnar Brun, 1959
Arno Byskov, 1947
Ove Eriksen, 1946
Erik Hansen, 1958
Axel Jensen, 1962
Frede Lund Madsen, 1972
Ruth Rasmussen, 1927
Tage Støvring, 1964

Assistenter:
Elly Barslev, 1973
Margit Brun, 1960

Ivan Børding, 1969
Finn Kleinstrup Christensen, 1970
Jytte Christensen, 1970
Annette Herping, 1970
Maja Jacobsen, 1971
Grethe Kiilsholm, 1971
Helle Kirk, 1970
Flemming Kristensen, 1969
Esther Krogsgaard, 1961
Bruno Lund, 1966
Jonna Laursen, 1962
Kaj Lillelund, 1966
Steen Trier Lund, 1963
Karl Chr. Møller, 1969
Flemming Nielsen, 1968
Jens Peder Olesen, 1967
Lars Orup Petersen, 1968
Anne Ryttersgaard, 1970
Inger Schmidt, 1969
Eva Skadhede, 1970
Kaj Svenningsen, 1970
Kirsten Sørensen, 1965
Grethe Thusgaard, 1966
Margit Toldbod, 1970
Birgit Aagaard, 1959

Kontorassistenter:
Elsemarie Hjordt, 1962
Karen Jacobsen, 1973
Else Jensen, 1972
Grethe Josefsen, 1972
Birgit Knudsen, 1966
Inga Langer, 1972

Elever:
Chr. Thøt Andersen, 1971
Jens J. Birch, 1972
Margrethe Bohnsen, 1972
Villy Christensen, 1971
Leif Clausen, 1972
Lis Graakjær, 1972
Aase Halkjær, 1973
Vibeke Højbjerg, 1973
Finn Bro Jensen, 1973
John Larsen, 1973
Christian Nielsen, 1973
Henning Sørensen, 1972
Kirsten Ørskov, 1972

Bankbetjent:
Svend Borgen, 1972

Kontorstederne:

Bækmarksbro:
Carl Borum, bestyrer, 1966
Peder Byskov, bestyrer, 1960

Bøvlingbjerg:
Jens Skadhede, bestyrer, 1960
Wille Sørensen, bestyrer, 1957

Harboøre:
Ejnar Bro, bestyrer, 1960
Ingrid Kristensen, assistent, 1969
Else Marie Vrist, assistent, 1966

Nr. Nissum:
Agnes Toelberg, bestyrer, 1971
John Rasmussen, assistent, 1973

Ramme:
Valdemar Nielsen, bestyrer,

Thyborøn:
Robert Iversen, bestyrer, 1952
Ejner Rom, bestyrer, 1961
Sidsel Elming, assistent, 1952
Ebba Larsen, assistent, 1970
Nanna Olesen, assistent, 1963

AA. ERIKSEN

Lemvig Folkebank

For at kunne give et udførligt billede af *Lemvig Folkebank's* tilblivelse, må vi kende forhistorien.

Selv om man i 1874 havde etableret en bank i Lemvig, så var der allerede i halvfemserne kræfter i gang for at få stiftet endnu en bank.

Provisorietiden var på dette tidspunkt ved at ebbe ud, men endnu sad de højstbeskattede i nøglestillingerne. Den jævne borger indenfor landbrug og håndværk mente derfor, at det var nødvendigt med endnu en bank for at få økonomisk rygdækning, når de skulle følge med i tidens udvikling.

I 1896 var brugsforeningerne blevet sammensluttet, og andelsmejerier var i stort tal blevet oprettet, men man manglede som sagt en bank, der blev ledet af de jævne folks mænd.

Det var således denne situation, der gav stødet til oprettelse af Lemvig Landmandsbank, som begyndte sin virksomhed i september 1898. Banken startede i lejede lokaler i Søndergade, men flyttede snart til ejendommen Svirrebommen nr. 5.

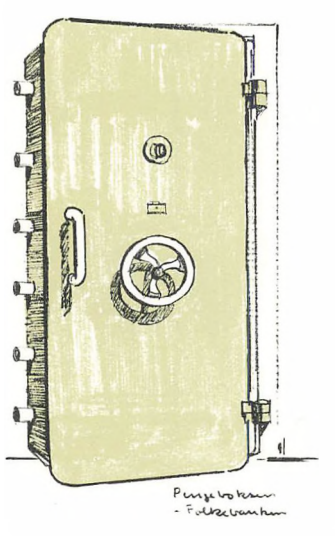

Der synes at have været en del rivalisering i bankledelsen, og dette i forbindelse med, at banken efter første verdenskrig måtte konstatere tab, var måske medvirkende årsag til, at banken i 1921 blev overdraget til Den Danske Andelsbank.

Det var imidlertid vanskelige år, og mange banker kom ud i krisesituationer. Den Danske Andelsbank var en af de banker, der ikke klarede skærene, men måtte likvidere i foråret 1925.

Egnens behov for endnu en bank var imidlertid ikke svækket, og man gik straks i gang med at tegne aktiekapital til en ny bank, og den 11. juni 1925 kunne man afholde stiftende generalforsamling, hvor man vedtog at oprette

LEMVIG FOLKEBANK AKTIESELSKAB

og allerede den 27. juni 1925 kunne banken åbnes for publikum i Andelsbankens ejendom, som i året 1928 overtoges af Lemvig Folkebank.

Bankens første bestyrelse kom til at bestå af

Gårdejer Marius Boldsen, Møborg.
Fabrikant Mads Kjær, Lemvig.
Vodbinder Jesper Peitersen, Lemvig.
Uddeler Josef Trillingsgaard, Nr. Nissum.
Gårdejer Johannes Agger, Bøvling.

Dens første direktør var Otto Øhrstrøm.

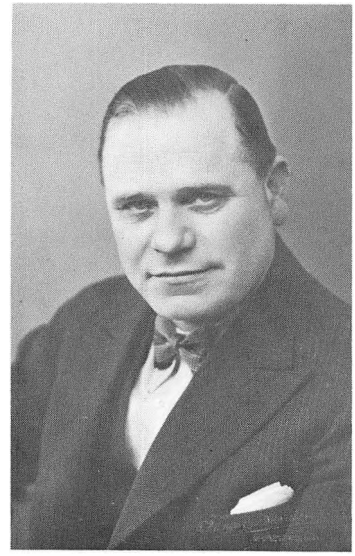

Lemvig Folkebanks første direktør, Otto Øhrstrøm.

I 1927 afløstes denne af Johan Christensen med Josef Trillingsgaard som meddirektør. Sidstnævnte virkede indtil 1. januar 1944. Efter direktør Christensens død i 1946 overtog bankens daværende kasserer, Hans Carlsen, ledelsen og fungerede til sin død i 1958.

Derefter udnævntes nuværende direktør Aage Eriksen.

Bankens aktiekapital var ved starten 200.000,- kr. og var efter flere udvidelser nået op på 1,8 mill. kr. ved fusionen.

Første regnskabsår, der strakte sig over 1½ år, udviste en balance på 2,5 mill. kr. og et overskud på 35.000,- kr. Ved fusionen 1. januar 1971 var årsoverskuddet 957.000,- kr., og balancen, der indgik i fusionsbalancen på 136 mill. kr., var da på 57,8 mill. kr.

Da man allerede i 1962 led under pladsmangel, købte man apoteket, Torvet 13, men først i 1965 var det på grund af forskellige forhold muligt at påbegynde byggeriet af den nye bankbygning, der stod færdig til indflytning sidst i februar 1967.

I mellemtiden var den hidtidige ejendom solgt til daværende advokatfirma Platz & Rimestad.

Af Lemvig Folkebanks hidtidige kontorsteder i Bøvling, Harboøre, Ramme og Thyborøn er bibeholdt Ramme-kontoret, hvorimod kontorstederne i Bøvling og Harboøre ved nybyggeri og udvidelse er sammenarbejdet. For Thyborøn-kontorets vedkommende vil en sammenlægning kunne finde sted i den nærmeste fremtid, idet et planlagt byggeri sættes i gang snarest gørligt.

Efter at der gennem de senere år i visse situationer havde været et nært samarbejde mellem Lemvig Bank og Lemvig Folkebank, indledtes forhandlinger om fusion, og i 1971 blev de to banker sammensluttet under navnet A/S Nordvestbank.

Medens de to banker gennem mange år konkurrerede med hinanden, så samledes kræfterne nu om at yde den bedst mulige indsats til gavn for by og egn i håb om, at der, når vor tid bliver historie, måtte bevares et godt og livsnært billede af

A/S NORDVESTBANK.

Bankbygningen Torvet 4-5, Lemvig Bank.

Bankbygningen Torvet 13, Lemvig Folkebank

Denne side:
Interiør fra Lemvig Bank.

Næste side:
Interiør fra Lemvig Folkebank.

LEMVIG
FOLKEBANK

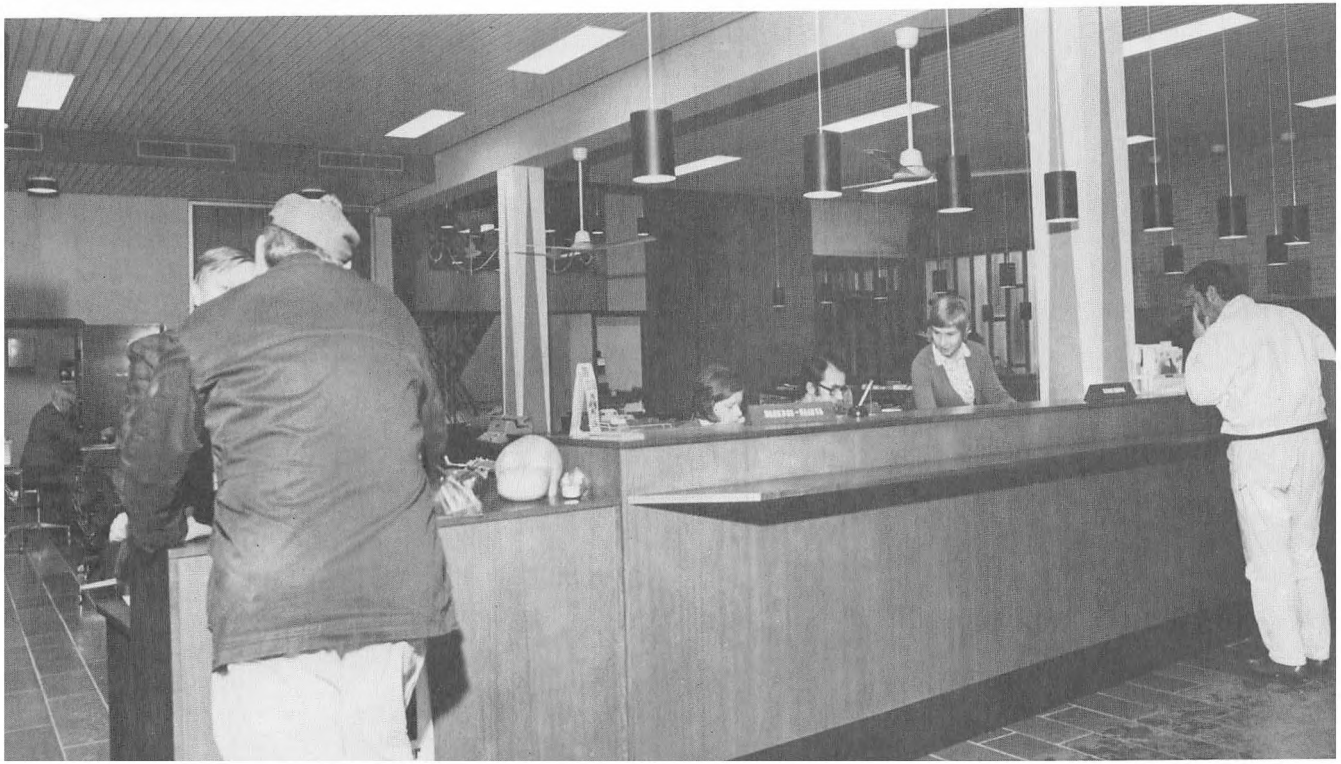

Nr. Nissum.

Thyborøn.

Bøvlingbjerg.

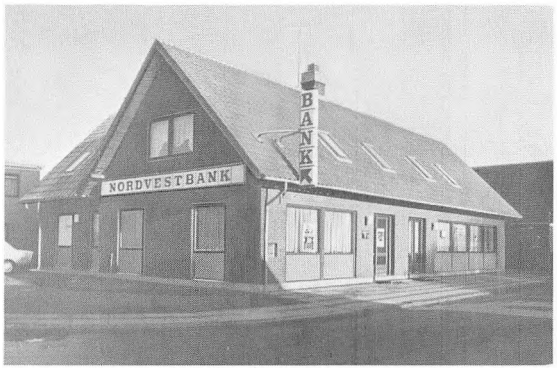

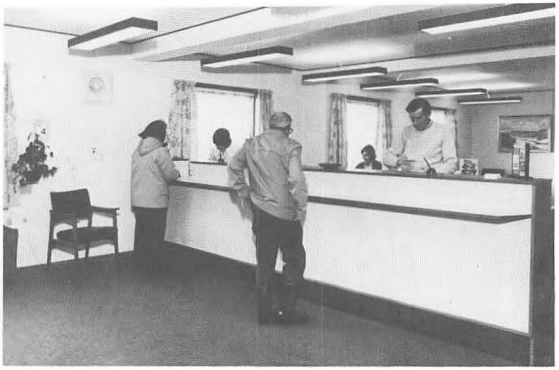

Harboøre.

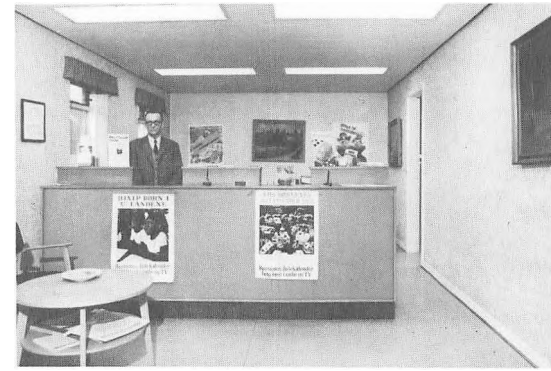

Ramme.

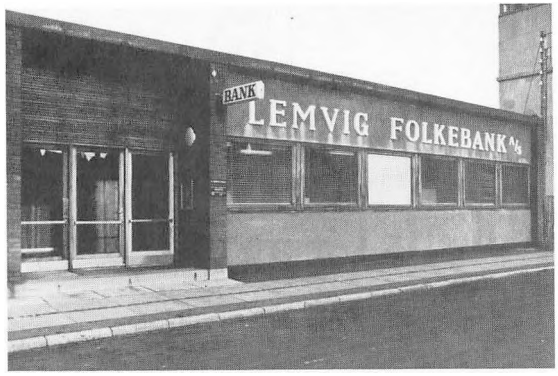

Thyborøn.

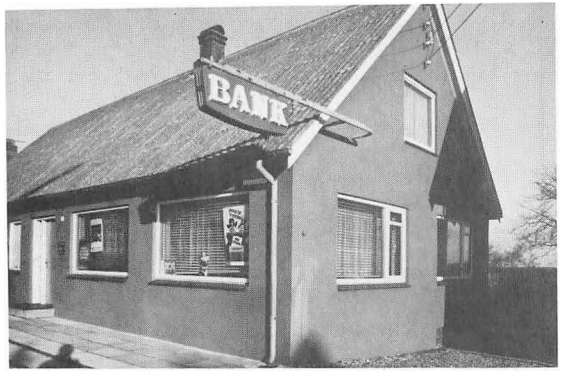

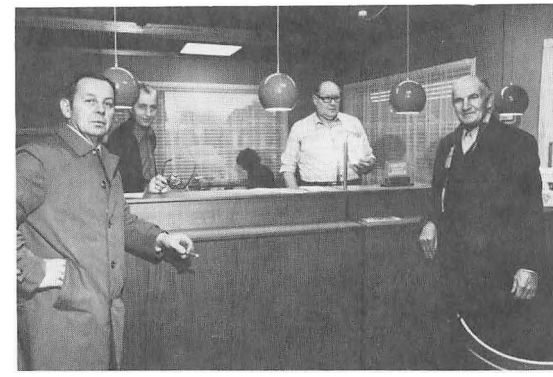

Bækmarksbro.

BANKENS KONTORSTEDER

Jens Søndergaard: Gudum Aas.
Dette billede tilhører A/S Nordvestbank. Banken har i årenes løb erhvervet adskillige billeder af egnens malere.

Æ gammel bank

E. SCHIØTT HANSEN

Allerede under årene i Vasen fik banken i daglig tale navnet „Æ gammel bank", hvad forklares ved, at der var stiftet en ny bank, Lemvig Landmandsbank, som senere overtoges af den første andelsbank og således var filial heraf ved sidstnævntes lukning i 1925. Først da stiftedes i forbindelse med likvidationen Lemvig Folkebank A/S, der nu er sammensluttet med Lemvig Bank til A/S Nordvestbank.

Der var rolige tider i Vasen. Omkring eller rettere lige efter århundredskiftet bestod personalet foruden 3 direktører af 3 mand, en bogholder, en ung assistent samt en elev. Da bogholderen (senere direktør, konsul P. M. Pedersen) under første verdenskrig indkaldtes til sikringsstyrken, havde man en tid to assistenter samt eleven, og så arrangerede man sig med byens kæmner, der ydede værdifuld bistand i form af aftenarbejde, noget der var meget af dengang, og hvor personalet måtte være med (og forstår sig, uden overtidsbetaling, men arbejdsforholdene var særdeles hyggelige, ihvorvel glosen „klima på arbejdspladsen" endnu ikke var opfundet).

Der kunne også blive tid til at festligholde det ikke talstærke personales fødselsdage med kaffe eller chokolade samt fødselsdagskrans, som direktøren i mangel af bedre havelse klippede ud i stykker med sin papirsaks, ligesom han imellem forfattede små lejlighedssange til fødselaren.

Ekspeditionernes antal var få. Der lagdes vægt på en smuk håndskrift, maskiner havde man endnu ikke; alle breve blev skrevet med kopiblæk og kopieredes i dertil indrettede bøger med silkepapir og under tryk i en kopipresse, der endnu findes i banken som museumsgenstand.

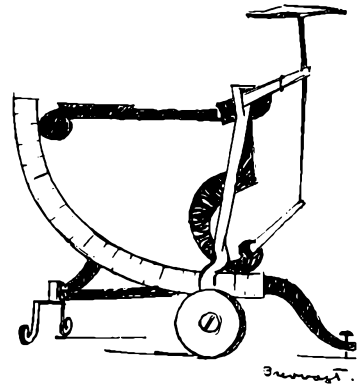

Men kunderne havde god tid til en snak, og personalet havde tid til at snakke med dem. Der hændte også adskillige morsomme episoder ind imellem, hvad følgende eksempler viser, idet man til forståelse må erindre sig, at direktørerne, der fungerede på skift som kasserer, ikke var bankuddannede folk: En håndværker fra oplandet kom hyppigt i banken (veksler og disses fornyelse). Ved en udbetaling over skran-

Fra Lemvig Banks første kontor omkring 1919. Øverste billede. Fra venstre: Mads Sørensen, P. M. Pedersen og Johs. Warmdahl.

Nederste billede: Bankens samlede personale fra ovennævnte tidspunkt.

ken konstaterede han efter gentagen eftertælling, at der nok var udbetalt ham 10 kr. for meget, hvilket med tidens høflige og ærbødige sprogbrug foranledigede ham til følgende henvendelse: „Ja, undskyld hr. B., æ trowr, te æ hår fåt 10 kr. for møj". Da henvendelsen ikke afødte nogen reaktion, gentog han den. Denne gang kom reaktionen. Tiltalte direktør betragtede ham bistert over brillerne og udtalte: „Kan man ikke blive fri". Håndværkeren luskede så af med sin overskydende 10-kr.-seddel. Imidlertid gentog historien sig efter nogen tids forløb, men med modsat fortegn, idet han denne gang konstaterede en manko på 10 kr., hvad fik ham til såre forsigtigt at fremføre: „Ja, undskyld hr B., men æ mener, at der fattes 10 kr.". Med et kig over brillerne og uden et ord gled der lige så stille en tier ud til håndværkeren.

Under tyskernes besættelse i anden verdenskrig oplevede banken det vistnok for pengeinstitutter exceptionelle natten til 29. august 1943 at blive besat af de stedlige tyske besættelsestropper, der skaffede sig adgang ved at sønderslå en smuk glasmosaikrude. Dette skete natten til en søndag, og soldaterne forblev i banken til ud på følgende mandag. Besættelsen var formentlig en misforståelse af den stedlige „kommandant". Den i banken boende direktør var bortrejst med familie, men den anden direktør tilkaldtes søndag formiddag, og det forklaredes over for ham, at det var for at „beskytte" banken, man havde besat den, hvilket direktøren erklærede var aldeles unødvendigt, men over for overmagten var intet at gøre. Det opdagedes umiddelbart efter „beskyttelsens" ophør, at soldaterne havde stjålet en hel del smågenstande samt fortæret, hvad de havde fundet af spiseligt i funktionærernes gemmer.

Tyveriet blev meldt til politimesteren, der forebragte det for kommandanten. Denne tog først skarp afstand fra beskyldningen, men meddelte senere, at den skyldige efter en undersøgelse var fundet og ville få sin straf, hvilket efter kyndiges mening bestod i overflyttelse til østfronten.

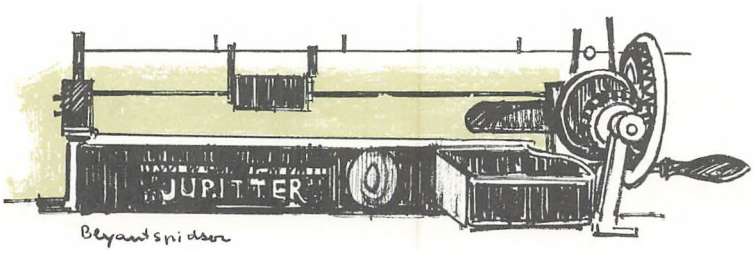

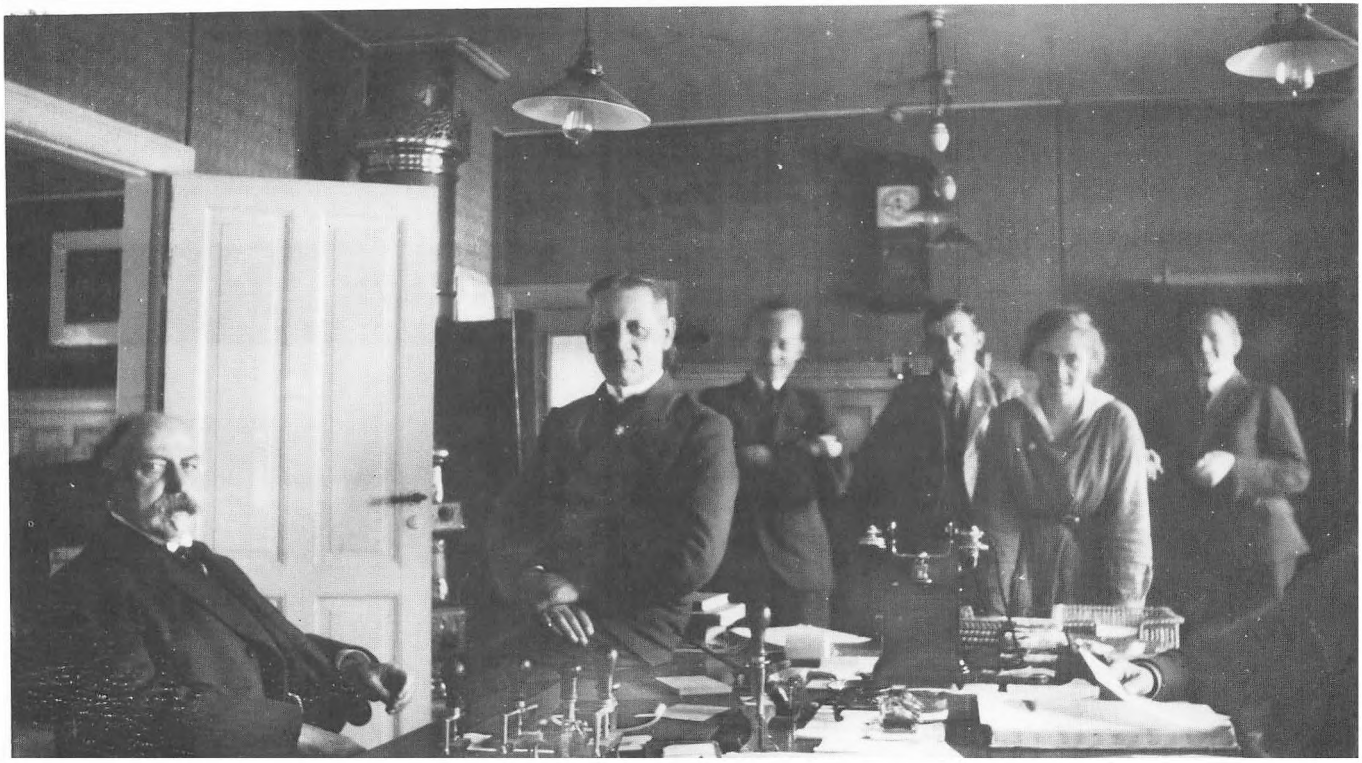

Tegneren Gantriis er født i Lemvig. I sin meget populære tegneserie „Livets gang i Lidenlund" skildrer han med humor og venlig ironi den danske lilleby, som den kendes og elskes i alle egne af landet, men bybilledet med fjord, havn, nydelige huse og kirke vil enhver lemviger hævde en særlig ejendomsret til.

LIVETS GANG i LIDENLUND

LIKVIDITETS-KRISE

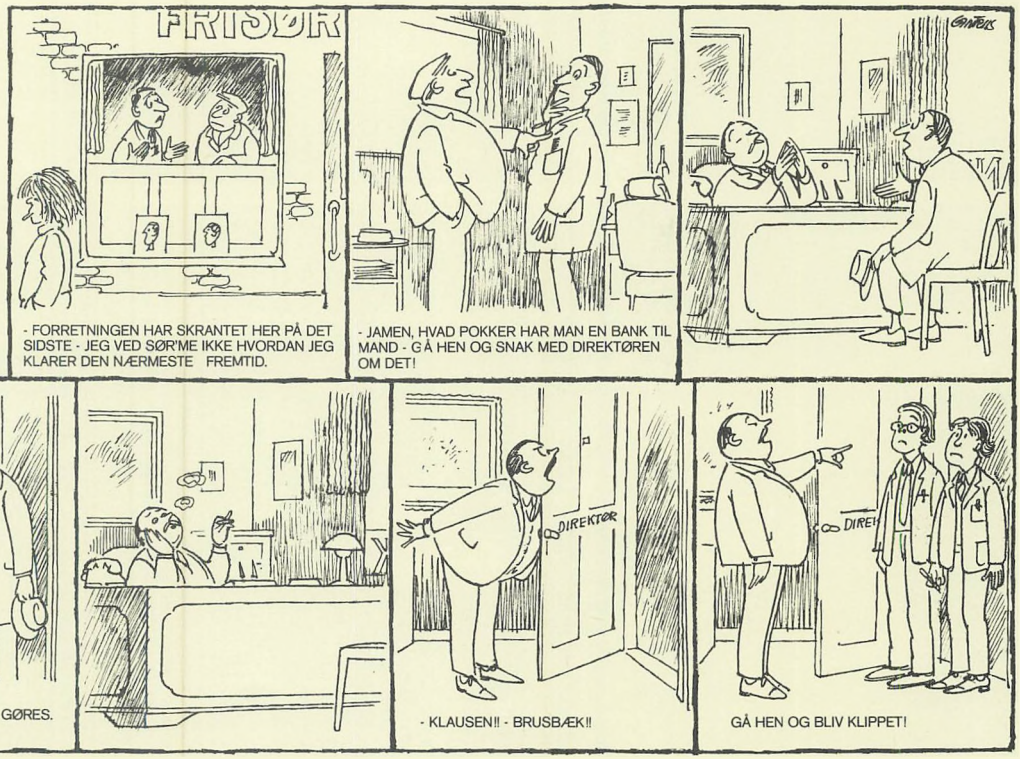

KASSE
KASSE
-BRUSBÆK DE KÆMPE-FJOLS, KAN DE FOR POKKER DA IKKE SE FORSKEL PÅ EN BANKRØVER OG HR. KNORTH - EN AF VORE GODE KUNDER - -NÅR HAN SKÆMTER !!
1-3

JA, DET DREJER SIG BLOT OM ET MINDRE LÅN--
JOH, DET SKULLE VEL IKKE VÆRE UMULIGT--MENNE--HAR DU NOGEN SIKKERHED?
JAJA, JAJA, HØR HER: FRA ENDE A', SÅ HAR JEG...
DIREKTØR
BRUSBÆK, VIL DE VÆRE VENLIG AT SØRGE FOR, AT DER STRAKS GÅR 500 KR. OVER PÅ "ROYAL" TIL MARIUS BROKK.
18-5.73

KASSE
EN CHECK-? --JAVEL--
-ER DE PÅ FERIE HER?
-HVOR BOR DE?
-DE HAR MÅSKE FAMILIE HER?
-HAR DE VÆRET HER LÆNGE?
-HVAD LAVER DE SÅ TIL DAGLIG?
-DE ER MÅ SKE FRA KØ- BENHAVN?
BANK
-ALDRIG HAR JEG KENDT MAGE TIL MISTÆNKSOMHED FOR EN SOLLE CHECKS SKYLD!
-NEJ UNDSKYLD, DET MISFORSTÅR DE - HAN ER BARE EN HUND EFTER AT HA' NOGET AT FORTÆLLE KONEN I AFTEN!
9-7

J. HEJBØL

Lemvigegnens undervisningscenter i Nr. Nissum

I et moderne samfund er det af afgørende betydning, hvilke uddannelsesmuligheder der findes for ungdommen. Det gælder selvsagt også for Lemvig-egnen. At et omfattende undervisningscenter her allerede er under frugtbar udvikling i Nr. Nissum, fremgår bl. a. af en henvendelse, som en række undervisningsinstitutioner i Nr. Nissum i januar 1972 rettede til byrådet i Lemvig. Man anmodede her om „at få etableret et snævert samarbejde med kommunens planlægningsmyndigheder indenfor områderne undervisning og uddannelse, byudvikling og kulturelle aktiviteter i øvrigt". Det fremhæves i henvendelsen, „at der på privat initiativ indtil nu er opnået meget betydelige resultater, der har haft den største betydning for Lemvig-egnens erhvervsmæssige og uddannelsesmæssige stilling i en periode, hvor kommunen i øvrigt ribbes for statsfinansierede institutioner".

De omtalte institutioner var følgende: Nr. Nissum Seminarium, Nordvestjysk HF-kursus, Nordvestjysk Realkursus, Nr. Nissum Høj- og Efterskole, Den jyske Pensionisthøjskole og Nordvestjysk Børnehaveseminarium under stiftelse.

Småt blev der syldet i tiden,
bygget i bøn og i tro

Det var et meget beskedent frø, der blev lagt i Nr. Nissums jord for snart hundrede år siden, men det har vist sig at have sennepsfrøets vækstmuligheder i sig. Højskolen var den første gren på træet.

Initiativtageren var den unge, energiske præst Ad. L. Hansen, der i 1886 kaldedes til sognepræst i Nr. Nissum. Allerede som kapellan i Heldum havde han følt savnet af en højskole, hvor han med tryghed kunne anbefale de unge at tage hen, og i 1887 dristede han sig til – i nøje samarbejde med Indre Missions daværende formand, pastor Vilhelm Beck – at indbyde til højskoleundervisning i præstegården. Målet skulle være „at vække et sundt og alvorligt kristenliv og at meddele

nyttige kundskaber". Det vigtigste fag skal ikke være historie, men religion. Vilh. Beck tilføjer i en efterskrift: „Det er ingenlunde meningen at oprette en højskole, som skal stå som en modsætning til og udfordring over for de grundtvigske højskoler. Disse passer nu for grundtvigianerne, men ikke for Indre Missions venner".

Den 3. november kom da det første hold på 15 mandlige elever til præstegården, og i løbet af vinteren kom der yderligere 2 elever til. Den gamle præstegårds dagligstue blev brugt til skolestue og konfirmandstuen til spisesal.

Om de udvortes tarvelige kår, hvorunder det begyndte, har en af de første lærere, senere forstander for Haslev Højskole, P. C. Davidsen, givet følgende fornøjelige skildring: „Skolestuen var den gamle præstegårds havestue. Vi boede om dagen to lærere i ét gæsteværelse. Gymnastiksalen var i den nordlige ende af en gammel, ca. 12 alen bred lade. Der var to gulve, ca. 10 fod. Lyset faldt sparsomt ind ad de små lufthuller, vel ca. 3 gange 5 tommer. Træhest dannedes af to elever, og det gik storartet. Der var humør i os unge, men der var mere i præsten. Og der var arbejdsiver".

Så beskedent kunne man i 1887 starte en højskole. Året efter blev der bygget et nyt stuehus ved præstegården (det, der nu hedder Den gamle Præstegård) samt et missionshus, der samtidig skulle tjene som gymnastiksal for højskolen. Først i 1889 byggedes en selvstændig højskolebygning, efter at en aktiekapital på 4-5000 kr. var blevet tegnet. For det beløb blev der opført en skolebygning med elevværelser og en lærerbolig.

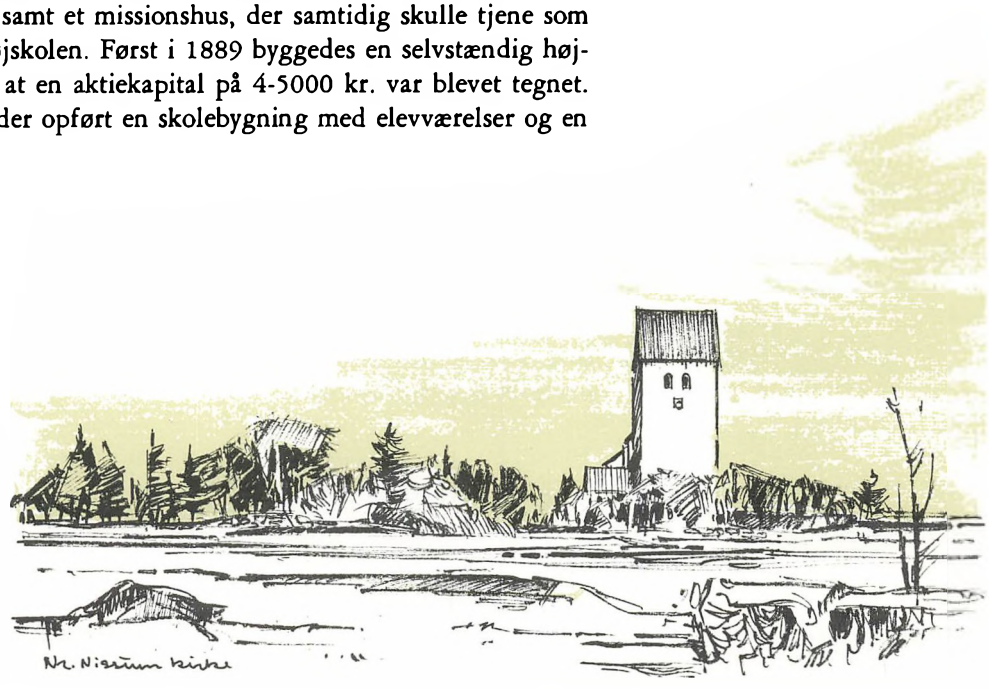

Øverst:
Præstegården, højskolen og det gamle missionshus, set fra Korinth. (Ca. 1890).

Nederst:
Samme motiv ca. 1968.

Den ringe begyndelse bar dog hurtigt frugt, idet højskolen allerede i løbet af 1890'erne nåede op på et elevtal på 80-90 om vinteren og op til 125 om sommeren. På det tidspunkt var der foruden den almindelige højskoleafdeling særlige afdelinger for landbrugere, håndværkere og vinterlærere.

Uddannelsen af vinterlærere og biskolelærere startede o. 1889. I oktober 1891 indbød pastor Hansen imidlertid to af egnens provster, Th. Møller (senere Spentrup) og Gabriel Koch (senere biskop i Ribe), til sig for at drøfte en ny plan om oprettelse af et lærerseminarium i Nr. Nissum med dem. „Under vort besøg her", fortæller provst Møller, „knælede vi sammen i bøn i hans studereværelse, og der blev sylden lagt, og den blev lagt godt, thi den blev lagt på klippen". Planen blev endvidere forelagt for Indre Missions præstekonvent på Lemvigegnen. En af disse præster har senere udtalt: „Pastor Hansen forelagde os planen fuld af tillid og tro, men alle vi andre i konventet var lidet troende". Pastor Hansen sluttede dog med at sige: „Lad os begynde småt og i Guds navn".

Den 1. maj 1892 ankom det første hold elever. De skulle forberedes til seminariet i de kommende tre måneder. Samtidig opførtes den første seminariebygning og i årene derefter yderligere tre bygninger, deriblandt en stor gymnastiksal.

Det nye seminarium var et såkaldt friseminarium, men det måtte søge ministeriets anerkendelse. Denne blev givet i 1894. I 1895 blev det første hold på 7 seminarister ført frem til eksamen, som på den tid måtte tages ved en eksamenskommission i Århus. En ny seminarielov var imidlertid trådt i kraft (1894), og derefter har alle eksaminer været afholdt på seminariet.

Dette udviklede sig hurtigt til en betydningsfuld institution. Ikke at bygningerne var anselige, tværtimod. Med undervisningsmidler stod det også småt til. Men der kom hurtigt en hel del elever, og såvel de som de nyansatte lærere arbejdede trofast, og resultaterne blev gennemgående tilfredsstillende.

Ung har du holdt dig i striden,
kraft blev dig givet at gro

I 1901 overdrog pastor Hansen, der da var ved at køre træt, skolerne til lærer Janus Andreassen, der så blev forstander for begge skolerne. Et udtryk for, hvor meget virksomheden var vokset, kan findes i pastor

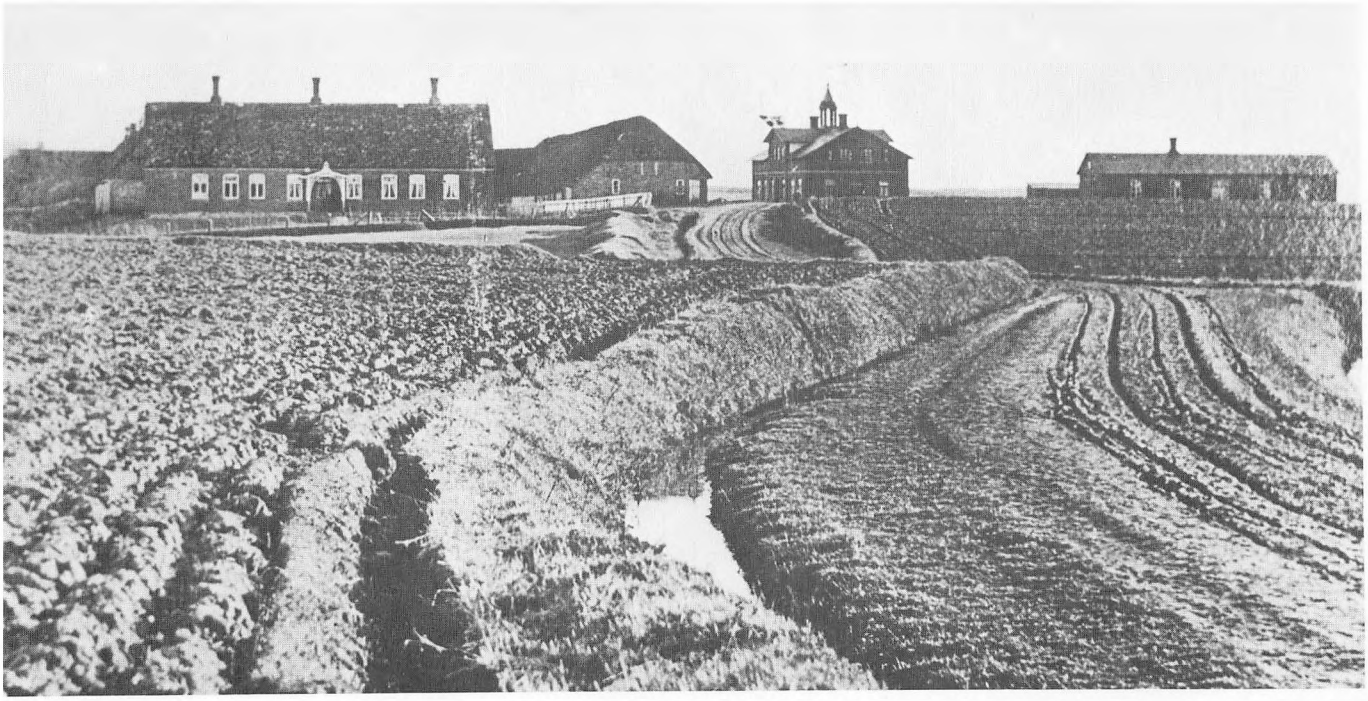

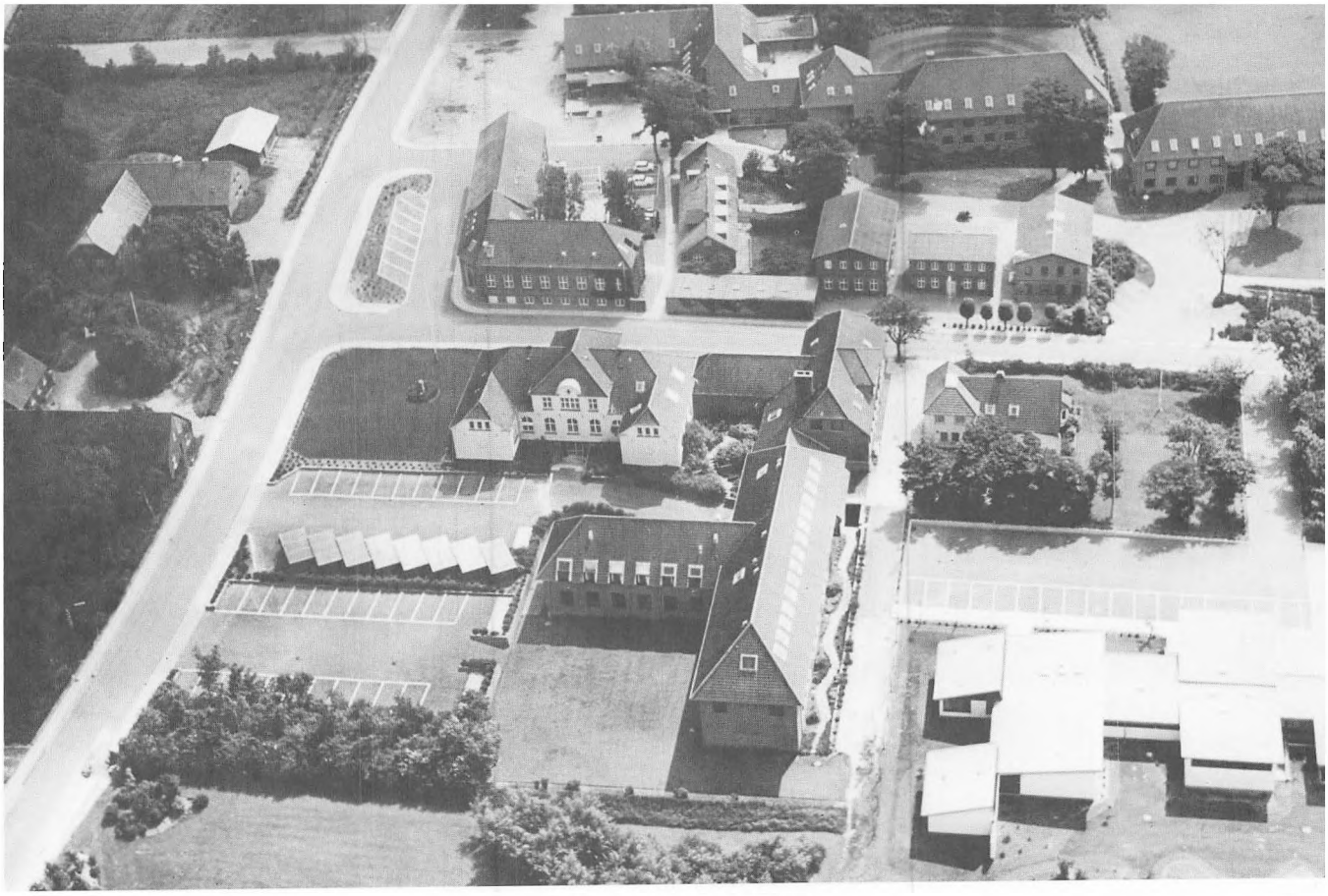

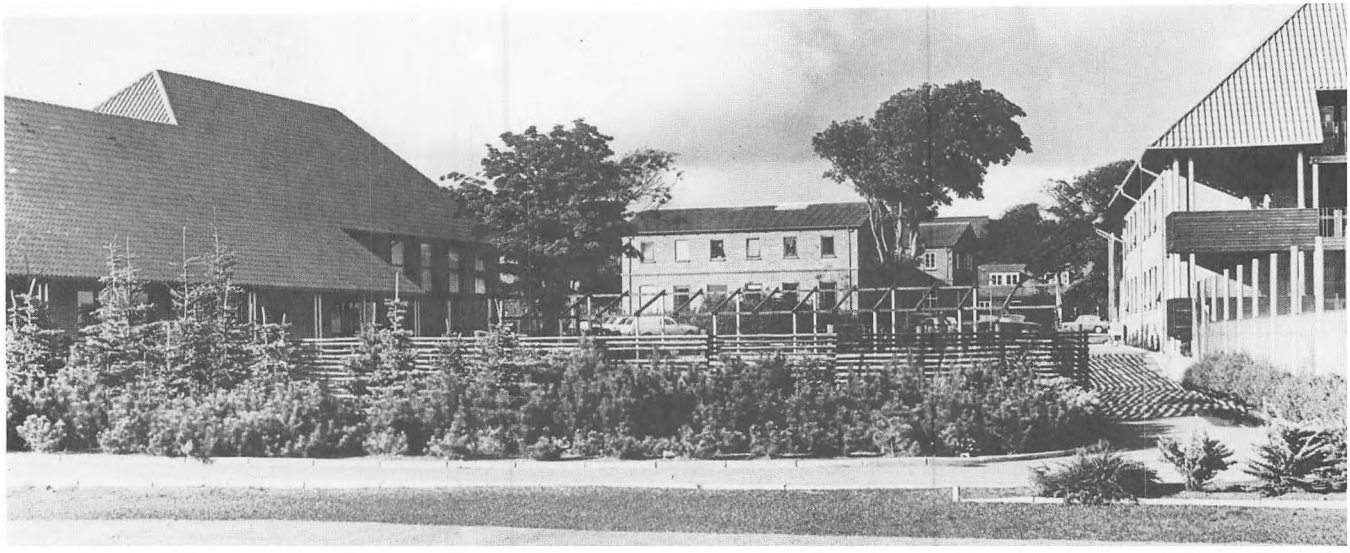

Hansens ord til den ny forstander: „De bliver herre over 32 skorstene". Allerede i 1905 solgte han dem igen til et nydannet aktieselskab, bl. a. af frygt for konkurrencen fra det da nyoprettede seminarium i Haslev. Det viste sig dog snart, at der ikke var nogen grund til at frygte for den. Der var elever nok til begge.

Indtil 1923 levede de to skoler side om side i det, som nu kaldes seminariebyen, til dels indfiltrede i hinanden og en del af tiden med fælles forstander. Da det føltes utilfredsstillende for begge parter og især for højskolen, flyttede den i 1923 op i en ny bygning i kirkebyen.

Begge disse undervisningsinstitutioner har siden da været inde i en rivende udvikling, især seminariet. Højskolen har flere gange – som de fleste folkehøjskoler – været i en bølgedal, og det gælder endnu for den egentlige højskoleafdeling. Men ved siden af den har der siden 1939 været en jævnt voksende efterskoleafdeling, som blomstrer frodigt. Højskolens lokaler har da også flere gange måttet udvides, dels med en imponerende sportshal, dels med to sidefløje, og nye udvidelser er under forberedelse.

Seminariet, der oprindelig kun var for mænd, har siden 1902 også optaget kvinder, og i dag er kvinderne i flertal. De nye læreruddannelseslove af 1930, 1954 og 1966 har stillet stadig større krav til læreruddannelsen, og det har hver gang medført opførelse af nye bygninger. Om antallet af skorstene er blevet forøget, er tvivlsomt, men en hel seminarieby er efterhånden opstået. Det hænger også sammen med, at medens seminariet med tilhørende præparandklasse i tidsrummet 1900–1950 havde et elevtal mellem 100 og 150, er der i dag over 700 studerende ved seminariet og den dertil hørende HF-afdeling. Seminarieloven af 1966 krævede som optagelsesbetingelse studentereksamen eller højere forberedelseseksamen, hvilket medførte, at seminariets tidligere store præparandafdeling blev afløst af HF-afdelingen. Det gav imidlertid overgangsvanskeligheder, fordi HF-uddannelsen er to-årig, og der således blev et år, hvor seminariet selv ingen aspiranter havde til optagelse. Dertil kom, at ved starten fik man kun tilladelse til at oprette et par HF-klasser. Det forhold har imidlertid ændret sig, så den store HF-afdeling med 5-6 spor, nu er landets største udenfor København. Men den er jo foreløbig også Lemvig-egnens eneste gymnasiale undervisningsanstalt.

Undervisningsministeriet har ganske vist anerkendt, at der er et behov for gymnasiale uddannelsesmuligheder i området, men den nugældende lov giver ikke mulighed for at etablere kurset som en selvejende institution med gratis undervisning. En selvstændiggørelse i forhold til

Øverst:
Luftfoto af seminariet ca. 1968.

Nederst:
Motiv fra seminariebyen med badebassin etc.

seminariet er dog af flere grunde ønskelig, og derfor stiftedes der i 1969 det, der kaldes Nordvestjysk HF-kursus med det formål at omdanne det til en uafhængig institution om end stadig i snævert samarbejde med seminariet med hensyn til udnyttelse af lærerkraft og undervisningsfaciliteter. Et repræsentantskab udpeget af offentlige og private institutioner i Thyborøn-Harboøre, Lemvig, Struer og Thyholm kommuner er nedsat og arbejder med dette.

Den jyske Pensionisthøjskole blev stiftet i 1970 af lokale kredse i samarbejde med omsorgsorganisationer i den øvrige del af landet, først og fremmest Ensomme Gamles Værn. Højskolen driver hovedsagelig 14-dages kurser for pensionister, og de fleste kursushold har været overtegnede. Man har endvidere forsøgt sig med en slags rejsende pensionisthøjskole, hvor deltagerne først er en uge på skolen, hvor rejsen forberedes. Derefter rejser man en uge (f. eks. til Holland eller Berlin), og sluttelig er man igen en uge på højskolen for at bearbejde indtrykkene. Også denne form har haft succes og overgår muligvis til at blive en særlig afdeling af skolen.

I et par vintermåneder suspenderes undervisningen af pensionister. I stedet drives kursus for omsorgsmedarbejdere og andre, der arbejder med de ældres problemer. Også disse kurser har været fuldt tegnede og kan danne basis for selvstændige uddannelser. Sådanne uddannelser (f. eks. et seminarium for omsorgsmedarbejdere og et uddannelsessted for plejepersonale) ønsker skolen gerne at oprette, men holder sig foreløbig tilbage for ikke at gribe forstyrrende ind i andre aktiviteter på stedet, især arbejdet for oprettelse af et børnehaveseminarium.

Institutionen *Nordvestjysk Børnehaveseminarium* stiftedes i 1971 med støtteforening og repræsentantskab. Den pædagogiske ide i oprettelsen af et børnehaveseminarium i Nr. Nissum er at gennemføre forsøgsordninger med hensyn til samarbejde mellem de forskellige pædagoguddannelser. Et led i tankegangen er tillige at oprette en undervisningsgren for fritidspædagoger og andre pædagoger indenfor den sociale sektor. Forudsætningen for hele argumentationen er, at de øvrige undervisningsgrene kan opbygges omkring seminariet, så de gensidig kan befrugte hinanden. Men planen herom hviler foreløbig hos myndighederne. Børnehaveseminariet eksisterer derfor endnu kun som en forening og et repræsentantskab.

Øverst:
Nr. Nissum Højskole.

Nederst:
Den jyske Pensionisthøjskole.

Udbygningen af undervisningscentret i Nr. Nissum er altså langtfra afsluttet. En moderne teater- og koncertsal er dog nylig blevet opført,

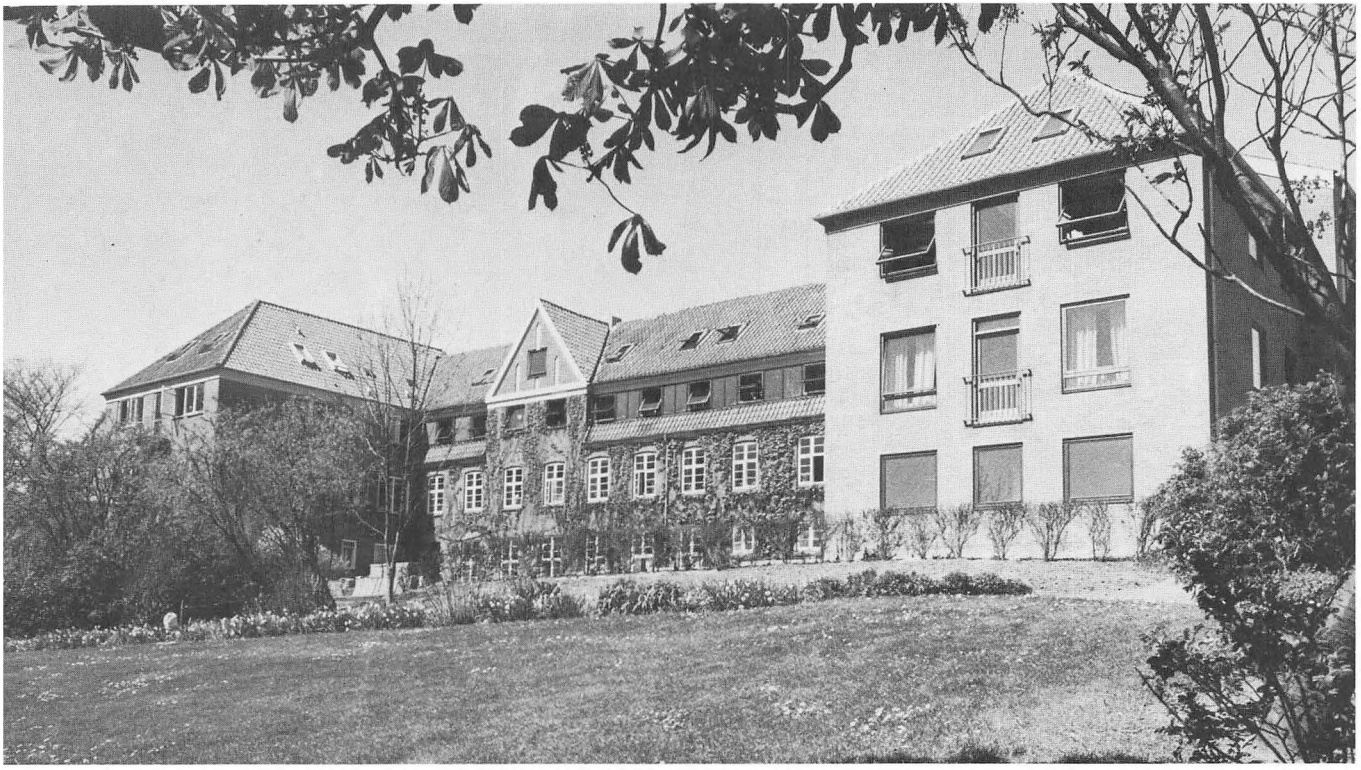

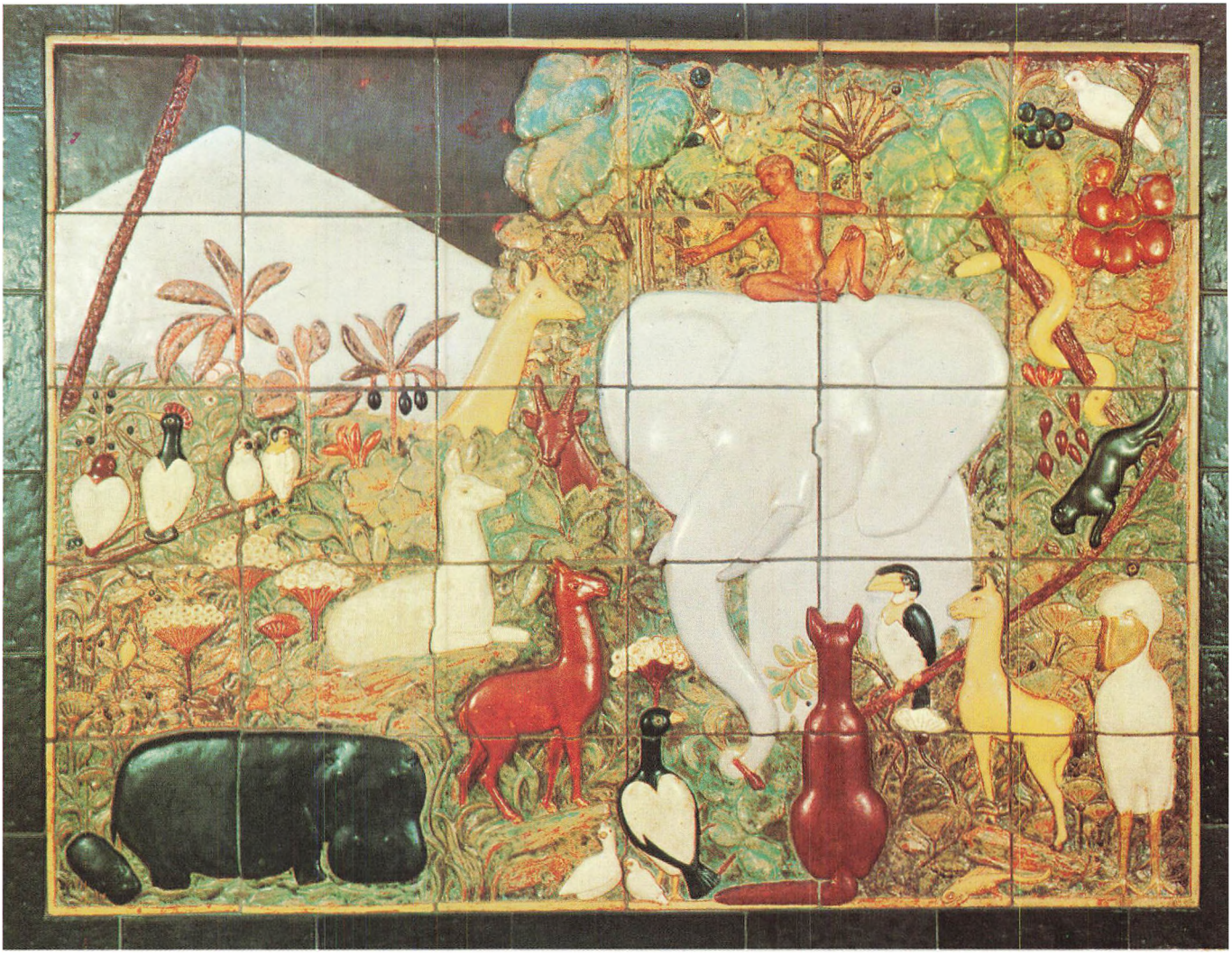

Adam Fischer: Adam giver dyrene navne.
Relief i keramik, skænket seminariet
af Ny Carlsberg-fondet.

og seminariet anser det for særdeles ønskeligt, at denne sal, der kan rumme 7-800 personer, og som har alle nødvendige installationer m. h. t. teater, koncerter, kongresser og foredrag etc., må blive et kulturelt samlingspunkt for hele egnen i et økonomisk og praktisk samarbejde med byrådets kulturelle udvalg samt med foreninger og sammenslutninger. Den nydannede teaterkreds Limfjorden har allerede med held benyttet salen. Seminariets øvelsesskole er vedtaget, men igangsættelsen af arbejdet er foreløbig udskudt p. gr. af ministeriets anlægsstop.

Iblandt de ting, der mangler, er især flere gymnasiale uddannelser. Lemvig havde i tiden fra reformationen til 1740 en latinskole. Siden da har elever fra nordvestområdet måttet søge andetsteds hen for at få en højere uddannelse. Pastor Ad. L. Hansen havde planer om et gymnasium i Nr. Nissum, men de blev desværre ikke gennemført. Den første begyndelse til at rette op på dette forhold er således HF-uddannelsen her, men et egentligt gymnasium og eventuelt et handelsgymnasium ville udfylde et stort savn. Som bekendt arbejder byrådet også ihærdigt med planer i den retning.

Endvidere foreslår byrådets skitse til en udbygningsplan fra september 1972, at man skal arbejde for, at Statens arbejdstekniske skole flyttes til Nr. Nissum og suppleres med andre omskolingskurser, både korte og mere langvarige, samt at konference- og kursusvirksomheden udbygges, så den kan afholdes her gennem en større del af året. Det kan eventuelt ske i forbindelse med etablering af en feriebebyggelse, som det er tanken at placere nord for Nissumby. Hidtil har en sådan kursusvirksomhed ved seminariet kun kunnet finde sted i sommerferierne.

Men selv om således meget endnu ikke er gennemført, er det lille frø, der blev lagt i Nr. Nissums jord i 1887, dog allerede nu blevet til et anseligt træ med mange grene.

Skiftende kår har du prøvet,
solskin og slud har du kendt.
Gerningen tro har du øvet,
*blikket mod bjergene vendt.**

*(Af P. Moustgaards kantate ved seminariets 25-års jubilæum)

Thøger Larsen
Født 5. april 1875, død 29. maj 1928
Tegning af Robert Leepin

Thøger Larsen

CHR. N. BRODERSEN

Ved fjorden

Jeg elsker de kløftede bakker,
hvorunder min barndom lyset så,
hvor skygger med tænder og takker
før aften langt over agren lå.

Om morgenen flunked' en gylden,
skællet solhud på fjorden dér.
Og killingen lumsked' i hylden,
men fik nok hverken fugl eller fjer.

Jeg så på vandenes slikken
om glatte sten på den lange strand,
jeg hørte den klingre prikken
af tordenregn i et stille vand.

Jeg sejled', hvor fiskene svømme
på farefuld færd blandt fristerens agn.
Jeg lytted' til bøndernes sære sagn,
der minder om onde drømme.

Jeg husker vor gamle våning,
hvor vilden malurt groed' i mur.
Taget var grønnende skråning.
Det hus var et stenet stykke natur.

Om sylden var der så frodigt
af grønne, fligede urter små.
De vokste nøjsomt og modigt
og lod sig med tålmod træde på.

Og sommerregnen ved gavlen
skralded' i tordenskræpperne rap,
mens tudser med barnlig kravlen
slæbte de kolde maver i sjap.

En susende fuglesvæven
var der ved stranden i sommervejr.
Og frøernes knabrede dræven
om aftenen lød over eng og kær.

Med grøde i sindenes rødder
leged' vi børn ved det høje korn.
Vi sprang på hærdede fødder
blandt gærdernes tidsler og agertorn.

Jeg tænker på høstens tider.
Fader førte de buede hug
ind imod agerens sider.
Kornet faldt under tørre suk.

De minded' om døden og veen.
Moder samlede skåret i neg.
Og fader hvæssede leen,
så æggen arrigt mod strygen skreg.

Snart trak jeg af sted med kvæget
og fæsted' hvert høved ved sin „hæl".
Snart lød gennem fårebræget
et helligt krav til min hyrdesjæl.

Jeg løb mellem bakken og fjorden
om kap i en overmodig hast
med skyernes skygger på jorden,
smådyr under foden som bobler brast.

Jeg lytted' i aftensvale,
når hele naturen andægtig holdt mund.
Kun fjernt i krogede dale
vuffed' en underjordisk hund.

Min sang er en mindekæde.
Jeg gjorde den gerne alt for lang.
Hvert vers er en gammel glæde,
jeg værner om gennem tidens gang.

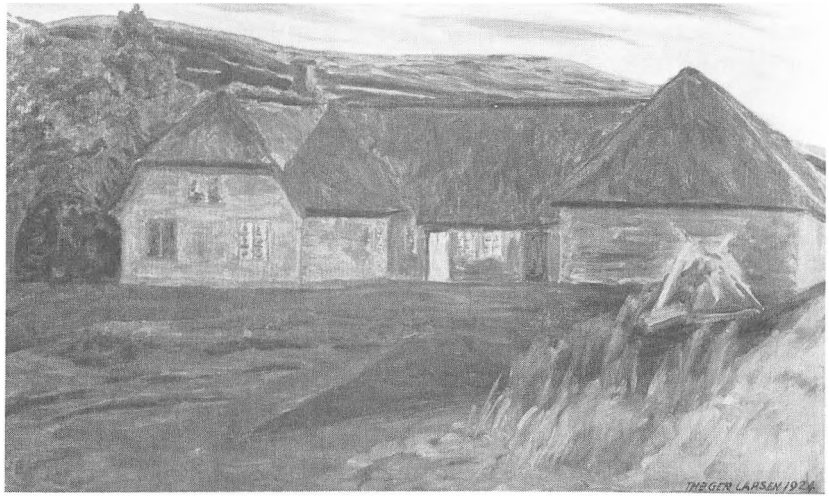

Thøger Larsens barndomshjem, set fra øst.
Oliemaleri af Thøger Larsen på Lemvig Museum.

Tørring missionshus.
Thøger Larsens far arbejdede ivrigt for dets opførelse, men døde pludselig den 2. november 1892, samme dag som missionshuset skulle indvies.

Thøger Larsen er født i Tørring ved Lemvig. Hans barndomshjem er et lille husmandssted, som ligger op mod en bakkeskrænt lige dér, hvor den flade Gellerodde begynder. I det ydre ser hjemmet endnu ud, som det gjorde i den sidste del af Thøgers barndom. Både stedet og dets beboere fik navn efter beliggenheden „under bjerget". Thøger Larsens første digtsamling bærer forfatternavnet Thøger Underbjerg. I Thøgers barndom vandt Indre Mission indpas på egnen og i hans

eget hjem. Han fortæller om, hvordan „de gamle beskidte, men elskede spillekort blev brændt, og Jehovas pisk lurede bag hver voksen ryg og hans forbud i hver mine".

Men Thøgers gamle morfar, der også boede i hjemmet, holdt fast ved sin gamle gudstro, der var mere jordnær og mindre hektisk. Han holdt også fast ved den daglige dram. Thøger var meget overladt til denne morfar. Han syntes senere, han gennem ham så lige ned i middelalder og oldtid.

Den vestjyske almue, som Thøger Larsen selv var runden af, har han skildret i fortællinger og digte, bl. a. i det store digt om „den magre bonde" Jens Højby, der ligger i sit kalkede kammer og venter på døden, mens han i tankerne gennemgår sit fattige og usle liv, og i digtet om den bekymrede og forslidte mor, som har „nuslet og puslet livet bort" uden at få del i den frihed, storhed og fred, der forundes de mere begunstigede.

Men Thøgers hjemegn er også på anden måde udgangspunkt for ham som digter. Her har han fulgt årets gang og er blevet fortrolig med naturens liv. Her har han set de første følfod og fandens mælkebøtter bryde frem. Her har han set solblinkene på fjordens bølger blive tændt og slukket „flygtigt som glæden på jorden". Her har han hørt lærkerne kvidre, glædet sig over de frodige køer og frugtbare marker, og her har han oplevet sommerdagens trygge glæde, men også følt uroen ved at vide, at i augustdagens høstsol går sommeren på hæld.

•

I slutningen af halvfemserne var Thøger inde i en stærk personlig og kunstnerisk udvikling. Han var med i en lille klike unge af begge køn, der samledes i „Jomfruburet", et baglokale i frk. Buhrs konditori, der lå over for Jespersens Hotel.

Det moderne gennembrud var omsider også nået til Lemvig og blev drøftet af disse avantgardister. Georg Brandes var stadig vejviseren. Gennem hans skrifter åbnedes døre til mange sider både i udenlandsk og hjemlig litteratur.

Thøger Larsen havde altid villet være digter. Ifølge faderens spøgefulde overdrivelse havde han allerede inden konfirmationen „overdigtet mere papir, end et spand heste kunne trække af gårde". Nu fandt han frem til en livsanskuelse, der betød en mægtig frigørelse og ud-

Nytårsnat i Svirrebommen.
Fra Lemvig Museum.

videlse i forhold til hjemmets – efter hans mening – snævre og ængstelige livssyn. På denne sindets ekspansion blev han digter.

En af dem, der betød mest for Thøger i disse år var maleren Niels Bjerre. De to havde mange fælles interesser. De fulgtes på malerture og undertiden også på værtshus. Billedet „Nytårsnat i Svirrebommen" af en ukendt kunstner afspejler på original måde denne side af livet i Lemvig omkring århundredskiftet.

For Thøger Larsen blev det et intermezzo af temmelig kort varighed.

Da han kom i forbindelse med sin senere hustru Thyra Paludan, blev han afholdsmand og var det livet ud.

Som maler kunne Thøger Larsen ikke måle sig med vennen Niels Bjerre, men der er i de bedste af Thøgers billeder en ægte og gribende stemning, som er i slægt med hans lyrik.

I påsken 1902 var Thøger Larsen i København og traf her for før-

ste gang Jeppe Aakjær og Johannes V. Jensen. Det blev til et varmt venskab med dem begge, og Thøger gled naturligt ind i den gruppe kunstnere, man har givet betegnelsen „den jyske bevægelse". Nogle af dens hovedpersoner er foreviget af maleren Kristen Bjerre fra Bovbjerg i billedet af digtervognen, der hænger i malerisamlingen på Lemvig museum. Det er Kristen Bjerre, der på billedet optræder som kusk. I charabancen sidder fra venstre Thøger Larsen, Niels Bjerre og Johan Skjoldborg, Jeppe Aakjær er ved at stige op i vognen. I baggrunden ses kirken og kroen i Bovbjerg. (Se billedet side 130).

•

Tidligt kom astronomien til at spille en betydelig rolle for Thøger Larsen. Allerede i 1906 så han hen til en solformørkelse den 21. august 1914 med store forventninger. I et brev til vennen Ebbe Kornerup skrev han dengang: „I 1914 ville jeg gerne til Norge og se den totale solformørkelse. I Danmark har vi ingen sådan før året 2142, til hvilken tid jo vor tid er forbi. Er det ikke underligt at vide, at i et bestemt år vil noget bestemt ske, som vi gerne ville med i, og så vide, at det kan ikke lade sig gøre, fordi vi da ubønhørligt er døde, ladt tilbage, blevet uvedkommende, hvem adgang er forbudt til alt, hvad de levende flokkes om".

Thøger Larsen ved sin kikkert. Tegning af Eigil Petersen.

Af denne begivenhed inspireredes Thøger Larsens centrale myte „Hemmeligheden" fra 1914. I den ser han frem til 25. maj 2142 og lader en ung virkelighedsfjern astronom åbne et indemuret dokument, der er mere end 200 år gammelt og altså stammer fra Thøger Larsens tid. I virkeligheden rummer dokumentets budskab den hemmelighed, digteren selv livet igennem stræbte at tilegne sig og i sin digtning søgte at lære os andre: Grib nuet, mens tid er, „ikkun for øjne er morgenen rød". Nuets blomst er den unge pige:

Nu ligger Danmark i vår igen,
strækker sig under sin himmels nåde,
ser imod solen med fjordene våde,
grædende kåde.
Å – her er mørkt under græsset, min ven!
Ja, men du lever. Det synger fra bøge.
Kære, du ser,
hvor dejligt hun ler,
naturen, gudinden, den store skøge.

Thyra Paludan.
Fotografi på Lemvig Museum.

Ven! Hun var min, før hun smilte til dig.
Lige ren hun dog rækker sin varme
mod dig med nye levende arme,
levende arme,
hvide som de, der favnede mig.
Glem hende ikke, mens hun er rede.
Pigerne går
nu fulde af vår.
Husk, at om lidt er I alle hernede.

Sådan lyder hans røst til os fra graven.

Fra 1914 stammer også Thøger Larsens kendteste digt, den livsbekræftende sommersang: Danmark, nu blunder den lyse nat, der slutter med denne frydefulde strofe:

Pigernes latter og lyse hår,
leg, som får aldrig ende,
øjnene blå som vand i vår –
mildt om et evigt Danmark spår,
sol over grønne sletter,
lykke og lyse nætter.

•

Thøger Larsens tanker var ofte rettet mod det fjerne og mod fortiden. Men han var også en tænksom iagttager af den aktuelle virkelighed. Under første verdenskrig skrev han:

Nu raser ondskabs uvejr
i mangen herlig egn
med hadets hvide lynild
og blodets røde regn.

Og dødens engle lurer
i bølgen sommerblå.
Tør nogen eng nu grønnes,
når verdener forgå?

At Versailles-freden kunne bære spiren til andet end en verdensfred i sig, så han klart. Han skrev:

I helved-slammet
efter blodtørst-rusen
fik vel freden plantet Eden for livets rest.
Å ja!
Løven leger med lammet
og katten med musen,
men løven og katten morer sig bedst.

I sine sidste år var han flere gange taler ved store folkemøder og fremførte da tanker, som det endnu er værd at lytte til. En samling af hans artikler og foredrag blev i 1961 udgivet under titlen „Virkeligheden".

•

I Thøger Larsens sind var den intense livsfornemmelse nær forbundet med en klar bevidsthed om ophøret. Det kommer frem gang på gang i hans digtning. Allermest bevægende sker det i digtet om den gamle tyske kærlighedsdigter Walther von der Vogelweide fra tiden omkring 1200. Om hans digtning siger Thøger Larsen:

Hvor griber mig den sangens flod,
som du i dagen efterlod!

Den er af nuets rigdom fuld,
dog kun et pust fra gammel muld.

Den er et evigt øjeblik,
som ej forgår og dog forgik.

Den lo mod mig i livets nu
og ler, når jeg er muld som du.

Det rige nu overlever døden, hvis digteren får held til at fastholde det i en „sjælfuldt fattet form" (Johannes V. Jensens udtryk).

Men Thøger Larsen ved, at stillet over for døden er alle ene. Det er Jens Højby i det kalkede kammer, det er Grønlandsforskeren Jør-

gen Brønlund under polarnattens himmel. Ene er også blishønsene på isen i Lemvig sø i vinternattens bidende frost:

Otte fattige blishøns,
fiskere, jævne fugle,
havde nu fået det så håbløst
øde på jordens kugle.

Til digtet om blishønsene har Thøger Larsen selv lavet nogle nydelige tusch-tegninger.

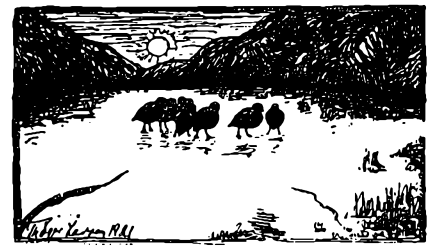

Thøger Larsen taler i sine breve om de stunder, hvor han „erkendte verden dybt", og om de øjeblikke, hvor han levede „rigtig på højdepunktet". Det var hans gyldne stunder. Det var i dem, han skabte sine dyrebare digte. Men der var også tider, hvor skuffelse, træthed og følelsen af åndelig tomhed gjorde ham modløs.

I sin sidste bog, romanen *Frejas rok,* formulerede Thøger Larsen sin erfaring om livet i disse vemodige ord:

„Alt ungt, Vagn så, hoppede af kådhed, slog krøller på halen, vippede med ørerne og havde munter galskab i blikket. Det var børn og unge, det var kvier og kalve, hvalpe og lam, plage og føl. Men når en del år var gået, sluknede livet lidt efter lidt i det alt sammen. Den lyse glæde gik under. Det gik med skuffelse under et eller andet åg altsammen".

En række af hans markante digte, *Ved vinduet* (om moderen), *Jens Højby* og *Jesper Plovmand,* skildrer det samme forløb og rummer den samme sørgmodige erfaring.

Hovedindtrykket fra en betydelig part af hans digtning er nok, at han var en fortænkt alvorsmand. Men hans væsen havde også en anden side, og det var den, han viste frem i den daglige omgang med mennesker. Han besad en bred munterhed og et barokt lune, hvorfra det

lynede med lystige indfald. Denne side af hans væsen bevidnes samstemmende af hans venner. Hans digtning bekræfter den også. Den er at finde i de jyske Kræ-Tammesen-digte og i flere af hans fortællinger, hvor der formes situationer og gengives replikker med saftig folkelig drøjhed. Men hans lune og vid glimter også frem rundt om i hans lyrik. – Som eksempel på denne side af Thøger Larsens kunst kan anføres to små muntre og dybsindige øjebliksbilleder.

Dans

En mand på balkonen tænker, imens han ser
på dem, der dybt i salen danser og ler:
Om hundrede år er de nede, hver eneste én,
ikke én af dem danser mer'.

En pige på gulvet standser og ser sig om,
hun ser ham deroppe, nikker og vinker: Kom!
Kom, sving dig i dansen med mig, imens det er tid!
I morgen er salen tom.

Ingenting

Jomfruen står ved vindvet,
og drømmene driver omkring;
da én hende ville besnære,
havde hun skreget: La' være!
Og det blev til ingenting.

Hanen skraber i vingen
og gør forførende sving.
Hønen er ung af alder,
hun tøver, drømmer og falder
og lader som ingenting.

Thøger Larsen var et usædvanlig rigt udrustet menneske og en vidtspændende ånd. Matematik, astronomi, sprogvidenskab, religionshistorie og sagnforskning var blandt de videnskaber, han ved selvstudium skaffede sig dybt indblik i. Hans bestræbelse livet igennem gik ud på at „udvide livsfornemmelsen", så han selv og andre kunne få

Billedet overfor: Thøger Larsen-stuen på Lemvig Museum.

det højere til loftet og videre til væggene i verden. Allerede som ung kom han til den overbevisning, at „sjæl er det samme som *bevidsthed,* og den vågneste bevidsthed – altså den højeste grad af sjæl – er den, der omslutter den fyldigste verdenserkendelse. En sådan sjæl er en stormagt".

Helt på linie med dette livssyn ligger hans opfattelse af, hvad kunst er. Han udtrykker det selv således:

„At et menneske kommer verden og de efter vor mening virkelige ting nær, at han føler for dem på en oprindelig måde, ligesom opdager dem påny og derigennem bliver i stand til at genskabe dem også i andres bevidsthed – deri ligger talentet, den fornyende evne".

Denne evne havde Thøger Larsen selv i en sjælden grad.

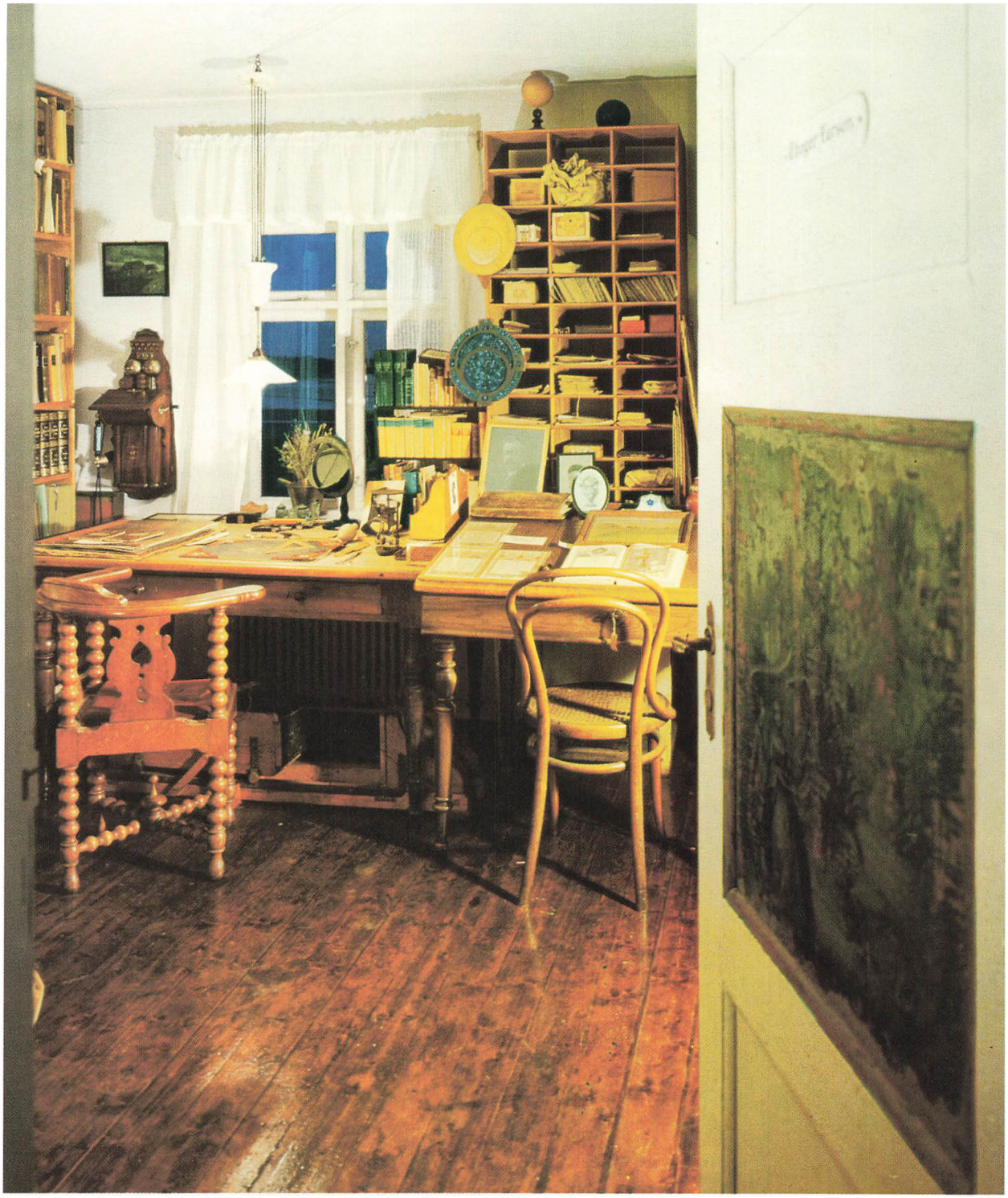

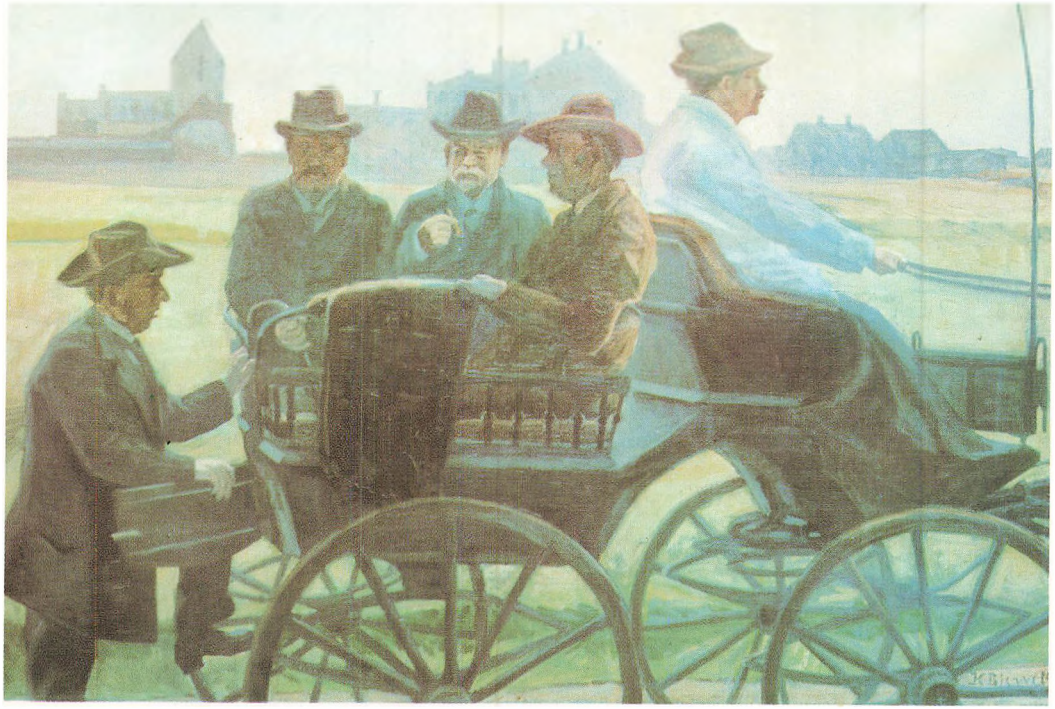

Kristen Bjerre:
„Den jyske hevægelse".
Fra venstre:
Jeppe Aakjær, Thøger Larsen, Niels Bjerre og Johan Skjoldborg.
Kusken er Kristen Bjerre.

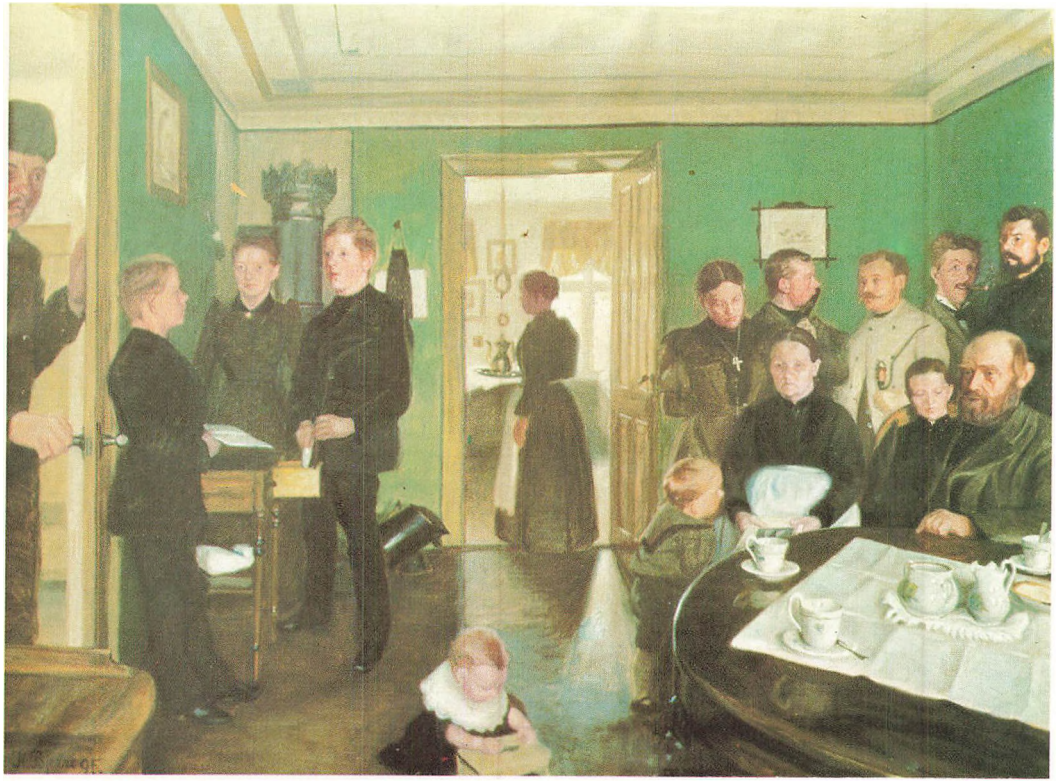

Kristen Bjerre:
„Dagligstuen i Kviesgaard".
Personerne er fra venstre:
Bertel (i døren) kommer hjem fra Argentina,
Niels Peder, Marie (Mitte), Hans, Sidsel (i døren).
Bagerste række:
Petrine (Bovbjerg), Peder, Jacob, Kristen (selvportræt), Peter Kamstrup Jacobsen.
Næste række: Sofie (bedstemor), Mariane, Niels Bjerre (bedstefar).
De to børn:
Niels (fra Havskov) og Niels (fra Ferring).

Nogle kunstnere på Lemvig-egnen

JONNA SEJG

Ingen egn i Danmark er så afvekslende som den lille trekant, der begrænses af Lemvig, Limfjorden, Harboøre-tangen, Vesterhavet, Nissum Fjord og Klosterheden. En lille stump af et land. Så rig og stor en natur.

Du kan køre hele bjergture i tunneldalene omkring Lemvigs istidslandskab. Du kan få den blå Limfjord kastet lige i synet ubrudt og barskt i Nissum Bredning. Gule storklinter, grå havklitter og hav taler det store sprog ved Ferring, Vrist og Trans. Havets aldrig ens lys og temperament. Også plantagerne og hedens stille og brede tone kan du møde. Og stor ensomhed. Det hele, lille stykke land, er hyllet i et lys, så kraftigt, at det ikke findes mage til andre steder i vort land. (Så skal du da til Færøerne eller Grønland). Bakker, træer, gårde og mennesker får en synlig glorie om sig. Lyset her kommer både fra himmel og hav, og hvor det møder jordfaste ting, må det løbe omkring dem. Så du ser næsten altid landet her i en slags dramatisk modlys – og det gør farverne mere intense – både de mørke og de lyse.

Det er altså ikke sært, at netop dette sted i Danmark har haft tiltrækningskraft på mange malere. Adskillige har i de sidste århundreder gæstet egnen. På kortere eller længere male-besøg.

Vel kan disse gæster male og tegne dejlige og inspirerede ting herfra, men de malere, der stammer herfra, og de, der lever og levede her, fortæller trods alt den ægteste og stærkeste historie. De har jo haft lyset i øjnene fra små og har følt temperamentet helt ind på deres egen krop. Der er ingen tvivl om, at vort miljø skaber vor udstråling – og ikke mindst en kunstners.

Det er selvsagt ikke småtingskunst, der er blevet og bliver skabt her. Thøger Larsens digte, der er hele landets eje, rummer ikke blot de bakkers og bølgers land, men han har hele universet, fortiden og fremtiden, med.

Storhed i syn giver storhed i sind.

Thøger Larsens digte kan man også se. Kun de færreste ved, at han også malede.

Han og de to Bjerrer sad ofte sammen i havbjergene og prøvede at fæstne synsindtrykkene.

De to Bjerre-malere. Ja, egnens egne sønner. Fætre. Samme rod. Forskelligt temperament. Og derfor blev deres historier vidt forskellige. Men vil du have hele egnens historie med, må du se og „læse" begges malerier.

Kristen Bjerre stiftede efter sin maleruddannelse familie og blev kromand på Bovbjerg for at kunne klare dagen og vejen. Det tog vel meget af hans tid. Måske ind imellem for meget, men han fik kontakt med en masse mennesker. Og netop mennesker interesserede ham. Også menneskers virke. Hans allerbedste malerier er portrætter og handlingsbilleder.

Bedre portrætter er ikke malet af folket her. Det er vellignende billeder af havfiskere, bønder, almuefolk og handelsfolk, men de er mere end det. De er stærke, varme og poetiske udtryk for både malerens og modellernes sind.

Ved siden af Kristen Bjerres kro (hotel) lå og ligger kirken. Fra sine vinduer kunne han se både hav og kirke, huse og himmel. Stærkest af hans handlingsmalerier står netop situationerne malet her omkring:

„Den nøgne kirke i måneskin", „Folk til kirke" og ikke mindst hans „Pilemanden søger vand" og hans „Jyske bevægelse" med Jeppe Aakjær, Skjoldborg og Thøger Larsen i vognen med Kr. Bjerre selv på bukken.

Kristen Bjerre er folkeeje. Mange malerier hænger i Lemvigs offentlige bygninger, på museet, på Bovbjerg Badehotel og i private hjem.

Niels Bjerre er nu nok den maler, der med sin sjældne ægthed har gjort Vestjyllands belysninger og farver mest nærværende for os.

Kendemærket for hans malerier er den konturløse følsomhed, næsten sløret, hvormed han lader huse og bakker og menneskers silhouetter træde frem i landskabets store, sammenhængende flader – med havlys bag.

Øverst:
Niels Bjerre: Udsigt over Lemvig. (1930).

Nederst:
Niels Bjerre: Udsigt fra Jeppes led (Toftum 1933).

Sagtmodig kan man næsten kalde hans kunst. Mage til lysende nænsomhed findes intet sted i verden.

Niels Bjerres store kendskab til egnen fra Bovbjerg til Harboøre over Engbjerg bakker har skabt værker, der må få enhver til at standse og lytte til tonen – den specielt vestjyske, lysets maler var og er han. Stærkt, om du ser hans „Limfjordsblæst", „Aften i Ferring", „Fra

N. B. 1921.

Jens Søndergaard: Sankt Hans aften ved havet (1936).

Engbjerg", inderligt, om du betragter „Guds børn", „Harboørefolk" eller „Kræn Knak i sin stue".

Du vil altid føle, at Niels Bjerres malerier er født af kendskab og kærlighed.

Et helt tredje sind er Jens Søndergaard, der er opvokset i Thy. En dag byggede han sig et lille sort hus helt ude på skrænten kant i Ferring.

Fra sin veranda kunne han opleve havets, himlens og lysets skiften, og måske især skyernes sære formationer og puslespil.

Hele dette natursceneri var baggrunden for de mørke mennesker, der dagen lang kommer til klintkanten for at se langt over havet. De bliver så lange og tynde, menneskene, når lyset svøber sig om dem fra tre sider. Skrå står de også. Hælder sig mod blæsten! Ganske som „Manden", skulpturen, Søndergaard skabte i stridig cement foran sit sorte hus på skrænten.

Den er et værdigt monument for hele den vestjyske havbefolkning og Søndergaard selv. (Hans hus er i dag museum).

Søndergaards malerier er stærke, voldsomme, næsten brutale i deres koloristiske styrke.

Det er, som hele landskabet, horisonten og samtlige skæbner er presset ind i hvert maleris novelle. Søndergaards kunst er ikke blot vestjysk. Den er nordisk. Den rækker langt ud over Danmarks grænser.

På Lemvig museum hænger et af de smukkeste portrætter, der er malet her på egnen. Det er portrættet af Thøger Larsen, malet af Hans Brygge. Man fanges ustandselig af portrættets levende øjne, man vender sig, møder Thøger Larsens indiske sjæl og synker dybt ned. Et stærkt, levende og dygtigt portræt.

Hans Brygge er i en menneskealder kommet til Lemvig-egnen med trækfuglene og er først rejst hjem til København igen, når aftenerne igen blev mørke.

Hans Brygge elsker Lemvig-egnen, og den holder af ham. Hans dygtige, naturalistiske malerier af typer og landskaber hænger i alle tilfælde i hvert andet hjem. Også han er folkeeje.

En anden sjællænder, Knud Eel, slog sig ned på egnen. Bosatte sig i selve Lemvig. Det var vist det berømte lys her, der tiltrak ham. Hans tegninger og anden grafik tiltrak sig først opmærksomhed ved deres stærke renhed udtrykt enkelt og rytmisk. Senere blev det hans malerier, man oplevede. I næsten musikalske harmonier malede han egnens store landskaber og himle i brede, karske flader. Karskhed i perlemorslys. Ingen anden har som Knud Eel formået at male blæsten.

Jens Søndergaard:
„Æ man" (Ferring) 1937.

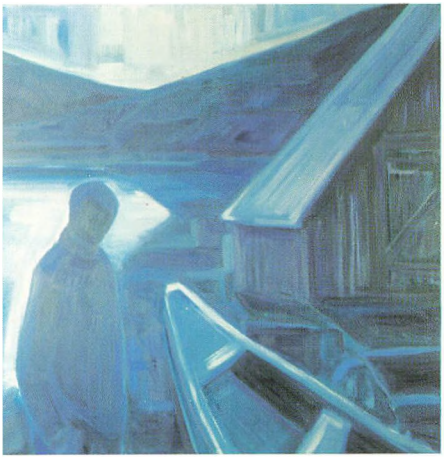

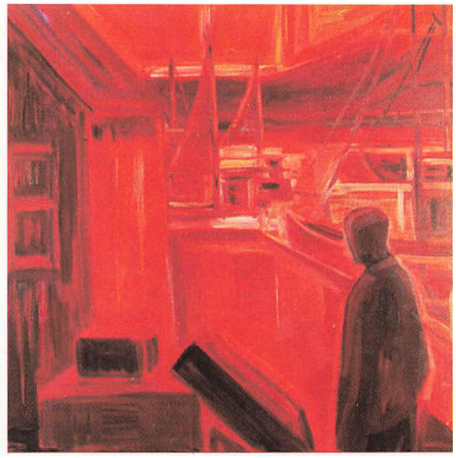

Jonna Sejg:
Trilogi: „Før, nu og altid".
(Lemvig 1969).

Billedet overfor:
Hans Brygge:
Hjem fra skole. 1949.

Det skulle da lige være Fritz Schrøder, hvis bølger, hav og høfder er kendt og afholdt af alle her.

En ny generation er på vej. Nye malere er dukket op på Lemvig-egnen for at blive der.

Dem kan man nu se og opleve – nye hvert år. De skal ikke beskrives, men nævnes:

Mogens Becker, Harboøre.
Th. Lund Bisgaard, Lemvig.
Paul Jespersen, Dybe.
Gaston Law, Ferring.
Karen Gytkjær, Ferring.
„Malerpigerne" (ni stk.), Dybe skole.
Christian Dyekjær, Trans.

Der er mange bildende kunstnere på Lemvig-egnen. De er meget forskellige, men måske netop derfor er der vel plads til dem.

Befolkningen er jo efterhånden vænnet til en malertradition, og man er åben, velvillig og meget interesseret, når malerne åbner udstillinger.

Det er også meget spændende at se sit eget med andres øjne: At vi, med malernes øjne, i deres malerier, møder en art sindsbilleder for vor specielle natur. De lærer os, måske mere end alt andet, at elske og forstå vor egns særpræg.

Torvald Westergaard:
Budskabet (Morten Larsen).

Fra Lemvig Torv mod havnen går en lille, smal gade. Den åbner sig pludselig for os midt i den ellers tætte husrække. Her ligger et stenhuggerværksted. Som et eventyr standser det den gående. Ens blik fanges først af en stentavle, der med sin indskrift fortæller os, at her arbejder hånden og ånden sammen. Håndværkeren og kunstneren er her ét. Gravsten og råsten står på rækker. Det varer dog ikke længe, før beskueren bliver klar over, at et helt almindeligt stenhuggerværksted er det ikke. Figurer og indskrifter føjer sig til stenene på en sådan måde, at man føler, det er stenen selv, der har bestemt eller måske nærmere har inspireret manden.

Værkstedet har i mange år tilhørt billedhuggeren Torvald Westergaard. Her har han i hele sin periode levet af at hugge gravminder og levet for at skabe billedsten, skulpturer og monumenter. Hans kunst, der findes utallige steder i Lemvig og omegn, ja, over hele landet, viser klart beskueren, at her står man over for et værk, skabt af et menneske med en livsholdning – et livssyn – som han lader sine værker fortælle. Torvald Westergaard har selv sagt: „Jeg er født på landet. Der var to helligdomme, man stod med dyb ærefrygt over for. Den ene: Naturen – himlen – stjernerne – det vældige univers. Den anden: Vore fædres granitkirke. Det altafgørende for et menneske er sindets indstilling – dets åbenhed!" – Dette siger vist alt om Torvald Westergaards ydmyge modtagelse og store skabertrang. En granitsten må komme til at leve, når en sådan mand fører hammeren.

I dag er værkstedet i Vejbelsgade gået over på andre hænder. Ikke fremmede; i dag er det hans søn Ejgil Westergaard, der arbejder her. Under det samme motto (stentavlen ved indgangen).

Håndværket er det samme. Eksistensen er den samme. Kunstnerånden er lige stærk, om end den giver et andet udtryk i stenen.

Torvald Westergaards billedbånds-sten er næsten som en fortsættelse af runestenskunsten; en fortælling, der følger stenens rytmer, men viljebinder den.

Ejgil Westergaard kan på forunderlig vis lade sine sten diktere sig. Hans grupper af dyr og mennesker vokser bevæget ud af stenen. Det er, som han finder stenens sjæl – og frigør den. – Den tunge granit bliver næsten let at se til. Den bevæger sig – stenen – som da den blev skabt af underjordiske vulkaner.

Ejgil er en nordisk efterkommer af de gamle hule- og stenalderkunstnere. Hans kunst er magisk!

Ejgil Westergaard: Søhest. (Drikkebrønd på Lemvig Torv).

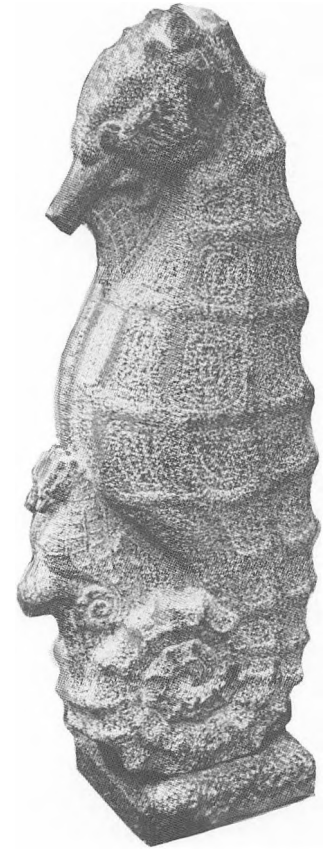

Ejgil Westergaard:
Menneskesten.

Torvald Westergaard: Thøger Larsen. (Opstillet i Lemvig Museums have. Skænket af A/S Nordvestbank).

Uitzicht over Limmaren

HER ER DET VI BOR
er udsendt af A/S Nordvestbank, Lemvig,
i anledning af bankens 100-års jubilæum 28. februar 1974
I redaktion ved Johannes Hejbøl
Tegningerne er af Erling Juhl
Fotos ved Werner Andreasen, Holstebro
Reproarbejde ved es-klicheer, Holstebro, og
Fyns Klichefabrik, Odense
Trykningen er udført af Gadgaard Nielsens Bogtrykkeri, Lemvig
Bogbinderarbejde af Rounborgs grafiske hus, Holstebro
Den typografiske tilrettelægning er foretaget af
Poul Jeppesen
Bogens titel og strofen på titelsiderne er fra
Thøger Larsens digt „Graavejr".

